

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
BOHEMISTIKA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ROMSKÁ MLUVA V JIHLAVĚ

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Autor práce: Bc. Veronika Plášilová

Studijní obor: Bohemistika navazující

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice

.....

Poděkování

Děkuji tímto vedoucímu své diplomové práce panu PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., za jeho odborné a cenné rady, vlídný přístup a za čas, který mi věnoval. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří se zúčastnili nahrávání, za to, že mi vyšli vstříc a umožnili mi pořídit cenný materiál. Zvláště bych pak chtěla poděkovat vedení nízkoprahového zařízení pro děti a mládež Erka za jejich ochotu spolupracovat a možnost navštěvovat jejich centrum.

Anotace

Ve své diplomové práci jsem se zabývala romskou mluvou. V Teoretické části jsem na základě dostupné literatury shrnula základní pojmy týkající se romského etnolektu. Jako výchozí místo svého výzkumu jsem zvolila město Jihlavu. Ve své práci jsem na základě nahraných a přepsaných rozhovorů zkoumala, jak dnešní romská mládež používá prvky etnolektu. Dalším cílem bylo zjistit, zda romská slova odpovídají svému původnímu významu, nebo již plní pouze funkci slov vycpávkových. Ve svém bádání jsem se pokusila zhodnotit míru pronikání romských slov do nespisovné češtiny a také to, zda tento jev ovlivňuje jazyk ostatních obyvatel dané oblasti.

Annotation

I deal in my work with Roma speech. The theoretical part is based on the available literature, which summarize the basic concepts related to the Roma ethnolect. I chose Jihlava as a starting place of my research. I examined how today's Roma youngsters use elements of ethnolect on the basis of recorded and transcribed interviews. Another objective was to determine if Romani words correspond to its original meaning, or is merely fulfills the function of padding words. I tried to assess the degree of market penetration of Romany words in colloquial Czech and also if this phenomenon affects language of other people in Jihlava.

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část.....	9
1. Etnografická část	9
1.1. Kdo jsou Romové	9
1.2. Identita romského národa	10
1.3. Romský jazyk	11
1.4. Romská kultura.....	13
1.5. Romská historie.....	19
1.5.1. Romové na českém území	20
1.6. Organizace přispívající k integraci Romů	28
1.6.1. Sociální poradenství a pomoc poskytují romské menšině	29
1.6.2. Organizace zaměřené na podporu kultury	30
1.6.3. Organizace podporující vzdělání	34
1.6.4. Strany a sdružení.....	36
1.6.5. Organizace pro volný čas.....	36
2. Jazyková část	40
2.1. Romský etnolect	40
2.2. Romský jazyk	41
2.3. Čeština a slovenština	42
2.3.1. Rozdíly mezi češtinou a slovenštinou.....	43
2.3.2. Východoslovenský dialekt.....	44
II. Metodologie.....	46
1. Mluvená podoba jazyka	48
1.1. Objektivní slohotvorné činitele	48
1.2. Subjektivní slohotvorné činitele.....	53
III. Praktická část.....	57
1. Popis etnolectu	57
1.1. Fonetické a fonologické odchylky	57
1.2. Lexikální specifika	58
Podstatná jména.....	59
Slovesa	65

Spojky	66
2. Znaký obecné češtiny	67
2.1. Hláskoslovné znaky	67
2.2. Tvaroslovné znaky	70
2.3. Lexikální rozbor	71
Parazitní slova	71
Nespisovné výrazy.....	73
Vulgarismy	76
Závěr	78
Použitá literatura a internetové zdroje	81
Přílohy.....	87
N01 město	87
N02 město	88
N03 město	89
N04 město	94
N05 město	95
N06 město	100
N07 město	104
N08 město	105
N01 erko	108
N02 erko	111
N03 erko	113
N04 erko	114
N05 erko	117
N06 erko	121
N07 erko	126
N08 erko	128
N09 erko	131

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se věnovala romské mluvě v Jihlavě. Cílem mé práce bylo zmapovat mluvu romské mládeže v již zmíněném městě na základě nahraných a přepsaných rozhovorů a přímého pozorování. Dále jsem zkoumala, jak dnešní romská mládež používá češtinu, slovenštinu a romštinu. Zjišťovala jsem, zda romská slova odpovídají svému původnímu významu, nebo již plní pouze funkci slov vycpávkových. Ve svém bádání jsem se pokusila zhodnotit míru pronikání romských slov do nespisovné češtiny a také to, zda tento jev ovlivňuje jazyk ostatních obyvatel dané oblasti.

Svou práci jsem rozdělila na několik částí, hned po Úvodu jsem zařadila Teoretickou část, která má podat ucelený popis toho, kdo Romové jsou a jaký význam má jejich romská identita. Nemohla jsem opomenout romský jazyk, kulturu či historii. Součástí jsou také organizace, přispívající k integraci Romů do společnosti. V následující části se zabývám využitou metodologií a mluvenou podobou jazyka. Praktická část práce je věnována vlastnímu výzkumu. Zahrnuje popis etnolektu a základní znaky obecné češtiny.

V závěru jsem zhodnotila výsledek výzkumu. Součástí diplomové práce je seznam použité literatury, textové přílohy, které zachycují mluvu komunikantů a CD s nahrávkami rozhovorů.

I. Teoretická část

1. Etnografická část

1.1. Kdo jsou Romové

Romové mají společný teritoriální původ, který ovlivnil jejich etnický a sociální systém. Kvůli různorodým trasám, které volili ze své indické pravlasti, se některé jejich společné znaky proměnily, jiné zůstaly stejné. Typické jsou například fyziologické rysy Romů. Často se projevují znaky jako vyšší pigmentace pokožky, vlasů a očí, volný ušní lalůček, relativně krátké ruce, sklon k nadměrnému ukládání podkožního tuku, neschopnost rolovat jazyk, menší postava i porodní hmotnost (průměr u donošených dětí 3,07 kg). (CHRISTNET.CZ, 2000–2016 [cit. 2015-10-14])

Vzhled však není primárním určením, spíše jde o to, zda se Rom za Roma považuje. Tím je myšleno, to, jestli se hlásí ke své národnostní identitě či dodržuje tradiční hodnoty romské kultury. „K etnonymu Rom – to znamená k etnickému jménu Rom, se hlásí většina Romů ve světě. Jsou sice skupiny, které se vydělují hrdým názvem Sinty (tzv. němečtí Romové), Manušové (ve Francii), Kale (ve Španělsku a Finsku), Romaničel (v Anglii), ale od Rom se nedistancuje nikdo, zejména přichází-li v potaz zásadní dichotomie: Rom na rozdíl od gádžo, Nerom.“ (HÜBSCHMANNOVÁ, 2002, 21)

Romové mají svou společnou historii v Indii, ve které byli rozdělováni podle systému džítí (kast). Ty byly strukturovány na základě příbuzensko-profesních podmínek. Každá kasta byla příbuzensky propojena a celá skupina se zabývala jednou určitou profesí. Typická povolání byla kovářství, kotlíkářství, zvonkařství, korytářství či košíkářství. Mezi nejčastější kovářské výrobky patřily „hřebíky s větší či dvojitou hlavičkou zvané cikánské hřebíky, řetězy různých velikostí, podkovy, motyky, kramle, různé kování a vše, co bylo potřeba do zemědělství a domácnosti.“ (DAVIDOVÁ, 2004, 58–59) Díky svému kovářskému umění byli Romové při svých cestách Evropou velmi žádaní, ačkoliv směr výroby se postupem času přesunul spíše k účelům vojenským. Kotlíkářství bylo spojováno hlavně s kočovným životem, kvůli zvýšení odbytu výrobků. Kotlíky, kotle, pánve a talíře byly vyráběny převážně z mědi. Měď pak byla nahrazena hliníkem. Po zakázání kočovného života se jejich pozornost zaměřila na opravování a záplatování starého nádobí. (DAVIDOVÁ, 2004, 57)

Co se týče příbuzenských vztahů i dnes je základem rodina a složitě propletené rodinné vztahy jsou jedním z hlavních rysů romských příslušníků, stejně tak jako vzájemná soudržnost či patriarchální charakter jejich komunit. Otec, jako hlava rodiny, měl za úkol vydělat peníze a odevzdat je ženě, která obstarávala jídlo a pečovala o děti a domácnost. Děti byly vychovávány podle tradičních mravů, nesměly například mluvit vulgárně před dospělými. (DAVIDOVÁ, 2004 44–46)

Kasty se rozdělovaly na čisté a nečisté. Díky systému kast vládlo několik zásadních pravidel, příslušníci různých kast mezi sebou nemohli uzavírat manželství. Nemohli spolu stolovat, ani se dotýkat odpadků kasty druhé. (HÜBSCHMANNOVÁ, 2002, 22–23) Možná že nespokojenost se systémem mohla být jedním z důvodů, proč začali opouštět svou domovinu.

Kasty se v romské kultuře dodnes nezachovaly, přesto ovlivnily evropské Romy. Přetrvalo dělení podle profesí. Naopak přibýlo rozdělení podle způsobu života, zda žili kočovný, polokočovný, či usedlý život.

1.2. Identita romského národa

Romové mají svá vlastní specifická pravidla, hodnoty, normy a vnitřní zákony, které se projevují v jejich tradičním způsobu života. Díky své národní identitě se odlišují od Čechů, v průběhu let však dochází k čím dál větší asimilaci Romů. Romové ztrácí své pozitivní aspekty (kultura a jazyk) a do popředí se dostávají negativní charakteristiky. Vzdělání či úspěšní Romové se k romské totožnosti nehlásí. Za Romy se buď nepovažují, nebo se považovat nechtějí. V asimilaci jim pomáhá například ne natolik rozdílná fyziognomie či světlejší barva pleti. Mezi další znaky ztráty romské identity jednotlivce můžeme zařadit, že mladí už neznají jazyk svých předků, mnohdy již nedodržují typické zvyky nebo hledají partnera mezi gádži. Všechny tyto aspekty mají za důsledek, že dochází k oslabení národní romské identity. (ŘÍČAN, 1998, 83–94)

To, že se Romové nechtějí hlásit ke své národnosti, dokazuje i sčítání lidu z roku 2011. V tomto sčítání svoji národnost jako „romskou označilo 13 109 obyvatel, romský jazyk jako svůj rodný jazyk označilo celkem 38 270 občanů (z toho 33 351 uvedlo jako svůj rodný jazyk rovněž češtinu a 4 919 uvedlo výhradně romštinu). Tyto statistiky jsou nicméně výrazně ovlivněny „subjektivním“ pojetím sčítání lidu (tj. svoji národnost člověk volí bez ohledu na to, zda se narodil a žije v romské komunitě).“ (ÚŘAD

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, 2013 [cit. 2015-11-16]) Vzhledem k tomu, že rodilých mluvčích romštiny je více než Romů v ČR, mohou tato čísla působit humorně.

„Podle shrnutí ERRC ¹ odhady početnosti romské komunity v ČR kolísají mezi 150 000 a 300 000 osobami (1,4–2,8 % obyvatel), přičemž 60 000–80 000 žije v sociálně vyloučených komunitách.“ (ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY, 2013 [cit. 2015-11-16])

Z celkového počtu romských obyvatel žijících v sociálně vyloučených oblastech by na Vysočině mělo žít 1500–2000 Romů. Přímo v Jihlavě dříve bývaly dvě vyloučené lokality „Havaj“ a „Účko“ v Horním Kosově. Jiří Bína, šéf krajského odboru sociálních věcí, uvedl v rozhovoru pro Idnes.cz: „Lidé se z těchto lokalit postupně odstěhovali zejména do centra města nebo do ubytoven, například na sídliště Březinky. V současné době není žádné místo v Jihlavě označováno jako sociálně vyloučená lokalita. Lze ale najít ubytovny, ve kterých jsou koncentrováni v nevyhovujících podmínkách lidé bez zaměstnání, s nízkou kvalifikací a s dlouhodobou závislostí na sociálních dávkách.“ (LAUDIN, 2014, [cit. 2015-10-04])

Co se týče přihlašování k národnostem, tak dle sčítání lidu v roce 2011 žilo v Jihlavě trvale 50 075 osob, celkem 35 495 občanů se hlásilo k české národnosti, 737 k moravské, 501 ke slovenské, 183 k ukrajinské, 84 k vietnamské, 71 k německé, **32 k romské**, 24 k polské a 3 ke slezské. Samozřejmě počet přihlášených (nejen Romů) ani zdaleka neodpovídá realitě.

1.3. Romský jazyk

Významným specifickým rysem Romů je romský jazyk. Romština je indoevropský jazyk, který byl donedávna ještě nekodifikovaným, až v nynější době dochází k jeho postupnému zaznamenávání. Za nespisovný byl považován, protože byl předáván pouze ústně. Děti se jazyku učily z každodenního života či vyprávění tradičních romských pohádek. Romská slovní zásoba má tři vrstvy. První jsou původní slova z hindštiny, druhou vrstvu tvoří slova převzatá, a to ze zemí, kterými procházeli během své dlouhé cesty do Evropy. Třetí vrstva je tvořena slovy z míst, na kterých se

¹ *European Roma Rights Centre* (Evropské centrum pro práva Romů)

Romové usadili. (DAVIDOVÁ, 2004, 20–24) Podrobněji se romštinou budu zabývat v následující kapitole.

Romské dialekty se člení na několik skupin: východoslovenský, západoslovenský, středoslovenský, maďarský, dialekt českých a moravských Romů, dialekt olašských Romů, dialekt německých Cikánů, tak zvaných Sintů. Dialekt východoslovenský je nejvíce rozšířeným nářečím jak na Slovensku, tak i v Čechách a Moravě, mluví jím 80% Romů. Západoslovenská skupina používá ve větší míře slova starší. Středoslovenský dialekt je typický pro Romy trvale usazené v této oblasti. Maďarským dialektem se hovoří na jihozápadním a jihovýchodním Slovensku. Vzhledem k tomu, že se vyskytuje podél hranic, je do značné míry ovlivněn maďarštinou. Dialekt českých a moravských Romů téměř vymizel, většina mluvčích zahynula v koncentračních táborech. Dialekt rumunských Romů se objevuje ve východním Slovensku. Dialekt olašských Romů se i v dnešní době zachoval ve velmi autentické podobě. Mluvčí si svůj jazyk opatrují a chrání před okolními vlivy. Dialekt Sintů se také zachoval v autentické podobě avšak s výpůjčkami z němčiny. Nepřipouští žádné vnější vlivy. (DAVIDOVÁ, 2004, 21–22)

Dnešní Romové na českém území, konkrétně v Jihlavě, používají český jazyk, do kterého však vnášejí slova z romštiny. Mnozí znají východoslovenský romský dialekt jen od svých prarodičů. Mluvit jím však sami neumějí. V nízkoprahovém zařízení Erku² v Jihlavě jsem se mnohdy setkala s dětmi, které zpívaly romské písně, celý text však přeložit neuměly, znaly jen základní slova jako máma, láska atd. Mnozí mladí Romové, se začínají romštinu učit, možná díky uvědomění si své romské příslušnosti, nebo přiblížení ke svým kořenům a tradicím.

Objevují se novinové články o návrzích politiků zařadit romštinu jako volitelný předmět na základní a střední školy. (IDNES.CZ, 1999–2016 [cit. 2015-07-08]) Česká republika je často kritizována, že romské děti často automaticky posílá do zvláštních škol. Ministryně měla vytyčený cíl dostat nejvyšší možný počet dětí na běžné základní školy. Tento cíl byl první fází plánu. Zavedení romštiny by také provázelo dodání informací o Romském národě například v dějepise. Samozřejmě se hned objevily negativní reakce, lidé začali sepisovat i petice, aby návrh nebyl schválen.

Zařazení romštiny do volitelných předmětů na školách se věnuje například i článek *Romština by se mohla vyučovat na základních školách, shodují se politici.*

² Zařízení, ve kterém probíhal výzkum.

(ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2015-07-08]) Politici začali navrhnout, aby se romské děti vzdělávaly částečně i ve svém rodném jazyce. Tím by ale došlo k rozdělení tříd, a začaly by padat obvinění ze segregace. Nejen negativní názory k tomuto tématu vyjadřují Češi, ale i sami Romové, kteří by mnohdy pro své děti ocenili více hodin anglického či německého jazyka než romského. Také pro malý zájem ze strany romských dětí je návrh nerealizovatelný. „Děti sedmé třídy Základní školy Grafická se nechtějí učit romsky, nepokládají to za důležité. Stejně to vnímají i neromské děti. Na škole už totiž jednou romština jako volitelný předmět byla.“ (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2015-07-08]) Podle slov ředitelky školy Ivany Rosové skončila po devíti hodinách: „Sehnali jsme lektorku, která měla vystudovanou romistiku na Karlově univerzitě. Nejdříve děti ze zvědavosti šly, ale uběhlo devět hodin a rozpadlo se to. I tak chodilo velmi málo dětí.“ (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2015-07-08])

„Podle autorky návrhu Putnové ale mnohé romské děti po příchodu na základní školu nerozumí v češtině ani jednoduchým větám. "Říkali mi to vychovatelé, s nimiž jsem návrh konzultovala," říká poslankyně. V programové radě TOP 09 její nápad podle jejich slov získal podporu a poslanci budou prosazovat, aby ministerstvo školství nechalo vypracovat pilotní studii, v jejímž rámci by se částečná výuka v romštině vyzkoušela na některých školách.“ (ECHO MEDIA a.s., 2015 [cit. 2015-07-08]) S tímto návrhem však zůstává v pozadí několik nezodpovězených otázek. Kdo bude vyučovat romský jazyk na školách? Budou to mladí Češi, kteří romský jazyk vystudovali, nebo Romové, pro které by to měl být jeden z mateřských jazyků? Díky možnosti studovat romštinu by Romové získali mnohem větší šance studovat na vysokých školách a následně i získat diplom. Zvýšila by se tím tedy úroveň vzdělání Romů?

Další otázkou je, kdo chce výuku romštiny. Romové, nebo vláda s podporou Evropské unie? Učily by se romské děti romštinu i v případě, že jejich rodiče romsky nemluví? Nebo by to dopadlo podobně jako na zmiňované škole, že by se po pár hodinách výuka pro malý zájem zrušila?

1.4. Romská kultura

Každá kultura má svá přísloví, rčení. Jejich hlavním cílem je předávat moudra starších mladším generacím. Prísloví tvoří součást národní tradice, a ačkoliv se mohou

lišit jazykově, význam mají mnohdy stejný (jak je patrné z následujících českých a romských ukázek).

Následující příklady romských přísloví jsou uvedeny s českými ekvivalenty. Na konci každého souhrnu je uveden význam přísloví. České parémie jsem čerpala z knihy Bachmannové a Suksova (2007). Romská přísloví jsem hledala pouze na internetu, žádnou publikaci s touto tematikou jsem nenašla. Objevila jsem jen drobné zmínky na webových stránkách věnovaných romské kultuře.

R: *Hlad je silnější než strach.* (WIKICITÁTY.ORG, 2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Hlad se šibenice nebojí.*

Hlad je nestyda.

Význam: Člověk z hladu dělá zoufalé věci, odprošťuje se od strachu a studu.

R: *Poděj příteli ruku, ale spočítej si prsty.* (IPRISLOVI.CZ, 2009–2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Poděj lakomci prst, a uchyti tě za ruku.*

Podáš-li prst, ujme tě za celou ruku.

Dáš-li prst, vezme hrst.

Význam: *Vstřícné jednání s takovým člověkem nevede k jeho uspokojení, ale bude vyžadovat stále větší služby, oběti.* (ČERMÁK, 2009, 155) Takový člověk je nenasytný a chce stále více a více. Česká přísloví mluví obecněji, romské však varuje i před přítelem.

R: *Slunce svítí pro každého.* (WIKICITÁTY.ORG, 2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Slunce svítí pro každé kvítí.*

Význam: Všichni jsou si rovni. Shodná přísloví v obou kulturách, bohužel však ani v jedné nedodržované.

R: *Ukaž gadžovi, že jsi člověk, a on ti ukáže, že i on je člověk.* (WIKICITÁTY.ORG, 2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.*

Jak ty mě, tak já tobě.

Jak kdo měří, tak se mu odměřuje.

Jak mne pozdravíš, tak ti opětuji.

Význam: Jak se druhý člověk chová ke mně, tak se já budu chovat k němu. (ČERMÁK, 2009, 432) Většinou se chováním myslí to špatné. Romské přísloví je velmi konkrétní, české pouze obecné.

R: *Uřízni si jazyk, než ti jazyk uřízne hlavu.* (WIKICITÁTY.ORG, 2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Dobře jazyk za zuby míti.*

Mluvíti stříbro, mlčeti zlato.

Mlčením člověk mnoho řečí odbude.

Význam: Je dobré, když dokážeme mluvit, ale mnohem lepší je, když dokážeme mlčet. (ČERMÁK, 2009, 857)

R: *Poslouchej své rodiče, oni snědli více chleba než ty!* (OBRYS-KMEN, 2001–2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Jak starší dělají, tak se od nich mladí učí.*

Jak ten starý bučí, tak se mladý učí.

Mladí slavičkové učívají se od starých zpívati.

Význam: Dítě si dobré zvyky i zlozvyky snadno a rádo osvojuje od svých rodičů, dítě by se tak nechovalo, kdyby to nevidělo u rodičů. (ČERMÁK, 2009, 846) Česká přísloví ukazují, že děti se učí od rodičů, ale romské přísloví naopak nabádá k tomu, aby se děti učili od svých rodičů. Podstatné je v přísloví slovo *tak*, protože ať rodiče dělají věci správně nebo špatně, jejich potomci se to učí stejně, tedy i s případnými chybami. Romské přísloví naopak nabádá k tomu, aby se děti učili od svých rodičů, protože jsou starší, moudřejší a zkušenější. Žádné případné omyly nepřipouští. Zde se objevuje typická romská úcta ke starším.

R: *Ústa vycházejí ze srdce.* (IPRISLOVI.CZ, 2009–2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Co na srdci, to na jazyku.*

Význam: Člověk je velmi upřímný a přímočarý a vždy a hned otevřeně říká, co si myslí, cítí a co mu vadí, nemá ve zvyku své pocity skrývat a hned je druhému řekne, jakkoliv to může být nepříjemné, popř. netaktní. (ČERMÁK, 2009, 839–840)

R: *Nekoukej na naši kůži, dívej se na naše srdce.* (OBRYS-KMEN, 2001–2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Nesud' knihu podle obalu.*

Význam: Člověk nemá soudit druhého, dokud jej nepozná. Romské přísloví vyzdvihuje problematiku odlišnosti Romů vůči Čechům.

R: *I křivý strom dává stín.* (OBRYS-KMEN, 2001–2014 [cit. 2013-12-04])

Č: *Malé ryby, taky ryby.*

Význam: I malý zisk je vítaný a cenný, nelze čekat vždy jen to nejlepší, spokoj se s málem, je to taky užitečné. (ČERMÁK, 2009, 779)

R: *Co Rom, to muzikant.* (IROMA.CZ, 2012 [cit. 2013-12-04])

Č: *Co Čech, to muzikant.*

Význam: Čech/Rom mívá tradičně hudební talent. Které tvrzení je však původní? Romové mají přece jen o něco větší hudební a taneční citění než Češi. Převzali Češi přísloví díky tomu, že Romy asimilovali? Nebo se jedná o náhodu?

R: *Bílý hledá u cikána špinu, cikán úctu.* (IROMA.CZ, 2012 [cit. 2013-12-04])

Č: *Cikána mýti – marná práce.*

U tohoto příkladu není podstatný význam přísloví, ale smysl vět. Tyto dvě přísloví nejsou ekvivalenty. Na tomto příkladu bych chtěla ukázat rozdílné smýšlení. Zde jasně vidíme, že romské přísloví soudí na základě české myšlenky. České rčení tedy potvrzuje pravdivost romského.

Pavel Říčan se v této souvislosti vyjadřuje následovně: „Sociální psychologie učí, že příslušníci dlouhodobě utlačované a pohrdané menšiny mají sklon převzít negativní obraz, který o nich má většina. Tím vzniká jakýsi skupinový komplex méněcennosti, pohrdání sebou samým, dokonce nenávisti k sobě a k vlastnímu lidu. Bylo by překvapující, kdyby se Romové mohli této strašné zákonitosti vyhnout. Musíme tedy předpokládat, že nejhlubší, vytěsněná, nevědomá vrstva vlastní identity našich Romů je vyjádřena slovy: "Gádžové mají pravdu, my černí jsme k ničemu a nikdy to nebude jinak..." Destruktivní slepá síla takového „podzemního“ komplexu je nesmírná. Žijeme na sopce.“ (ŘÍČAN, 1998, 94)

Přirozeně kulturu netvoří jen jazyk. Romská kultura je založena na velké vnitřní síle a energii Romů, a ty se můžou stát spojovacím můstkem mezi Romy a ne-Romy.

Významnou část romské kultury tvoří hudba. To dokládá i výše zmíněné přísloví *Co Rom – to muzikant!* Romové jsou tradičně považováni za vynikající hudebníky, často se o nich říká, že mají rytmus v krvi. Bohužel nejsou až tolik známí jako jednotlivci. „Romská muzika je stejně otevřená a živelná jako samotní Romové – veselá i smutná na plné pecky. Ta opravdovost se pozná a snadno se přenáší, proto si myslím, že má tahle hudba úspěch.“ (ZDENĚK FRÝBORT, bubeník, jeden ze tří ne-Romů z romské skupiny Točkolotoč)

Hudební folklor má dvě stránky, do první řadíme folklor slovanských usedlých Romů, do druhé spadá folklor olašských kočovných Romů. Slovanští Romové navazují na tradice maďarských Romů. Jsou ovlivněni majoritní společností a jejími kulturními specifiky. Olašští Romové jsou inspirováni rumunskou Transylvánií, ve které při svých cestách z Indie na nějaký čas zakotvili. Po zákazu kočovného života a násilném usazování začali být vůči okolní společnosti uzavřenější. Svoje tradice a folklor si chránili. Olašští Romové jsou specifictí tím, že ke svým písním nepoužívají hudební nástroje, ale jen své tělo, například dupání, tleskání, luskání prsty, hrdelní zvuky. Písňe netvoří podle témat, ale podle toho, zda jsou určeny k tanci nebo poslechu. (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Usedlí Romové vynikají hlavně ve hře na housle. Zde je trefné přísloví: „*Rom se narodil se smyčcem v ruce.*“ Mladší generace používají jak tradiční nástroje (cimbál, housle), tak i netradiční (kytaru, klávesy). Objevují se také nové směry, kterými se vydávají, například jazz, blues, pop. U nás bratři Gondolánové či Jozef Fečo a jeho skupina Roma Štar založili novou odnož popu – rom-pop. (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

S hudbou je spojený i tanec. V Erku jsem mohla poznat, jak vychovatelé a nejrůznější organizace podporují u dětí tato tradiční umění. Pořádají se soutěže v tancování například *Amen Khelas*, různá hudební vystoupení a také místní tělocvična slouží jako prostor pro trénink tance či fotbalu. Při rozhovorech s dětmi jsem se často setkávala s tím, že uváděly jako svůj nejoblíbenější koníček tanec, jak dívky, tak chlapci. Ať už se jednalo o tance typické pro Romy, jako je čardáš,³ nebo moderní. Pro romský tanec je charakteristický cit pro rytmus, živost, procítěnost a radost z pohybu.

³ Maďarský lidový tanec, který je šířený převážně romskými hudebními soubory. Jedná se o tanec prudce vášnivého až divokého rázu, vznikl z lidového tance, který odpradávná znali už Rumuni.

Tancem vyjadřují radost ze života, vášně, oheň, temperament i hrdost. Romský tanec nemá žádná pravidla, je velmi spontánní.

Romové také vynikají v malování, vyřezávání ze dřeva či modelování z hlíny. Základ uměleckého cítění spočívá zřejmě v jejich sepětí s přírodou. Ze dřeva nejčastěji vyráběli například loutky a hudební strunné nástroje. Když pracovali s kovy, vyráběli kromě praktických věcí také dekorační měděné nádoby, lité zvonky a zvonce a rituální poháry, které pak byly většinou zdobeny rytými výjevy z romského života. Ornamenty se objevovaly i na stříbrných ozdobných knoflících. (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Umění je provázelo i v běžném životě. Už své vozy, s nimiž celá století cestovali, zdobili rostlinnými motivy a dekor doplňovali filigránskou dřevořezbou. Po jejich násilném usazení si stavěli dřevěné sruby nebo domky z nepálených cihel. Tyto stavby byly buď vybíleny vápnem, nebo natřeny jasnými barvami (zelená, červená, žlutá, růžová). Vnitřní stěny byly zdobeny jednoduchými geografickými motivy a obrazy inspirovanými přírodou. Výzdoba domu se několikrát do roka obměňovala, zřejmě aby se vyhnuli stereotypu a jednotvárnosti. (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Muzeum romské kultury v Brně shromáždilo mj. sbírku výtvarné romské tvorby. Muzeum vyhledává nejen umění vysoké kvality, ale snaží se na dílech ukázat myšlenky a hodnoty československých Romů. Sbírkou má odrážet momentální nálady a pocity umělců, které se neprojevují jen v obrazech ale i v dřevěných plastikách, terakotách a keramice. Detailní práce se dřevem a hlinou je odkazem dob, kdy Romové provozovali dědičná řemesla spojené s úžasnou manuální zručností.

V letech 1997–1998 proběhla výstava Svět očima Romů – E luma romane jakhenca, pořádaná brněnským muzeem. Výstava obsahovala díla třinácti romských autorů, kteří ve svých pracích zachycovali tradiční romské hodnoty – rodinu, lásku k dětem, úctu ke stáří, čest, morálku. Umělci byli z nejrůznějších řad a bez uměleckého vzdělání. „Absence odborného vzdělání, ale i nedostatek finančních prostředků daly vzniknout originálním výtvarným technikám. Materiálově náročnou grafiku nahrazuje například Dušan Oláh drobným tečkováním propisovací tužkou na papíře, Aladár Kurej konkretizuje své obrázky reálnými postavami vystřiženými z fotografií, novátorský je i přístup Rudolfa Dzurka, který lepí barevnou skleněnou drť na skleněný podklad. Jeho tvorba patří k tomu nejlepšímu, co insitní umění v naší zemi vůbec kdy vytvořilo.

Romská amatérská výtvarná tvorba nepředstavuje dnes již jen lidové umění, ve kterém má své základy, ale je velmi různorodá a přerůstá až ke snaze o vyjádření niterných pocitů formou nekonkrétní – abstraktní malby.“ (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Samozřejmě i v Erko umělecké cítění podporuje. V centru funguje malá výtvarná dílna, která je určena spíše pro mladší ročníky. Děti zde vyrábějí a malují nejen pro sebe a pro své rodiče, ale s ohledem na charitativní zaměření centra, i pro staré lidi v nemocnici, domově důchodců či lidí s postižením. Výrobky jim často samy předávají na nejrůznější svátky, jako jsou Velikonoce, Vánoce, nebo svátek svatého Mikuláše.

1.5. Romská historie

Prapředci Romů pocházeli z Indie. To bylo potvrzeno původem romského jazyka, který se vyvinul ze sanskrtu. Díky srovnávací lingvistice bylo zjištěno, že romština pochází z jednoho severozápadního dialektu staré hindštiny. Při svém putování však Romové dále přejímali do lexika řadu nových slov a pojmů. (KALEJA, 2009, 10)

Názory, proč Romové začali opouštět Indii, se liší, mohlo to být kvůli společenskému rozdělení do kast, nepříznivému podnebí a nedostatku potravy, nebo rozšíření obchodů a řemesel. Indii začali Romové opouštět ve dvou vlnách. První vlna se na cestu vydala během 3.–5. století. Tento proud dorazil do Egypta a na severoafrické pobřeží, odkud se později Romové přesunuli až do Španělska. Druhá vlna svou výpravu započala v 9.–10. století. (MANUŠ, 1998, 15) Do Evropy se poprvé dostali na přelomu 10/11. století. Putovali přes Persii do Byzantské říše 12. století, zde žili ve stanech a živili se řemesly. Když Byzantský národ ovládli Otomané, mnoho Romů prchlo na západ. Další část putovala přes Arménii, Kavkaz a později se dostali až do Ruska, ve kterém se stali plnoprávnými subjekty. V Otomanském Turecku zdokonalovali své kovodělné umění u tureckého loďstva.

V 15. století byli Romové rozptýleni po celé Evropě. Začali postupně přijímat křesťanskou víru. Žili většinou v periferních oblastech. Naopak romští řemeslníci byli nejen tolerováni, ale často pro svou šikovnost i vyhledáváni. Zvláště pak při zpracování železa a kovů. Díky tomu jim bylo umožněno bydlet v okolí vesnic. (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2016-01-20])

Na území dnešního Rumunska byli Romové vítáni s otevřenou náručí. Dobré podmínky jim však dlouho nevydržely. Rumuni si totiž Romy na 500 let zotročili. Kolem roku 1420 se pak Romové dostali do Francie a Itálie. Zhruba o pět let později se objevili i ve Španělsku. Španělé začali Romy využívat jako pracovní sílu a drželi je v pracovních táborech až do 18. století. (ŘÍČAN, 1998, 14)

Romům situaci v Evropě zhoršilo exkomunikování z křesťanské církve pařížským biskupem v roce 1427. Někteří Romy označovali za turecké vyzvědače. Z poutníků se stali vyvrhelové společnosti, kteří byli často obviňováni z krádeží. Muži prý předváděli své kejklířské umění, zatímco ženy vybíraly kapsy divákům. Také se objevovaly stížnosti na jejich bezbožnost a parazitní chování. Perzekuce Romů se začaly projevovat na různých místech a v různých dobách. Také se lišily způsoby perzekuce. Byla vydávána královská nařízení o vyloučení Romů ze země, například edikt Maxmiliána I., podle kterého měli Romové opustit zemi pod hrozbou fyzických trestů a smrti. (MANUŠ, 1998, 16) Jinde byli i mučeni a zabíjeni. Romské děti předávali do neromských rodin na převychování. Tyto praktiky však nejsou označovány za genocidu, protože nemocným či starým Romům bývaly tresty občas prominuty. V Čechách a na Moravě byla perzekuce zřejmě mírnější, Romové sem většinou utíkali ze sousedních zemí. (ŘÍČAN, 1998, 15)

1.5.1. Romové na českém území

Romové nemají vlastní psanou historii, proto je nutné skládat jejich dějiny z jednotlivých střípků a záznamů z dobových kronik. První zmínka o Romech na českém území se nachází v *Dalimilově kronice*, konkrétně v kapitole *O pohanských Kartasech*.

*„Rok dvanáct set třicet dva se píše.
Přes hranice české země tiše
více než pět set Kartasů k nám kvačí.
Zpytáci, tatarští vyzvědači
byli to. Chodili po hloučcích,
ve vysokých, divných kloboučcích,
měli mošny, krátké taparty,*

*nohavice však až na nártý
a každý hůl dlouhou svíral v dlani
a každý se od pasu až klaní,
aby z potoka pít vodu moh,
chleba prosí slovy Kartas bóh.
Jak je vidět, jejich přezdívká
trefná je a jen tak nevzniká.“*

(KRONIKA TAK ŘEČENÉHO DALIMILA, 1977, 145)

Další zmínka o Romech se objevuje v *Popravčí knize pánů z Rožmberka*, právě zde se objevil termín Cikán. Záznamy o Romech byly objeveny také ve znojenské městské knize.

Důkazem o putování Romů přes české země byly i ochranné listiny od německého císaře a českého krále Zikmunda. Dále pak list papeže Martina V, díky němuž se mělo romské obyvatelstvo vydat na kajícnou cestu napříč evropskými zeměmi, aby dosáhli odpuštění. Důvod provinění je však obehnan nejruznějšími dohady.

Roku 1427 byli Romové vyloučeni z křesťanské církve. A začaly již zmíněné perzekuce i na českém území. Útlak byl podporován Ferdinandem I., který vydal mandát uzákoňující tvrdý postup proti Romům. Leopold I. nechal Romy vypovědět ze země a to roku 1688.

V 18. století se objevily první pokusy o asimilaci a násilné usazení romského obyvatelstva. Marie Terezie uzákonila povinnost pracovat v zemědělství, podřizovat se vrchnosti a církvi. Dále zakázala Romům nosit tradiční oděv a používat jejich mateřštinu pod fyzickými tresty. Romové byli rozptylováni po celém území a vzpurným Romům byly odebírány děti na převýchovu. Museli se také povinně vzdělávat a navštěvovat bohoslužby. (MANUŠ, 1998, 16)

Romové se usazovali převážně na střední, jižní a jihovýchodní Moravě. Zakládali zde osady a tábory. Většinou žili za nuzných podmínek a živili se tradičním kovářstvím a hudbou. Na území Čech a ostatních částech Moravy byli však dále známí jako kočovníci. Na svých cestách si vydělávali hudbou, nebo kovářstvím či kotlářstvím. Prosperovali i jako koňští handlíři. Pokud byl nedostatek práce, nechávali se najímat i jako nádeníci. Čím více byli však utlačováni, tím méně uplatňovali zákonné práce, a

postupně přešli k méně přijímaným způsobům obživy, jako bylo hádání z karet, žebrotě, či krádežím. (ŘÍČAN, 1998, 16) Roku 1888 byly shrnuty všechny dosavadní zákony zaměřené na Romy.

Před rokem 1938 žilo v Československu zhruba 70–100 tisíc Romů. Většina z nich byla umístěna na Slovensku. „Podle sčítání provedeného v letech 1922–1924 bylo na území Československa celkem 56 266 Romů, z toho v Čechách 579 a na Moravě a ve Slezsku 2139 osob. Zatímco moravští Romové žili polousazeně nebo usazeně a byli koncentrováni v romských osadách na jihovýchodě Moravy (Oslavany u Brna, Svatobořice, Bohosoudov u Jihlavy, Strážnice atd.), čeští Romové téměř bez výhrad kočovali.“ (HOLOCAUST.CZ, 2016 [cit. 2016-20-03]) Za první republiky, konkrétně roku 1927 byl vydán perzekuční zákon č. 117, který tvrdě postihoval všechny potulné Romy a tuláky žijících „po cikánsku“. Zakazoval kočovat a kladl velký důraz na násilné usazování Romů.

Nejhorším obdobím v romské historii se stala druhá světová válka, a s ní spojený holocaust. O holokaustu se mluví většinou ve spojení s Židy, ale o život zde přišlo i půl milionu Romů. Židovský autor Simon Wiesenthal napsal: „Nejenže zapomněli mnozí Poláci, že byli spolu s Židy v koncentračních táborech třetí říše, ale i mnoho Židů zapomnělo, že přežili katastrofu, které byl vystaven i jiný národ spolu s nimi. A přesto k němu mají dodnes předsudky: k Cikánům. Celý svět ví o vyvraždění šesti milionů Židů, celý svět hovoří o tragédii židovského národa – ale sotvakdo ví o tom, že v koncentračních táborech Třetí říše vyvraždili půl milionu Cikánů. Nacisté by zplynovali i šest milionů Cikánů, kdyby jich bylo tolik. Cikáni a Židé měli stejný osud.“ (HÜBSCHMANNOVÁ, 2005, 16) Norimberské zákony platily jak pro Židy, tak i pro Romy. Jednalo se o zákony na ochranu krve, byly zakázány sňatky mezi Romy a Neromy, dokonce i pohlavní styk byl označován za hanobení rasy. Byly zřizovány úřady pro registraci Romů. Cikánská otázka byla řešena spolu s židovskou. Transporty byly směřovány nejprve do ghett ve Varšavě, Lublinu a Kielce, později byl zřízen cikánský tábor v Osvětimi. Kromě okamžitého vyhlazování v plynových komorách docházelo také k hromadné sterilizaci⁴, která se nevyhnula ani dětem.

Na českém území byl 16. března 1939 zřízen protektorát Čechy a Morava. Protektorát se musel přizpůsobovat zájmům a směrnicím říše. Řešení cikánské otázky se

⁴ Mezi léty 1934–1936 bylo sterilizováno 200 tisíc lidí, velký podíl tvořili i Romové a míšenci).

tedy stalo aktuální i v Čechách a na Moravě. Kolem roku 1940 se policejní úřady stále ještě pokoušeli o trvalé usídlení Romů, většina obcí nebyla ochotná Romy přijmout a začleňovat je. Byly zřízeny kárné pracovní tábory, do kterých byli umísťováni nejen asociálové, žebráci, prostitutky, povaleči, ale i potulní cikáni navzdory tomu, že byli práceschopní. V létě 1942 se začala uskutečňovat rasová politika. Z pracovních táborů (Léta u Písku⁵, Hodonín⁶ u Kunštátu) byly vypravovány transporty do německých koncentračních táborů (Buchenwald, Ravensbrück, později Osvětimi). Podle dosud nalezených a prostudovaných dokumentů přišlo o život celkem 219 700 mužů, žen a dětí. Počet Romů v České republice v roce 1939⁷ byl 13 tisíc. Obětí nacistické genocidy se stala polovina, tedy 6 500). Nacistickou politiku v protektorátu přežilo podle odhadů asi jen 500 až 600 Cikánů. (HÜBSCHMANNOVÁ, 2005, 13–32)

Na Slovensku se Romům genocida vyhnula (v roce 1939 byl počet slovenských Romů 80 000, o život přišlo 1000). Byli však diskriminováni a posíláni do pracovních táborů. Důvodem proč se genocida slovenským Romům vyhnula, může být jejich začlenění do slovenské zemědělské stavovské společnosti, ale i formální samostatnost Slovenska. Slovenským prezidentem byl katolík dr. Jozef Tis, který se horlivě zaměřil na likvidaci Židů (počet Židů před rokem 1939 činil 80 000, válku přežilo 5 000). Romů se to dotýkalo nepřímo avšak přesto velmi silně, přišli tím o zdroj obživy, protože

⁵ Kapacita 600 vězňů byla překročena dvojnásobně na 1100 osob. Do roku 1942 zde byli uvězněni jen muži, po roce 1942 sem byly umístěny i ženy a děti. Malé prostory, katastrofální ubytovací, stravovací a hygienické podmínky vedlo k propuknutí tyfové epidemie. Ti co nezemřeli na tyfus či se jim nepodařilo utéct (čtvrtina vězňů) byli transportováni do Osvětimi. Celkem zde bylo umístěno 1309 vězňů, 326 nepřežilo. (HOLOCAUST.CZ 2016 [cit. 2016-20-03])

⁶ Sem byli umísťováni převážně moravští Romové. Podmínky zde byly téměř totožné jako v táboře v Letech. Tyfus zde také propukl, počet obětí vystoupal na 194 osob z celkových 1300. (HOLOCAUST.CZ, 2016 [cit. 2016-20-03])

⁷ Pro srovnání počet Romů/obětí v dalších evropských státech: Belgie 600/500, Estonsko 1000/1000, Francie 40 000/15 000, Holandsko 500/500, Chorvatsko 28 500/28 000, Itálie 25 000/1000, Litva 5000/2500, Lotyšsko 1000/1000, Lucembursko 200/200, Maďarsko 100 000/28 000, Německo 20 000/15 000, Polsko 50 000/35 000, Rakousko 11 200/6500, Rumunsko 300 000/36 000, Slovensko 80 000/1000, Srbsko 60 000/12 000, SSSR (nacisty okupovaná území) 200 000/30 000. (Tabulka podle Donalda Kenricka a Grattana Puxona (1972), citováno: HÜBSCHMANNOVÁ, 2005, 14)

mnoho Romů pracovalo pro židovské rodiny. Slovenští Romové byli většinou usedlíci, jen malá část kočovala, jednalo se o Olašské Romy. Usedlí Romové se uplatňovali v hudbě, kovářství, výrobě stavebního materiálu, komunálních službách, zemědělství. Dne 18. ledna 1940 byly vydány diskriminační směrnice, podle kterých byli Romové zařazováni do pracovních táborů. Bylo zřízeno celkem 11 táborů, pracovalo se převážně na stavbách tratí. O vyhoštění do pracovního tábora rozhodoval starosta obce. Mnoho Romů tak bylo ušetřeno díky tomu, že se asimilovali natolik, že byli pro danou obec nepostradatelní a byli považováni za řádné občany. Na východě Slovenska se však rozdily nedělaly, do táborů byli posíláni všichni muži ve věkovém rozmezí 16 až 60 let. V pracovních táborech byli nuceni těžce pracovat v nuzných podmínkách a pod fyzickými tresty. Trpěli také nedostatkem jídla. Za práci měli dostávat minimální finanční odměnu, mnohdy však žádnou nedostali. Ženy nosily svým mužům, synům či bratrům do tábora jídlo, ačkoliv samy bez jejich pomoci velmi strádaly.

Byly vydány příkazy k vysídlování cikánských osad z obcí na periferní oblasti (20. dubna 1941 a 21. července 1943). Starostové obcí rozhodovali, zda se za své Romy přimluvit nebo trvat na jejich vystěhování. S příkazy souvisely i zákazy vstupu do obcí, povolené byly jen v určitých hodinách. Nesměli se zdržovat na vymezených místech či jezdit vlakem. Dřívější zákaz o sňatcích mezi bratranci a sestřenicemi z prvního či druhého kolene začal být porušován, hranice osad byly uzavřeny a mladí Romové neměli možnost si hledat partnerku mimo své osady, které byly mnohdy velmi malé. Vysídlení Romů z obcí nabralo paradoxní spád, po obsazování Slovenska Němci, se němečtí vojáci báli partizánských přeпадů v lesích. Romové ukrývali partyzány, pomáhali jim, či se aktivně zapojovali do národního či partyzánského hnutí.

Půl roku před koncem války se začalo jednat o řešení cikánské otázky. V prosinci v Dubnici nad Váhom⁸ byl zřízen cikánský tábor. Transporty přivážely celé romské osady, nejčastěji z Východního Slovenska. Tábor byl uzavřen na jaře 1945.

⁸ Tento tábor byl jediný svého druhu na Slovensku. Byly sem posílány celé rodiny. V lednu 1945 tábor zasáhla vlna tyfu. Romové se báli nákazy natolik, že jim to dodalo odvalu pro útek. V táboře byla vyhlášena karanténa a další transporty byly zakázány. Všechny nemocné vyvezli za město a tam je postříleli. Rány ze zbraně pro některé nebyly smrtelné a tak umírali pod nánosem hlíny, kde se za živa udusili. Po skončení karantény, zůstal tábor bez dozoru. Dozorci utekli před blížící se blížící se frontami. Tábor byl po přechodu front vypálen, část byla demontovaná, byl srovnán se zemí, jakoby nikdy neexistoval. (INMINORITA.SK, 2013 [cit. 2016-20-03])

(HÜBSCHMANNOVÁ, 2005, 52–60) Roku 1945 začali migrovat slovenští Romové na české území. Po návratu z pracovních táborů se neměli totiž kam vracet. Většina romských obydlí byla zbourána či byla ve velmi žalostném stavu. V dnešní době jsou většinou, právě díky této migraci, čeští Romové potomky Romů slovenských. Po roce 1945 se totiž změnila struktura romského obyvatelstva na českém území. Převážná část Romů tedy pocházela ze Slovenska. Původních českých Romů bylo jen několik málo rodin. Pak se zde objevilo několik menších skupin Romů maďarských, německých neboli Sintů, rumunských a olašských, kteří stále ještě žili kočovným životem. (DAVIDOVÁ, 2004, 11–12)

Roku 1947 byl proveden soupis Romů, celkově jich na českém území bylo 16 752. Tento soupis je však znehodnocován dílčími terénními výzkumy, které naznačují, že někteří Romové se soupisu vyhnuli menším přesunem či uvedli nepravdivé údaje. Konkrétně o Jihlavě jsou uvedeny tyto údaje: celkový počet Romů 387, starších 14 let 289, práceschopných mužů 184, pracujících 104, práceschopných žen 184, pracujících 104, asociálové 2, 30km od hranic 5. Tyto čísla jsou jen orientační, většina Romů ze Slovenska se v těchto letech neusazovala natrvalo. Pouze jen několik málo rodin patří k usedlíkům. (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 29–31) Příchozím rodinám byla nabízena práce většinou v těžkém a zbrojním průmyslu, stavebnictví, v průmyslových centrech apod. To lákalo i další slovenské Romy k migracím, někteří byli podnikci i náboráři z českých průmyslových podniků, kteří mezi Romy vyhledávali levnou pracovní sílu. Nebylo však zajištěno řádné ubytování pro pracující, natož pak, když dorazili ostatní členové rodiny. Romská rodina se skládala z velkého počtu dětí, prarodičů, svobodných sourozenců. Ubytovny počítali jen s krátkodobými brigádami, po příjezdu všech rodinných členů se ubytovny kupily, a začaly se objevovat problémy s hygienou apod. Mnohdy Romové obývali domy určené k demolici, nebytové prostory, sklepní byty. Další Romové se usazovali na venkově, kde vznikaly romské komunity. Během padesátých let se začala tvořit četná střediska romských imigrantů ve větších průmyslových městech Čech a Moravy (vyhnulo se to Praze, Brnu, apod.) Problémy se začaly rozrůstat, majoritní společnost nechápala romský způsob života. Systém jim nabídl práci, vzdělání, ubytování, ale už nedokázal příval imigrantů zorganizovat a koordinovat. Nastala druhá vlna migrace rodin dělníků. Problémů s umístěním, životními podmínkami stále přibývalo a rozrůstalo se i o další problémy jako byla nezdělanost dospělých či negramotnost dětí. (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 36–50)

Druhá polovina 50. let se vyznačuje otevřenou politikou pro asimilaci Romů. Vizi byla převýchova Romů, odstranění sociální zaostalosti a začlenění do společnosti. Stát se pokoušel přinutit romské děti k pravidelné školní docházce. Vzdělávací kurzy pro dospělé byly však problematičtější, počet navštěvujících Romů se stále zmenšoval.

Před rokem 1958 byly pokusy prováděny jednorázové pokusy s cílem usazování Romů. Nejčastější bylo odkupování koní. Tohoto roku byl vydán zákon č. 74, který nařizoval trvalé usídlení kočovníků, trestná bylo i nenahlášená změna bydliště, toto nařízení platilo pro všechny občany. Diskriminace byla zakázána a Romové dostali druhou šanci na přijetí do společnosti. Byli však přijímáni jako jednotlivci nikoliv jako etnické společenství. (MANUŠ 1998, 16–17) Stát se pokoušel o organizovaný přesun z romských osad na Slovensku do českých a moravských krajů. Projekt neskončil úspěšně. Předběžný soupis kočovných⁹ a polokočovných Romů z roku 1958 uvádí tyto čísla pro české země: 1071 kočujících Romů, 16148 polokočujících, celkově 17219, dětí do 15 let bylo 8685, dospělých 8534, vozů + aut a traktorů 585 + 296, počet koní 154, počet licencí 165. Konkrétně v Jihlavě bylo 35 kočujících Romů, 350 polokočujících, celkově 385, dětí do 15 let bylo 192, dospělých 193, vozů + aut a traktorů 29 + 26, počet koní 6, počet licencí 13. (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 67) Údaje působí nevěrohodně, pokud se srovná celkový počet kočovných Romů a počet vozů a dopravních prostředků, které šly těžko schovat či zatajit. „Text prováděcích předpisů (směrnic) k zákonu č. 74/1959 vydalo Ministerstvo vnitra 8. 12. 1958 a termín konečného soupisu kočovných osob stanovilo na 3.–6. 2. 1959. V tyto dny se měli všichni trvale neusazení obyvatelé nad 15 let přihlásit v místě svého momentálního pobytu.“ (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 69) Národní výbory, k tomu určené, kontrolovaly osobní dokumentace, jako byl třeba rodný list, a zjišťovaly, kde se Romové usadili či chtějí usadit. Do soupisového listu se zapisoval věk, pokud rodný list chyběl, věk odhadoval lékař, národnost, zaměstnání, způsob života (usazený, kočovný, polokočovný). Tím že Romové uvedli místo svého pobytu, museli se v něm zdržovat

⁹ Romové se rozdělovali do tří základních skupin: usedlí, polokočovní, a kočovní. Usedlí Romové měli stálé zaměstnání, trvalé bydliště, snažili se sami začleňovat, žili rozptýleně mezi ostatním obyvatelstvem. Polousedlí Romové měnili často svá bydliště a pracoviště, byli převážně negramotní, tvořili nejpočetnější skupinu. Kočovní Romové cestovali z místa na místo, nepracovali, živili se díky nárazovým pracím, či nekalým činnostem, většinou se jednalo o negramotné Romy, působící problémy. (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 59)

pod hrozbou trestu. Koně byli utraceni nebo předání JZD, maringotky a vozy zlikvidovány nebo jim odebraly kola a postavily na špalky, aby se zabránilo přesunům. Po tomto opatření proběhl konečný soupis. Soupis uvádí pro české země celkem 9430 dětí do 15 let, 3332 dospělých mužů, 3182 dospělých žen, celkem tedy 6514 dospělých osob, 1376 ostatních mužů, 1244 ostatních žen. Soupisu se zúčastnilo 18 564 Romů. V Jihlavě bylo 205 dětí do 15 let, 58 dospělých mužů, 59 dospělých žen, celkem tedy 117 dospělých osob, 47 ostatních mužů, 44 ostatních žen. Soupisu se zúčastnilo 413 osob. (PAVELČÍKOVÁ, 2004, 70) Pro srovnání obou soupisů je uvedena následující tabulka, čísla jsou uvedena pouze pro Jihlavu.

JIHLAVA	Předběžný soupis	Konečný soupis
Celkový počet Romů	385	413
Dospělí	193	208
Děti	192	205

Provedený soupis nenaplnil očekávání úřadů (nezajistil trvalé usazení Romů), Romové se i nadále přesouvali bez povolení. Pozitivní však bylo, že dokázal zmapovat počet Romů, získal doklady o jejich zaměstnání, bydlištích, počtu dětí, zaměstnaných a nezaměstnaných. Soupis byl velkým přínosem ve zdravotnictví, využívali celou akci k lékařským prohlídkám, podařilo se doplnit záznamy o pacientech. Došlo k podchycení nakažlivých nemocí, připravovalo se hromadné očkování pro děti apod.

Zlomový byl rok 1960, ve kterém proběhla nová socialistická výstavba státu, došlo ke sloučení krajů (na pět českých, dva moravské a tři slovenské). Tyto změny znehodnotily celý systém péče o Romy. To mělo za důsledek, že se rozpadly i komise zaměřující se na práci s Romy. Práci nyní odváděli pouze dobrovolníci.

Romské děti nedodržovaly povinnou školní docházku, stále se objevovalo potulování a s ním spojená kriminální činnost a žebrota. Z těchto a dalších důvodů se vláda roku 1965 usnesla, že řešením romské otázky je rozptýl obyvatelstva. Cílem bylo zlikvidovat romské osady, romské děti byly umisťovány do škol, starší na učiliště. Bylo zlikvidováno zhruba 2 700 chatrčí, které se řadily mezi hygienicky a sociálně nejhorší. Došlo k přesídlení 3000 rodin v rámci Slovenska. V Čechách bylo přesunuto 494 rodin. Některé rodiny přesídlené do Čech se opět vrátily na Slovensko (počet zhruba 109). V rámci českého území došlo k přesunu 435 rodin. Díky přesunům byly rozbity sociální vazby v romských komunitách. Romové byli společností nuceni odvracet se od své

kultury a jazyka, rodiče mnohdy už ani neučili své děti romštině. (ROMEIA, 2004–2010 [cit. 2015-04-02])

Celospolečenská demokratizace poměrů měla za následek vznik romské samostatné organizace, která začala od roku 1969 fungovat jako svaz Cikánů-Romů. Svaz se snažil pomáhat sociálně slabším Romům, podporoval jejich kulturní hodnoty a jazyk. Romové ze svazu se pokusili o přiznání statusu národnosti, ten však nebyl přijat a celý svaz byl roku 1973 rozpuštěn. Komunistický režim pak začal s asimilací Romů, která trvala až do roku 1989. Byla potlačována romská kultura, myšlení a tradiční komunity. Docházelo dokonce o i ke sterilizaci žen. Situace se uvolnila kolem roku 1971, ve kterém byla ustanovena Mezinárodní romská unie na I. světovém kongresu Romů v Londýně. Postupně začaly vznikat i další organizace jako například: Romská občanská iniciativa, Demokratický svaz Romů, Romský demokratický kongres, Společenství Romů na Moravě, Sdružení romských autor a spisovatelů, Matice romská. (MANUŠ, 1998, 17)

Politika se od poloviny 70 let do poloviny 80 let snažila zaměřovat na sociální práci. Organizovaly se kurzy na vzdělávací minimum, docházka do škol romských dětí byla hlídána, řešilo se také uplatnění romských dětí, které byly posílány do zvláštních škol. Stát se pokoušel zlepšit sociální a materiální stránku v životě Romů, ale na úkor potlačování jejich etnicity a tradičních hodnot.

Romové svůj jazyk mohou svobodně užívat od listopadu 1989, kromě toho mohou také pěstovat svou národní kulturu. Vzniklo velké množství romských sdružení, romských aktivit. Na druhou stranu se začaly objevovat problémy související s nezaměstnaností a rasismem. Ještě do teď se se stát potýká s otázkou co se sociálně vyloučenými romskými lokalitami, ze kterých se staly mnohdy romská ghetta.

1.6. Organizace přispívající k integraci Romů

Před rokem 1989 byla prováděna centrálně plánovaná asimilace Romů. Ta se však neshledala s úspěchem. Naopak vytvořila bariéry, které se postupně změnily v předsudky a stereotypy. Celou situaci navíc komplikuje sociálně-ekonomická situace (vysoká nezaměstnanost, sociální dávky). Ale ať jsou postoje Čechů negativní či pozitivní, stále existují organizace, které se jim snaží pomáhat a místa, ve kterých podporují jejich kulturní kořeny. Jako první romská organizace v Československu

vznikl Svaz Cikánů-Romů kolem roku 1968. Zabývali se postavením Romů ve společnosti, výzkumem romské historie a kultury. Pořádali besedy, kulturní a sportovní akce. Podporovali školní docházku, pomáhali s přípravou do školy. Roku 1973 byla činnost organizace ukončena, protože se neslučovala s národnostními požadavky.

(DĚJINY V POHODĚ, 2013 [cit. 2016-02-02])

Mezi další organizace, tentokrát neformální, před rokem 1989 patřily například Kulturní svaz občanů romské národnosti, Unie romské mládeže, Romská asociace mládeže a dětí. Od roku 1990 počet romských organizací značně stoupá. Z větší části se jedná o nevládní neziskové organizace, které se liší specifickým zaměřením či činností. Bývají dotovány dotačními programy, nadacemi, kraji, městy, ale i drobnými dary jednotlivců. Zapojuje se také i Úřad vlády a jednotlivá ministerstva

Organizace se rozlišují podle zaměření na Sociální poradenství a pomoc, organizace zabývající se lidskými právy, organizace podporující romskou kulturu, organizace zaměřující se na podporu vzdělání, volnočasové organizace, strany a sdružení.

1.6.1. Sociální poradenství a pomoc poskytují romské menšině

Sociální poradenství a pomoc romské menšině poskytuje Sdružení Romů a národnostních menšin Plzeňského kraje a sociálně-právní poradna Občanské sdružení přátel města Milovic. První zmíněná organizace se zaměřuje na sociální integraci romské populace, snaží se Romy podporovat k vyššímu vzdělání a zaměstnanosti, napomáhá k sociálnímu, kulturnímu a etnickému rozvoji. K tomu se úzce váže rozvoj jazyka a kultury. Pracovníci provádí také monitoring, depistáže¹⁰, práce v terénu, pomáhají Romům řešit úřední záležitosti, nabízí poradenství v otázce nezaměstnanosti, spolupracují s úřady práce, vzdělávacími kurzy, atd... (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2016-02-02])

¹⁰ Cílené a včasné vyhledávání zdrojů/ rysů v celé populaci nebo ve vybraných skupinách.

1.6.2. Organizace zaměřené na podporu kultury

Organizace podporující kulturu jsou pro nás významné, protože se snaží zprostředkovat spolupráci mezi rozdílnými kulturami. Část neshod mezi Čechy a Romy pramení z vzájemné neznalosti. Zařadit sem můžeme Slovo 21, Muzeum romské kultury, Společnost přátel časopisu Romano Džaniben, Sdružení olašských Romů v ČR, Nadace Dila pro národ, Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové.

Slovo 21

Spolek Slovo 21 je nevládní nezisková organizace, kterou roku 1999 založili manželé Jelena a Džemil Silajdžić. Spolek funguje v Praze, pracují zde jak Češi, Romové, tak i zástupci různých světadílů. Náplní práce je podporovat aktivitu Romů a cizinců. Manželé byli původem ze Sarajeva, odkud utekli před válkou. Chtěli pomoci i ostatním lidem, kteří v Sarajevu zůstali. Začali organizovat koncerty, později i festival romských kapel, který pojmenovali po kapele Khamoro. První ročník se uskutečnil 1999 v Praze, jeho konáním se odstartovalo fungování celé organizace Slovo 21. Mezi hlavní body organizace Slovo 21 patří například: napomáhat integraci Romů a cizinců do společnosti, bojovat proti rasismu a xenofobii, ochraňovat lidská práva a rozvíjet jejich dodržování, vytvářet multikulturní společnost, odstranit předsudky, zlepšovat mediální obraz menšin. (SLOVO 21, 2016 [cit. 2016-02-02])

Konkrétně samotný festival Khamoro má přiblížit mnohohrstevnost a bohatství romské kultury a tradic, dalším cílem je zlepšit integraci Romů do české společnosti a postupně se pokoušet vytvářet multikulturní společnost. Festival také přispívá ke zlepšení vztahů mezi majoritní společností a romskou komunitou, a to díky prezentaci romské kultury. Jelikož organizační schopnosti manželské dvojice byly úspěšné, uspořádali Mezinárodní letní školu pro romskou mládež z Evropy, nebo založili Romskou ženskou skupinu Manushe. Pomalu začal vznikat projekt Rodina Odvedle nebo program Jdeme dlouhou cestu. Náplň programu tvoří jak besedy, semináře, prezentace, tak i výtvarné, řemeslné či sportovní aktivity. Má pomáhat najít mladým Romům místo ve společnosti. (SLOVO 21, 2016 [cit. 2016-02-02])

Mezi nejnovější projekt, jehož je Slovo 21 partnerem spolu s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, se řadí Já, ty a Oni. Jeho zaměření

směřuje k posílení ochrany lidských práv, boj proti diskriminaci a rasismu a posílení multikulturního prostředí. Divadlo otevírá společný dialog mezi zúčastněnými stranami. Herci hrají scénky z běžného života s náměty z vlastních zkušeností, diváci se pak do hry aktivně zapojují a snaží se na konfliktní situace najít nejvhodnější řešení. Kromě hledání řešení se snaží odhalit i pravé příčiny. Divadlo není určeno jen pro Romy, ale pro všechny skupiny, které se cítí být utlačovány. Divadlo zatím tvoří tři neherecké skupiny, dvě romsko-české z Ostravy a Písku a jedna z Prahy, kterou tvoří vietnamsko-čeští účastníci. (SLOVO 21, 2016 [cit. 2016-02-02])

Muzeum romské kultury

Další významné centrum je Muzeum romské kultury. Jako svoji charakteristiku uvádí: „Jsme prostorem pro setkávání kultur. Uchovááme doklady romské historie jako součást evropského dědictví. Vychováváme mladou generaci k toleranci a interkulturnímu myšlení. Přispíváme k boji proti xenofobii a rasismu. Otevíráme cestu ke kořenům romské identity. To vše děláme pro vzájemné porozumění. Pro dialog kultur. Pro nás.“ (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Muzeum romské kultury bylo založeno 1991 nevládní ziskovou organizací složenou z romských intelektuálů. Dříve toto sdružení fungovalo jako Svaz Cikánů – Romů (1969–1973). Díky státním dotacím se přesunulo z provizorních prostor do budovy v Bratislavské ulici v Brně, kde se nachází romská čtvrť. Od roku 2005 je muzeum podporováno příspěvky od vlády. Mezi základní úkoly muzea patří vytváření sbírkových fondů, jako jsou například fondy tradičních řemesel a profesí, typů obydlí a vybavení jejich interiérů, dokumentace kultury a dějin Romů, oděvů a šperků, výtvarného umění a literární tvorby, a samozřejmě z oblasti audio, foto a videodokumentace. Sbírková je vytvářena díky terénním výzkumům. Mezi významné výstavy, ještě před tím než proběhlo stěhování do nových prostor, patřily: Romové v Československu (1992), Romové v městě Brně (1996), Hledání domova (1999), Svět očima Romů (1997–2005). Mezi stálé expozice patří Příběh Romů. Tato expozice mapuje romské dějiny a kulturu od počátků až do současnosti. Nabízí také náhled do vývoje a zákonitostí romské komunity. Má několik částí: první z nich *Pravlast Romů – Indie/ Khatar sam*, ukazuje tu část dějin, kdy Romové ještě žili v Indii, a to ve spojení s jazykovědným a kulturním bádáním. Návštěvník má možnost prohlédnout si řemeslné výrobky, šperky, oděvy i vybavení interiéru. Druhá část s názvem *Na cestě/ Bare*

dromeha je věnovaná dějinám, kdy Romové přicházeli do Evropy, a samozřejmě s nimi spojená kočovná řemesla a profese. V této části je k dispozici k nahlédnutí kočovný vůz s vybavením a romské tábořiště. Mezi exponáty nalezne návštěvník i materiály dokumentující perzekuci tehdejších Romů v Evropě. Třetí část *Hledání domova / Kaj amaro than?* se zaměřuje na usazování Romů na československém území. Jsou zde k nahlédnutí řemesla a profese tentokrát již usedlých Romů. Součástí je i ukázka tradičního obydlí a cirkusového šapitó. Čtvrtá část *Holocaust Romů/ Romengro murdaripen* obeznamuje návštěvníky s osudy Romů za druhé světové války nejen na území Protektorátu Čechy-Morava, ale i na území Slovenska a Německa. Součástí expozice jsou výkladové texty s fotografiemi, vzpomínkami pamětníků či dobovými úředními listinami. Výstava je obohacena o projekci filmu „...to jsou těžké vzpomínky“, jehož součástí jsou výpovědi pamětníků. Pátá, předposlední část výstavy, je ukryta pod názvem *Romství po válce/ Romipen pal o mariben* nastiňuje poválečné dějiny Romů v Československu do roku 1989. Jsou zde ukázky tvorby autorů literárních děl a romských výtvarníků. Tato část se snaží přiblížit vnitřní svět romské komunity a její proměny. Součástí expozice jsou audio-vizuální záznamy o současné romské kultuře. Poslední, šestá část s názvem *Romové v médiích 1989–2005* nabízí obraz současné mediální scény, která je zaměřena na vztah mezi romskou minoritou a majoritou od roku 1989 do roku 2005.

V muzeu se pořádají také krátkodobé výstavy a akce: Muzejní noc, přednášky a besedy, módní přehlídky, koncerty, videoprojekce, slavnostní křty knih a hudebních nosičů. Muzeum se samozřejmě pyšní i svou knihovnou, která je přístupná všem badatelům. (MUZEUM ROMSKÉ KULTURY, 2015 [cit. 2015-12-22])

Brněnské romské muzeum je jediné svého druhu v Čechách. Nejvýznamnější v Evropě se nachází v Polsku, konkrétně v městě Tarnów. Muzeum se zaměřuje na romskou kulturu a historii. Bylo založeno roku 1979 polskou vládou. Mezi nejvýznamnější osobnosti patří Adam Bartosz, který obohatil instituci o početné sbírky, fotografie, obrazy či jiné materiály z romského života. Tyto artefakty nasbíral během svých cest po východní a střední Evropě. Sbíрка obsahuje důkazy o stěhování Romů z Indie přes Persii, střední východ na Balkán a do zbytku Evropy. Materiály mapují celou historii Romů například jejich zotročení Rumuny, holocaustu, násilné usazování kočujících Romů, jejich tradiční romské řemesla a zvyklosti, i proměny¹¹, kterými

¹¹ V Polsku byli Romové nuceni vzdát se svých tradičních řemesel a byli zařazeni do oblasti

prošli v Polsku. Celá výstava je rozdělena na dvě části, první z nich se nachází v sálech a druhá je umístěna na dvoře. Venkovní výstava má znázorňovat romské tábořiště, obsahuje například i šest původních zabavených vozů¹², ve kterých Romové kočovali do 60. let. Poté byl také v Polsku kočovný způsob života zakázán. Ve venkovní části se pak odehrávají koncerty, festivaly, divadelní představení, soutěže či vzdělávací programy. (ROMANO HANGOS, 1999 [cit. 2016-01-20])

Část výstavy polského muzea byla k nahlédnutí i v Praze v městské knihovně. Adam Bartosz ji uvedl jako: „Je to taková syntetická výstava o historii Romů¹³ v Polsku na pozadí historie Romů evropských. A je to také krátké představení činnosti našeho muzea a projektů, které realizujeme v kulturní oblasti a v oblasti vzdělávání Romů.“ (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2016-01-20])

Časopis Romano Džaniben

Časopis Romano Džaniben je odborným romistickým periodikem, který je ojedinělý v České republice. Vychází od roku 1994. Vznikl jako Nadace Romano džaniben. Nadace fungovala od roku 2005 do roku 2013 pod názvem o.s. Romano džaniben, počátkem roku 2014 se přeměnila na (spolek) Romano džaniben.

těžkého průmyslu.

¹² Vozy jsou překvapivě nízké, dospělý člověk by se v nich nenaroval, to proto, že Romové používali vozy k cestování, ne k bydlení, bydleli a spali venku ve stanech.

¹³ Romové se objevili v Polsku v 13.–14. století. Skupin cizinců v Polsku bylo několik, proto nevyvolávaly žádné zřetelné reakce. Romové měli stejný sociální status jako místní obyvatelstvo. Do Polska přicházely další skupiny Romů, první vlna byla 15.–16. století, a další v druhé polovině 19. století. Příchozí skupiny se od usedlých Romů i mezi sebou výrazně kulturně lišily. Vznikaly nepřátelské postoje mezi usedlými Romy a skupinami nově příchozích. (JAKOUBEK, JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, 2009, 123–128) Nacisté je však nerozlišovali, před válkou se počet Romů v Polsku vyšplhal na 50 000, z nichž čtvrtina patřila mezi Romy usedlé. K masakrům na Romech docházelo v letech 1942–1944 postupně podle seznamu, vojáci procházeli města, vesnice i lesy. Nacisté dokázali postřílet a povraždit jak menší osady (například 30 členné), tak i ty větší (v rámci stovek) najednou. Mnoho z těch, kteří se masakrům vyhnuli, následně zemřeli hladem či na nemoci. Nacisté zřídili síť koncentračních táborů (Belzece, Majdanku, Treblinky, Sobiboru, Osvětimi a další nejmenované). Nacisté připravili o život zhruba 35 000 polských Romů. (HÜBSCHMANNOVÁ, 2005, 36-39)

Věnuje se nejen jazyku, ale i historii a kultuře Romů. Publikuje informace z celého spektra oborů, kromě odborných textů, zde nalezne čtenář i tvorbu romských literátů, nebo recenze a anotace na romskou literaturu. Snaží překonávat bariéry mezi Romy a Čechy, kteří jsou ovlivňováni stereotypními názory. (ROMANO DŽANIBEN, [cit. 2016-01-23])

„Název pro časopis ROMANO DŽANIBEN se zrodil spontánně. Do češtiny jej lze přeložit více způsoby: Romská věda, Vědění o Romech, Poznávání Romů, Romské vědění (tj. to, co Romové vědí). Široké sémantické pole romského pojmu má tu výhodu, že v sobě soustřeďuje mnoho významových nuancí, které by měly vytvářet charakter časopisu.“ (MILENA HÜBSCHMANNOVÁ, *Romano džaniben* 1/1994) Milena Hübschmanová je spoluzakladatelkou tohoto časopisu a jedna z nejvýznamnějších osob české romistiky.

Milena Hübschmanová (10. 6. 1933–8. 10. 2005) se k romistice dostala prostřednictvím svého studia hindologie. Začala objevovat podobnost romských a hindských slov. Navštěvovala romské rodiny, poslouchala jejich řeč, písně, pohádky, přísloví a hádanky. To vedlo k tomu, že začala pomalu sbírat romský folklor. Bohužel v té době nebyla politika příliš nakloněna romským zájmům, Milena Hübschmanová musela proto odejít jak z rozhlasu, tak i z Československé akademie věd, kde do té doby působila. V roce 1982 začala vyučovat romštinu na Jazykové škole, o devět let později nastoupila na Karlovu univerzitu v rámci Indologického ústavu Filozofické fakulty. (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2016-01-24]) Dál sbírala cenné materiály, které pak vydala knižně či v odborných časopisech. Mezi její díla patří například: *Romské pohádky* (1973), soubor romských přísloví *Dobré slovo jako chleba* (1985), *Základy romštiny* (1973), je spoluautorkou *Romsko-českého a česko-romského malého kapesního slovníku* (1991), *Šaj pes dovakeras – můžeme se domluvit* (2002). Pod jejím vedením vznikla také obsáhlá kniha obsahující soubor romských svědectví z období druhé světové války, která vyšla pod názvem *Po židech cigáni* roku 2005.

1.6.3. Organizace podporující vzdělání

Vysoký počet organizací je zaměřen na vzdělání. Patří sem například Nová škola, o.p.s, Společenství Romů na Moravě, Sdružení dětí a mládeže Romů ČR, Centrum romistiky, Projekt Schola, Nadace Romane Čhave, Čhavorikane luma a mnoho

dalších. Vybrala jsem náhodně několik organizací, na kterých se pokusím shrnout jejich cíl práce.

Společenství Romů na Moravě Romano Jekhetaniben pre Morava

Společenství Romů na Moravě vzniklo roku 1991 jako občanské sdružení. Nyní je hlavní centrála umístěna v Brně, má však několik poboček po celé republice. Primárním cílem je integrace Romů do společnosti, zaměřuje se hlavně na výchovné a vzdělávací programy pro děti a mládež jako jsou například zájmové kroužky, doučování, letní tábory či jednorázové akce. Podporuje také romskou kulturu. Pořádá nejrůznější festivaly a soutěže (Romani Gili – Olomouc, Django Fest – Brno), vydává čtrnáctideník *Romano hangos*. Pracovníci působí také v terénu, pomáhají s nezaměstnaností, radí jak v právních věcech, tak i v otázce lidských práv. (ŠEDOVÁ, s.r.o. 2012 [cit. 2016-01-25])

Centrum romistiky

Všeobecně romistika neboli romologie je filologická věda, zabývající se jazykem, antropologií, historií, politikou, náboženstvím, literaturou a celkově kulturou Romů. Zabývá se celospolečenskými postoji k romské menšině a současnou situací jak na mediální, tak na politické scéně. Jako vědní obor nemá romistika dlouhou historii.

Mezi významná romistická díla patří například Romáňi Čib. Jedná se o první dílo vydané v Čechách o romském jazyce, které bylo napsáno německy. Skládá se ze dvou částí a to ze stručného nástinu gramatiky a základního romsko-německého slovníku. Příloha obsahuje krátký slovník českého zlodějského argotu zvaného hantýrka. Puchmajer se snažil ukázat, že romština a hantýrka jsou dva nepříbuzné jazykové kódy (části tehdejší české veřejnosti občas zaměňovány). Vydání díla už se Puchmajer nedožil, vyšlo rok po jeho smrti 1821. Novější publikace týkající se popisu romského jazyka jsou produkcí Mileny Hübschmannové (například *Základy romštiny* (1973), *Romsko-český a česko-romský malý kapesní slovník* (1991)).

Obor romistika je vyučován na Karlově univerzitě od roku 1991. Zájem oboru se posouval od indologických aspektů k souhrnnému výzkumu o Romech a romštině. Výzkumy probíhají v terénu a to v romských osadách v Čechách, na Slovensku,

Ukrajíně, Maďarsku či Polsku. Terénním výzkumem dochází k propojení teoretických znalostí s romskými životními zkušenostmi. (KARLOVA UNIVERZITA, 2016 [cit. 2016-01-23])

Centrum romistiky nahradilo ústav pro studium romské kultury roku 1996. Zaměřuje se na vzdělání pedagogů, zvláště pak v oboru romistika. Centrum se zaměřuje z části na romštinu a také na dějiny a kulturu Romů. Spolu s Nadací Nová škola, pomáhají školám, ve kterých se nachází větší počet romským žáků. (ČESKÝ ROZHLAS, 1997–2016 [cit. 2016-01-26])

1.6.4. Strany a sdružení

Romská občanská iniciativa se stará o bezpečnost Romů v České republice. Jejím programem je přijímání romských uchazečů k policii a hlídkovým službám. Snaží se pomáhat mladým Romům dostat se na střední policejní školy. Tato politická strana vznikla roku 1989. Demokratická aliance Romů ČR je občanské sdružení, které vzniklo 1998 z Občanského sdružení Romů ve Valašském Meziříčí. Snaží se pozvednout úroveň Romů v oblasti politické, ekonomické, kulturní a samozřejmě v oblasti vzdělání. Cílem je poskytnout Romům lepší podmínky pro jejich začleňování do společnosti. (ČESKÝ ROZHAS, 1997–2016 [cit. 2016-02-02])

1.6.5. Organizace pro volný čas

Poslední skupinou jsou organizace pro volný čas. Řadí se sem Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež PAVLAČ, Český západ, Drom, romské středisko, Lačeňhave, Romodrom, Dětský klub "10". Také sem spadá organizace, která mi poskytla prostor pro část výzkumu uvedeného v Praktické části – ERKO (nízkoprahové zařízení pro děti a mládež). Tyto organizace se snaží zvýšit kvalitu života a zajišťování skutečných lidských potřeb.

Erko – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Erko je zařízení pro děti od 6–26let. Podporuje začleňování dětí a mládeže do společnosti. V zařízení pracují jak stálí zaměstnanci, tak dobrovolníci, kteří si zde plní

svou školní praxí. Osobně jsem zde strávila týden na praxi a dalších několik hodin a dní při výzkumu. Proto jsem měla možnost nahlédnout do běžného provozu Erka, nejprve jako pozorovatel a poté i z pohledu dobrovolníka. Erko smí navštěvovat děti, které mají bezproblémovou docházku do školy. Pokud se uchýlí k záškoláctví, mají vstup do zařízení zakázán. Po příchodu si zde musí nejprve napsat úkoly a připravit se na následující dny do školy, hlavně pátek je bývá naplněn doučováním dětí. Za odměnu pak smí děti navštívit výtvarnou dílnu, tělocvičnu, určenou ke trénování tance, ale také třeba fotbalu, či si společně zahrát na hudební nástroje. Mezi vybavení Erka patří i stolní fotbálek, pingpongový stůl, počítač. K dispozici je i malá kuchyňka, ve které se děti učí vařit a dělit se o své kuchařské dovednosti s ostatními uspořádáním menší večeře. Takhle vypadá běžný den v Erku, ale ne každý den je takový. Před svátky děti připravují ve výtvarné dílně dárky pro blízké osoby, pro seniory, tělesně postižené, pro lidi, kterým chtějí udělat radost. V tělocvičně pak nacvičují nejrůznější taneční či hudební vystoupení. Organizují se zde i společné výlety či sportovní utkání. Jednou z nejvýznamnějších a nejnavštěvovanější akcí je taneční soutěž Amen khelas (tančíme společně). K poslechu a jako doprovod hrají romské kapely, tančí se jak moderní tance, tak i tradiční romské. Děti mají možnost ukázat své dovednosti, platí jen jediné pravidlo „není důležité vyhrát, ale zúčastnit se“, zažít pocit toho, že pokud se budou snažit, ostatní je ocení. Akce je určená pro všechny zařízení, věnující se dětem, jako jsou Denní centrum Žďár nad Sázavou, Komunitní centrum pro mládež Ambrela Třebíč, Husitské centrum o. p. s. z Prahy, Výchovný ústav z Jindřichova Hradce, eNCéčko – nízkoprahové centrum ze Světlé nad Sázavou, Dětský domov Jemnice, Romské sdružení Aver Drom z Českého Krumlova, Terénní programy SOVY Jihlava a Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Zastávka Telč. V roce 2014 se konal 7. ročník soutěže, zúčastnilo se 80 tanečníků a přišlo přes 600 diváků. A počet zúčastněných stoupá, letos (2015) už počet tanečníků přehoupl přes 90 dětí. Program přilákal i diváky z řad Neromů. (CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA: JIHLAVA, 2016 [cit. 2016-01-13])

Sociální pracovníci pracují hlavně s romskými dětmi, ale pokud si to situace žádá, navštěvují i rodiče doma za účasti romské sociální pracovnice, která pomáhá překlenout rasové rozdíly.

Nadační fond Dobrý soused

Nadace vznikla roku 1998, projekty jsou orientovány na regionální kulturu a etnické menšiny. Pod jejím vedením a díky grantů od Open Society Fund Praha, NROS, Know How Fund, Ministerstva kultury ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Úřadu vlády ČR, vznikl roku 1999 vzdělávací cyklus Amare Roma. Jedná se o první romskou video encyklopedii v Čechách. Shlédnout některý z dílů umožnila divákům ve svém programu i Česká televize. Video encyklopedie se stala i didaktickou pomůckou na vybraných školách. Program spolupracuje s romskými aktivisty a sdruženími. Pověst projektu se dostala až do povědomí Velké Británie. Amore Rome byl schválen jako projekt UNESCO za Českou republiku. O rok později bylo vytvořeno dalších 16 cyklů. Jeden z dílů byl natáčen i v Německu, a co se týče sledovanosti, Amore Roma se umístil mezi 20 nejsledovanějších pořadů. Projekt se rok od roku výrazně rozšiřuje, dostává se do povědomí evropské sféry a přibývá i počet finančních příspěvků.

Mezi další úspěšné projekty se řadí i Roma rising: Romské obrození. Projekt byl dokončen v roce 2005. Kromě vydání knihy se uskutečnila i výstava, autorem je Chad Evans Wyatt, portrétní fotograf. Celé dílo vzniklo za podpory Ministerstva kultury ČR, velvyslanectví USA, pod záštitou Livie Klausové a Svatopluka Karáska, vládního zmocněnce pro lidská práva. Projekt má vyzdvihnout významné i anonymní úspěšné Romy. Portréty jednotlivců mají za úkol ukázat, že stereotypní názory jsou zastaralé. Mezi úspěšné Romy patří například **Mgr. Jarmila Balážová** – novinářka na volné noze, dramaturg dětských pořadů v České televizi, rozhlasový a televizní moderátor, šéfredaktorka romského měsíčníku; **Miroslav Zima** – ředitel organizace Drom (romské středisko); **Štefan Vašek** – policejní inspektor, obvodní oddělení Policie ČR; **Terezia Fabiánová** – získala uznání Roma Literacy Award 2002, hostovala v Národním divadle, zpívala a hrála ve hře *Živá mrtvola* od *Tolského*; **Vojtěch Fabián** – básník a hudebník; **Olga Fečová** – zakladatelka a ředitelka dětského divadla *Čhavorikani luma*; **Margita Cichá** – učitelka; **Ondřej Giňa ml.** – asistent editora pořadu *Události komentáře*, Česká televize, Praha; **Mgr. Miroslav Zajda** – právní poradce neziskové organizace; **Emil Cina** – redaktor romského vysílání *Českého rozhlasu Regina*, básník; **Anna Poláková** – šéfredaktorka vysílání pro Romy v *Českém rozhlase*, v pořadu *Romové hovoří*; **Richard Samko** – redaktor a moderátor *České televize*; **David Dudáš** – pravoslavný kněz; **Gejza Horvát** – redaktor romského týdeníku *Romano hangos*,

spolupráce s *Českou televizí* a *Českým rozhlasem*; **Mgr. Jana Horváthová** – ředitelka Muzea romské kultury; **Mudr. Vladimír Horváth** – chirurg; **Mudr. Olga Rostášová** – internista, diabetolog; **Marcel Ščuka** – majitel a předseda představenstva akciové společnosti (stavebnictví), majitel a jednatel společnosti s ručením omezeným se zaměřením na export a import ze zemí bývalého východního bloku; **Judr. Emil Ščuka** – prezident Mezinárodní Romské unie, ředitel Romské střední školy; **David Beňák** – odborný rada kanceláře Rady vlády pro záležitosti romské komunity, Úřad vlády České republiky; **Ladislav Body** – poradce Ministerstva práce a sociálních věcí; **Mgr. Zuzana Gáborová** – právnická odbornice Kanceláře veřejného obhájce práv; **Podpluk. Bc. Stanislav Daniel** – Policie České republiky, zmocněnec Ministra vnitra pro otázky ochrany národních menšin před projevy rasové nesnášenlivosti, atd... Další významné osobnosti jsou například z řad podnikatelů, pedagogů, zdravotních sester, umělců, studentů vysokých škol, kteří jsou prospěšní svou prací ostatním. (CHAD EVANS WYATT, 2005)

2. Jazyková část

2.1. Romský etnolekt

Nejdříve bych ráda objasnila, co je to etnolekt. Encyklopedický slovník češtiny uvádí, že etnolekt je „varieta jazyka, jejíž specifika jsou výsledkem působení původního jazyka etnické skupiny nebo menšiny, která je nositelkou této variety a již lze na základě těchto specifíků identifikovat, na přijímaný jazyk.“ (ESC, 2002, 128) Jazyk etnické menšiny probíhá v bilingvní nebo multilingvní jazykové situaci. Menšina svou mateřštinu doplňuje o lexikální výrazy a gramatické či výslovnostní jednotky jazykové většiny, čímž dochází k proměně struktury jazyka přijatého. „Etnolekt se podle sociálních podmínek udržuje i po více generací, bývá provázen částečnou nebo úplnou ztrátou původního jazyka. Etnolekt může mít v jazykovém společenství negativní konotace, které hendikepují jeho nositele. Specifika etnolektu jsou vnějškově obdobou deformací jazyka, osvojovaného jako jazyk cizí.“ (ESČ, 2002, 128)

Po příchodu Romů na české území se začal vytvářet romský etnolekt. Romové si dokázali osvojit češtinu poměrně rychle, avšak s jistými odlišnostmi. Díky tomu vznikl romský etnolekt. „Romský etnolekt je produktem neukončeného procesu jazykové směny (přijetí češtiny), jejíž počátek se váže k příchodu slovenských Romů do českých zemí v období po 2. světové válce.“ (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 9) Romové mluvili doma mezi sebou romsky. Ve školách, v práci a podobně se snažili mluvit česky, ale přesto se zde objevovaly vlivy romštiny. Například romská struktura věty či odlišný přízvuk. Příchozí Romové se učili češtinu tzv. „za pochodu“ z televize, z toho co pochytili od rodilých mluvčích, kteří samozřejmě nemluvili spisovně, ale dialekty či argotem. Jejich děti se pak neučily češtině ale romskému etnolektu češtiny. Etnolekt přetrval dodnes, ale s každou novou generací dochází k jeho částečné ztrátě. V dnešní době většina mladých Romů neumí romsky, romštinu využívá jen po stránce lexikální. Samozřejmě tomu tak není u všech. (HÜBSCHMANNOVÁ, 2002, 70–73) „Z formálního hlediska je romský etnolekt jazykovou varietou češtiny, jejíž strukturní specifika jsou způsobena vlivy romštiny a slovenštiny.“ (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 9) Romský etnolekt na území Čech je ovlivňován třemi jazyky. Jsou jimi romština, čeština a slovenština. Romština je původní jazyk. Východní slovenština působí na etnolekt, protože většina Romů na českém území jsou původem z východního Slovenska. Čeština se stala u mladších generací mateřským jazykem.

2.2. Romský jazyk

Romština patří do indoevropské jazykové rodiny, jedná se o jazyk indoárijský stejně jako například hindština a bengálština. Romský jazyk není ale jednotný, kvůli přesunům obyvatelstva se vytvořilo několik hlavních dialektů. Přesto se mluvčí jednotlivých dialektů mezi sebou dokáží domluvit. Právě díky rozdílnosti jazyka je velmi obtížná kodifikace. V roce 2003 proběhl seminář v Luhačovicích, na kterém se právě tato komplikovaná otázka řešila. Mezi další témata patřila i standardizace jazyka, onomaziologie, translatologie a dialektologie. (ANDRŠ, 2003, 11) Referát o kodifikaci přednesla Milena Hübschmannová, která navrhla neutrální řešení, inspirované češtinou a její kodifikací, která je založená na volnějším pojetí. „Pravopis je záležitostí konvence, tedy dohody o způsobu zápisu, mluvené slovo není totožné s psaným.“ (HÜBSCHMANNOVÁ, ANDRŠ, 2003, 13) Milena Hübschmannová na semináři zvláště usilovala o sjednocení romštiny, ještě před tím, než se začne vyučovat na školách.

Co se týče základní charakteristiky romštiny, slovní druhy se rozdělují na 11 kategorií, čeština jich má jen 10. Jedná se o jazyk flektivní, gramatické funkce vyjadřuje pomocí časování a skloňování, má 8 pádů (nominativ, vokativ, akuzativ, dativ, lokativ, instrumentál, ablativ, genitiv). Na rozdíl od češtiny a slovenštiny má pouze dva rody, a to ženský a mužský. Zde je vidět příbuznost s hindštinou, která má také rody dva. Sloveso má tvary pro infinitiv, osoby, číslo, čas, způsob a rod. Číslo rozlišuje jednotné a množné. Slovesný čas může být přítomný, budoucí, minulý nedokonavý, minulý dokonavý. Způsob je oznamovací, rozkazovací, podmiňovací přítomný, podmiňovací minulý. Rod se dělí pak na činný nebo trpný. Dále se romština vyznačuje třemi slovesnými třídami, ovlivňující koncovky v časech. Přízvuk bývá umístěn převážně na poslední slabice. (HÜBSCHAMANNOVÁ, 2002, 75)

Slovní zásobu tvoří původní indická slova, výpůjčky z jiných jazyků, z nich nejstarší jsou například z perštiny a řečtiny, a slova nově vytvořená. Slova přejatá získávali také během svých cest. Jedná se o výpůjčky ze srbštiny, chorvatštiny, rumunštiny, maďarštiny, slovenštiny, ukrajinštiny, polštiny, němčiny (švábsko-spišský dialekt). Tato slovní zásoba je však nestálá, protože bývá nahrazována slovy nového kontaktního jazyka. Slova nově vytvořená, neologismy, vytváří nová pojmenování pro nové věci. Na semináři v Luhačovicích proti sobě stály dva názory, jak se vyrovnat s

terminologickými a stylistickými problémy. První názor obhajoval vytvoření neologismů, které by vycházely z původní romské slovní zásoby. Opozice, kterou tvořili převážně rodilý mluvčí, ale i někteří romisté, navrhovala užívání nových přejímek z evropských jazyků. (ANDRŠ, 2003, 16)

Pravopis je z části morfologický, ale především se řídí tím, jak romština zní. Na semináři o romském jazyce v Luhačovicích se zavedla zásada: „Vyslovuj jak cítíš, ale piš podle dohody!“ (ANDRŠ, 2003, 9)

Co se týče fonologie, objevují se zde aspirované hlásky, tedy hlásky vyslovované s lehkým přídechem. Jsou to: *kh*, *ph*, *th* a *čh*. Aspirace je v romštině velmi důležitá, protože se jedná o aspiraci významotvornou, špatná výslovnost může vést k záměně slov. Objevuje se zde podobně jako v češtině hláska *dž*, nebo měkké *l* podobnému tomu slovenskému.

2.3. Čeština a slovenština

Slovenština je úředním jazykem na Slovensku a má zde 4,5 milionů mluvčích, další mluvčí se objevují v České republice, USA, Maďarsku, Rumunsku, Srbsku, Chorvatsku, Bulharsku, Polsku a v dalších nejen evropských zemích.

Slovenština patří v rámci rodin do indoevropské rodiny, a dále se řadí k západoslovanským jazykům, stejně jako čeština, se kterou vytváří česko-slovenskou větev. Díky jazykovým, historickým a archeologickým výzkumům můžeme říct, že se slovenština vyvíjela přímo z praslovanštiny. Praslovanský základ slovenštiny se formoval v prostoru mezi Karpaty, Dunajem a dolní Moravou. (SLOVAKE.EU, 2015 [cit. 2015-12-20])

Vědci se shodli, že za základ slovenštiny je možné považovat jazyk velkomoravského etnika, členěný na nářečí. 10.–12. století bylo obdobím bouřlivého vývoje, v 13.–15. století se vývoj stabilizoval. V 16.–18. století se jako kulturní jazyk na slovenském území používala čeština, kromě ní se zde objevovala slovanská nářečí. První pokusy o formování spisovné slovenštiny započaly na konci 18. století na jezuitské univerzitě v Tnavě. Slovenština se začala postupně kodifikovat. Zasloužili se o to například Anton Bernolák, Ľudovít Štúr, Martin Hattala, Michal Miloslav Hodža. (ENC, 2002, 406–408)

Český jazyk má několik podob. Jazykové útvary se rozdělují na strukturní a nestrukturní. Strukturní variety, tedy takové, které mají svoji gramatiku, jsou spisovná čeština, interdialekty (např. obecná čeština) a dialekty. Obecná čeština spolu s nářečím je považována za češtinu nespisovnou. Spisovná čeština může mít podobu hovorovou, neutrální a knižní. Hovorová čeština je mluvená podoba spisovné češtiny. (BOGOCZOVÁ, 2009, 18–23) Spisovné by mělo být to, co je správné. Správnost se pak určuje podle kodifikovaných norem. Spisovná čeština je útvar národního jazyka. Jedná se tedy o jazyk reprezentativní, jeho podoba by měla být standardem jazyka. Nevztahují se na něj žádné teritoriální ani sociální vlivy a omezení. Spisovná čeština by se měla zachovávat zejména v odborném, publicistickém, administrativním a rétorickém funkčním stylu. (HAVRÁNEK, JEDLIČKA, 1981, 445) Dříve by se do výčtu zařadil i funkční styl umělecký, ale v dnešní době se objevuje „trend“ zavádění obecné češtiny do uměleckého stylu.

Obecná čeština je nespisovná forma jazyka, stává se prostředkem mluvené komunikace ve všech českých krajích a části západní Moravy. „Je souhrnem spisovných i nespisovných prostředků, mísí se v ní normy spisovných i nespisovných útvarů (nespisovné prostředky pocházejí hlavně z nespisovných útvarů typických pro území, region, odkud mluvčí pochází).“ (BOGOCZOVÁ, 2009, 24) Obecná čeština je utvářena přirozeným vývojem. Lingvisté tuto formu jazyka nemohou neovlivnit. Obecný jazyk je tedy jazykem lidovým a je považován za interdialekt. (HAVRÁNEK, JEDLIČKA, 1981, 481) Mezi nejvýraznější rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou patří: nahrazování spisovného *y* písmeny *ej* (diftongizace), spisovného *é* samohláskou *í* (úžení), vkládání protetického *v* před počáteční *o*. Dochází také ke změně instrumentálu plurálu, který končí na *-ma* (rukama, dobrýma vlastnostma).

2.3.1. Rozdíly mezi češtinou a slovenštinou

Čeština a slovenština jsou si do jisté míry velmi podobné. Abychom si vzájemně rozuměli, nepotřebujeme žádného překladatele. Dříve byli obyvatelé Československa z části bilingvní. Během období první republiky existovaly „jazykové zákony, které vymezovaly práva spisovné slovenštiny, opíraly se o koncepci tzv. československé jazykové jednoty. Podle této koncepce existoval jen jeden společný jazyk Čechů a Slováků, tzv. československý, který měl dvě spisovné varianty, českou a slovenskou.“

(HORÁLEK, 2011 [cit. 2015-12-29])

Slovenská abeceda obsahuje některé hlásky, které se v češtině nevyskytují, jako například *ä, dz, dž, ľ, ŕ, í*. Česká písmena jako *ř, ě, ů* zase nejsou ve slovenštině. Slovenština má navíc oproti češtině dvojhlásky *ia, iu, ie* a *ô*. Také zní měkčeji, protože v historickém vývoji slovenštiny proběhlo více palatalizací než v češtině. Ve slovenském jazyce je silnější spodoba znělosti. Slovenština používá trpný rod tvořený pomocí trpného příděje minimálně, ani u češtiny není nějak zvláště znatelný, a dává přednost tvaru se zvratným zájmenem *sa*.

Slovní zásoba slovenštiny je výrazně ovlivněná českým jazykem, zejména pak odborná terminologie čerpá z češtiny. „Jazykové rozdílnosti v obou jazycích jsou různého původu a rozličného charakteru. V převážné většině případů jde pouze o rozdílnosti hláskové povahy (*ječmen — jačmeň, souprava — súprava*) a ty zpravidla nejsou velkou překážkou pro vzájemné dorozumění. Větší obtíže však vznikají tam, kde jde o rozdíly v samých základech slov, zejména u běžné slovní zásoby. Ovšem i zde při jisté znalosti alespoň některých nářečí vlastního národního jazyka je možno se ve významu slov orientovat (*brambor — zemiak*). Skutečné nedorozumění může vzniknout tam, kde se ve stejném významu používá slov naprosto rozdílných (*kvedlat kvedlačkou — trepať habarkou*). Největší nesnáze jsou tam, kde mají stejná slova nebo slova jen hláskově odlišná v každém z obou jazyků jiný význam (*znát — poznat, zcela — celkom, obilí — zbožie*). Pro celkové možnosti dorozumění záleží též na postavení diferenčních slov v slovní zásobě obou jazyků z hlediska jejich frekvence.“ (ROUDNÝ, 2011 [cit. 2015-12-29])

2.3.2. Východoslovenský dialekt

V dnešní době má slovenština, stejně tak jako čeština, několik nářečí, rozděluje se na tři základní nářeční skupiny: západoslovenské nářečí (nejbližší češtině), středoslovenské nářečí (spisovný jazyk je založen právě na tomto nářečí), východoslovenské nářečí (ovlivnil ve vyšší míře náš romský etnolekt). Dále má 6 podskupin a více než 30 různých dialektů. První dialekty se začaly utvářet už od 13. století.

Západoslovenské nářečí se objevuje v oblasti trenčianské, nitranské, trnavské, myjavské oblasti a v dalších regionech. Středoslovenské nářečí je rozšířené v oblastech

Liptov, Orava, Turiec, Tekov, Hont, Novohrad, Gemer a ve zvolenské oblasti. Východoslovenská nářečí se výrazně liší od středoslovenských nářečí, pro Čechy mohou být až nesrozumitelná. Východoslovenský dialekt, který je v souvislosti s romským etnolektem češtiny zvláště důležitý, zasahuje regiony Spiš, Šariš, Zemplín a Abov. Nářečí jsou spišské, abovské, šarišské, zemplínské, a nářečí Jihovýchodní části Spiše. Slovenské nářečí se objevuje i mimo slovenské území, jedná se o oblasti goralských nářečí, ukrajinských nářečí, nebo například oblast maďarských nářečí. (BĚLIČ, 1964, 158–179)

Mezi typické znaky východoslovenského dialektu se řadí například úplný nedostatek fonologické kvantity (*dobra, davam*), přízvuk, který je velmi výrazný, je umístěn na předposlední slabice, v některých případech je diftong *ie* nahrazován pouze samohláskou *i* (*chlib*), stejně je tomu tak u dvojhlásky *ou*, která je nahrazována samohláskou *u* (*kuň*). Místo krátkého *ę* bývá používáno *e* (*meso, pejc*). Původní *t', d'* se změnilo v *c, dz* (*cicho, dzeci*), tj. tzv. cekání a dzekání. Sykavky *ś, ź* jsou měkké (*śeno, źima*). Souhlásky *l, ŋ* jsou v plné rozsahu (*les, ľudze*). Slabičné *r, l* je změněno na *ar, er, ir, al, il, el, ol, li, lu* (*bardo, polno*). Jerová střídnice *e* se používá téměř pravidelně (*oves, deska*). V 7. pádě jednotného čísla mužského a středního rodu se objevuje koncovka *-om* (*bratom*). Typické je *l*-ové participium *bul, bula, bulo, bul'i*. Při tvoření přičestí *l*-ového u sloves bez infinitivní kmenotvorné přípony se vkládá pomocné *-o-*, například *mohol, ňesol, vedol*. Participium *l*-ové s infinitivní příponou *-i-* a *-e-* a slovesa bez infinitivní kmenotvorné přípony s kmenem otevřeným se pak tvoří standardně: *robil, robila, vidzel, vidzela*. (BĚLIČ, 1964, 158–177)

Slovenština obecně používá upravenou latinku, kterou doplnila o další diakritická znaménka. Například měkkost konsonantů se označuje měkčením (*d', t', ŋ, l', ž, š, č, dž*), délka vokálů dloužením (*á, é, í, ý, ó, ú, ý*). Vokály se vyslovují v plné formě, nedochází k žádné redukci. Ve slovenštině se objevují také dvojhlásky (*ia, ie, iu, uo*). Abeceda má 46 písmen.

Slovenština má přízvuk na první slabice slova, pokud se jedná o předložkové spojení, je přízvuk na předložce. Slovenský jazyk má jednoduché skloňování i časování v porovnání například s češtinou či ruštinou. Má šest pádů (stejně jako v češtině, kromě vokativu, specifický tvar se ve slovenštině nevyužívá). Substantiva mají tři rody: mužský, ženský a střední. Časy rozlišují na minulý, přítomný a budoucí. Způsob může být oznamovací, rozkazovací či podmiňovací. Rody mají dva, a vid dokonavý a nedokonavý. (SLOVAKE.EU, 2015 [cit. 2015-12-20])

II. Metodologie

Pro svůj výzkum jsem zvolila dvě metody, první probíhala formou přímého pozorování, druhá formou nahrávek. Jazykový materiál, který byl pro práci použit, jsem nahrávala od května 2014 do konce března 2016. K pořizování nahrávek jsem používala diktafon. Nahrávek bylo nesčetné množství, bohužel některé se kvůli špatné kvalitě nedaly použít, jednalo se především o nahrávky z Erka, kde se děti neustále překřikují a celkově dělají velký hluk. Dále se jedná nahrávky důvěrných rozhovorů, které tematicky směřovaly k věcem až příliš osobním, nebo i nelegálním činnostem. Tyto nahrávky jsem směla pořídit, ale nedostala jsem souhlas nahrávky zveřejnit. Z těchto nahrávek budu uvádět jen několik málo lexikálních příkladů, jsou označeny v závorce jako nepoužitelné nahrávky. Kvalitních nahrávek jsem pořídila celkově sedmnáct, ty jsou součástí příloh na CD. K těmto nahrávkám jsem souhlas ke zveřejnění dostala. Devět z nich je pořízeno v Erku a dalších 8 ve městě (kavárna, parky). Oblasti jsem rozdělila podle odlišnosti nahrávek. V Erku jsem se snažila do nahrávek zasahovat co nejméně. Snažila jsem se o zachycení běžného dne v centru. Děti jsou ale velice zvědavé a mnohdy mě do rozhovoru snadno vtáhly. Naopak nahrávky pořízené ve městě jsou většinou dialogy dvou či více osob. Přesto jsem se snažila držet se v rozhovorech zpátky, nechat mluvčí mluvit mezi jen sebou, a ti tak často na mojí přítomnost zapomínali. Měla jsem také velkou výhodu, protože jsem vyrostla na okraji romské sociálně vyloučené lokality, proto jsem dokázala snadno přizpůsobit své vyjadřování mluvě komunikantů. Díky těmto faktorům jsem dosáhla uvolněnosti a přirozenosti v projevu. Dále mi pomohlo dlouhé časové rozmezí pořizování nahrávek, většina komunikantů nevěděla, kdy přesně budou nahráváni. Mluvčí jsou zástupci romské mládeže ve věku 6–20 let. Všichni s nahráváním souhlasili.

Poté jsem nahrávky převedla do psané podoby, využila jsem fonetického pravopisu. I přes velké úsilí a snahy docílit objektivního zaznamenávání, mohou být některé jevy subjektivní.

Přeepsané nahrávky jsem pak následně rozebrala, zaměřila jsem se pouze na fonetické a fonologické odchylky, zvláště pak, když jsem odhalila, že se v mluvě jihlavské mládeže objevují etnolektní znaky pouze po lexikální stránce. Stěžejní část práce jsem věnovala lexikálním rozdílům. Při rozboru mluvy a hledání etnolektních rysů jsem se opírala o publikaci *Romský etnolekt* (Bořkovicová 2006). Poslední část je

věnována obecné češtině, kterou mluvčí využívají v největší míře. Zde jsem se zaměřila pouze na několik základních rysů obecné češtiny. A opět velkou část jsem věnovala lexikálnímu rozboru. V této kapitole jsem se inspirovala publikacemi jako je *Encyklopedický slovník* (2002), dále pak *Vývoj českého jazyka a dialektologie* od F. Cuřína (1964), *České nářeční texty* od A. Lamprechta (1976), *Nástin české dialektologie* od J. Běliče (1972) a z *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie* od B. Junkové (1991).

Jelikož se jedná o nahrávky mluveného jazyka, zaměřila jsem se částečně i na rozbor komunikační situace a výstavby textu. Vycházela jsem z publikací *Jazykové rozbor* od M. Čechové a F. Daneše (1992) a ze *Stylistiky češtiny* od J. Chloupka (1990) a *Současné stylistiky* od M. Čechové (2008). Po shrnutí teoretických poznatků uvádím konkrétní příklady ze svých nahrávek.

1. Mluvená podoba jazyka

Komunikace je charakterizována jako přenos informací mezi dvěma a více osobami, kdy jedna druhé sděluje obsah svého vědomí. Tyto osoby jsou označovány jako komunikanti – mluvčí (tj. produktor, autor projevu, odesílatel, subjekt) a příjemce (tj. recipient, příjemce, adresát, posluchač). Mezi nimi probíhá spojení tedy komunikační kanál. Existuje kanál přímý nebo zprostředkovaný, pomocí telefonu, tabletu, počítače. Ke komunikaci je používán jazyk, označovaný jako dorozumívací kód. „Jazyk je systém znaků sloužící k výměně a vyrovnání lidského vědomí, to jest k dorozumívání a myšlení, jinak též množina promluv (komunikátů) uskutečněných, probíhajících, nebo potenciálních, řídících se stejnými strukturními zákonitostmi (toho nebo onoho jazyka).“ (CHLOUPEK a kol., 1990, 13) Jazykový projev (promluva) se člení na jednotlivé výpovědi, v mluvené řeči jsou určovány pauzami a dalšími intonačními prostředky (melodie, větný přízvuk). Výpověď se obvykle vyjadřuje formou věty. Jedná-li se o více vět, souvětí, bývá označována jako výpovědní spojení. Mezi základní složky výpovědi se řadí větné úseky, slova, nejmenší jednotkou řeči je pak slabika.

Komunikace probíhá za určitých komunikačních podmínek. Tyto podmínky ovlivňují výsledek komunikace, označují se jako slohotvorné faktory neboli slohotvorné činitele. Slohotvorné činitele rozlišujeme na objektivní a subjektivní.

O objektivním slohotvorném činiteli se mluví v kontextu s objektem či okolními skutečnostmi. Spadá sem základní funkce komunikátu a cíl komunikace, ráz komunikátu, situace kolem vzniku komunikátu a prostředí komunikace, charakter adresáta, forma komunikátu, míra připravenosti komunikace, užitý kód jazykové komunikace, téma komunikátu. (ČECHOVÁ a kol., 2008, 64) Objektivní činitele se pokusím shrnout pouze ve stručnosti.

1.1. Objektivní slohotvorné činitele

Za nejvýznamnější objektivní slohotvorný činitel je považována funkce komunikátu. Jazyk se využívá k dorozumívání, plní tak funkci sdělnou, která je doprovázena dalšími specifickými funkcemi jako například odborně sdělná a vzdělávací, uvědomovací a získávací, esteticky sdělná atd. Funkce úzce souvisí s cílem

komunikace. tj. komunikační záměr. Mluvčí promlouvá s určitým komunikačním záměrem, jedná se o cíl, který se snaží svou promluvou naplnit. Svůj záměr realizuje správnou volbou jazykových prostředků, jejich uspořádáním. Nejčastější komunikační záměr je předání věcné informace. Jedná se o různá sdělení, oznámení atd. Tyto sdělení mohou zavazovat komunikanta k nějaké činnosti, může se jednat o nabídky, sliby. Předávání věcných informací se týká i vyjadřování souhlasných či nesouhlasných stanovisek (dovolení, odmítnutí, souhlas, nesouhlas). Kromě předávání informací může mluvčí informace také získávat (dotazy, rozvažování). Dalším komunikačním záměrem jsou projevy výzvové. Mluvčí se snaží adresáta k něčemu přimět. Řadí se sem výzvy, prosby, instrukce, návody, příkazy, zákazy. Aby došlo k realizaci komunikačního záměru, volí určitou komunikační strategii a opírá se o vlastnosti komunikační situace, a to jak přímé, tak i nepřímé působení komunikačních aktů. (HÁJKOVÁ, 2011, 94–95)

Všechny nahrávky plní základní funkci dorozumivací neboli komunikativní. Doprovází je i další funkce nejčastěji výměna informací tedy získávací, mluvčí hovoří o svých životních událostech, škole, práci, zájmech atd. Objevují promluvy se záměrem výzvoným (příkazy a zákazy většinou nahrávky z Erka, jedná se o usměrňování dětí).

Ráz komunikátu je ovlivňován soukromostí a veřejností dané komunikace. Je určován komunikační situací, charakterem objektu a vztahem mluvčího k objektu. Ráz komunikátu je rozlišován na oficiální, polooficiální, veřejný a v opozici pak stojí soukromý, neoficiální. Ráz komunikátu se projevuje ve výběru slov a stylizaci projevu. V oficiálních mluvených projevech se užívají knižní výrazy, zdvořilá oslovení, citace významných osobností, rozmanitá lexikální přirovnání, metaforická vyjádření. Mluvčí se vyhýbá výrazům hovorovým a vžitým. V neoficiálních mluvených projevech se právě tato vžitá hovorová slova využívají ve velké míře. (CHLOUPEK a kol., 1990, 66–67) Zkoumané komunikační situace jsou neoficiální projevy, důvěrné a přátelské rozhovory, některé zachycují každodenní situace nahrávky z Erka.

Dalším slohotvorným činitelem je situace kolem vzniku komunikátu. Jedná se o situační začlenění, konkrétně časové a místní podmínky. Je zapotřebí určit místo, dobu, prostředí projevu a kontext. Komunikační událost ovlivňují i nepřímí partneři komunikace, jedná se o osoby, které se do komunikace nezapojují, pouhou přítomností působí na komunikační událost. U účastníků komunikace se sledují jejich kontakty, postoje, emoce, reakce na výpovědi. (ČECHOVÁ, DANEŠ, 1992, 244–245)

Prostředí nahrávaných rozhovorů se liší. Nejčastěji jsou nahrávky pořizeny v Erku. Místo je vytvořeno přímo pro děti, je tedy příjemné, děti jsou zde uvolněné,

nahrávky mohly být většinou pořizovány bez zásahu nahrávajícího. Naopak nevýhodou prostředí je větší množství osob, které do komunikace přímo nezasahují, ale ruší ji svým chováním, výkřiky atd. Několik málo nahrávek bylo pořizeno na náměstí během festivalu Romský den (n01 město, n02 město) který poskytoval také velmi příjemné prostředí. Nahrávání byli vystupující, u kterých se projevoval stres, nervozita nebo zklamání z nepovedeného vystoupení. Na kvalitě nahrávek se podepisuje hudba v pozadí, velký hluk, hlahol a výkřiky. Další nahrávky byly pořizeny venku při procházce či pauze na cigaretu (n05-08 město). Projíždějící auta, štěkot psů a zpěv ptáků narušoval hodnotu nahrávek. Nahrávky n03 a n04 město jsou pořizeny v kavárně, ve které panuje příjemná atmosféra, mluvčí je spontánní a uvolněná.

Mezi slovtvorné činitele se zahrnuje charakter adresáta. Za adresáta je označován člověk či kolektiv, jedná se o příjemce sdělení či posluchače. Rozlišuje, zda je adresát známý či neznámý. Pokud se jedná o neznámého adresáta, může mít mluvčí psychické zábrany (stydí se, dává si pozor na to, co říká), projev bude ve větší míře strohý, oficiálnější, menší kontakt s adresáty. Naopak u známého adresáta, se bude u mluvčího projevovat uvolněnost, otevřenost, bezprostřednost. Kontakt s adresáty bude ve větší míře rozvinutý. Na komunikát má také vliv postoj k adresátům. Dalším podstatným činitelem je znalost charakteru adresáta a zaujetí odpovídajícího postoje. Do uvědomělého postoje k adresátům se promítá intelektuální úroveň, vzdělání, sociální zařazení adresáta, samozřejmě i pohlaví a věk. (CHLOUPEK a kol., 1990, 68)

Jelikož se ve zkoumaných materiálech sami adresáti stávají často i mluvčími, budou popisováni až u subjektivních slohotvorných činitelů. V některých nahrávkách je přímým adresátem nahrávající, tedy já. Co se týče nahrávek z Erka, děti měly čas si na mou přítomnost zvyknout, ty které mě v nahrávaných situacích viděly prvé, jsou zvyklé, že centrum navštěvuje velké množství praktikantů. Projev tedy zůstává bez studu a zábran, mnohdy se objevuje větší míra drzosti. V nahrávkách z města n01 a n02 se stavím do pozice pozorovatele, do rozhovoru nezasahuji. S mluvčími jsem si promluvila před pořizováním nahrávek a zachytila jsem pouze spontánní situace. U nahrávek n03 a n04 město jsem pro mluvčí známý adresát. Promluvy jsou otevřené, přirozené a velmi rozvinuté. V nahrávkách n05, n06, n07 město jsem pro mluvčího A neznámý adresát, pro mluvčího B známý adresát. U mluvčího A je zajímavé sledovat, ve kterých okamžicích vnímá mou přítomnost a promlouvá ke mně, ve srovnání s promluvami, ve kterých na mou přítomnost zapomíná, je uvolněný, mluví o věcech, které bych asi neměla slyšet (n05 město: „A: Víš co mi psal včera že...A: ...Jakože ti takí řekneš že

to...**B:** *More já sem řekl, on mi psal, on mi řekl, že ať řeknu, že on o tom nevěděl, že tam ani nebil.* **B:** *Hej kámo to bi bila ale krádež nebo ne.(...)* **A:** *Co?* **B:** *Však on to nemusí udávat, na co to bude udávat.* **A:** *Tag ti si řekl že on řekl že...* **B:** *Krádež to neří , on to věděl, ešte tam seděl.* **A:** *To je v píči oňi se ťe budou ptát na...* **A:** *Dost! Neřeš to, s tebou něco řešit.* **B:** *Asi ne no.* **A:** *S tebou něco řešit.* **B:** *Jako ztebou?* **A:** *Ti pičo.* **B:** *Nebo ztebou?* **A:** *Pak to rozebíráš hodinu.* **B:** *More tag se do toho zažereš vit', jo pičovina, úplne neřešit.* **A:** ***Kam ti si chod'ila na základní?***“). Jako naprosto neznámý adresát v přímé konfrontaci s mluvčími vystupují v nahrávce n08 město. Dívky mě viděly poprvé, přesto byly přátelské a otevřené. V projevu si dávaly pozor na to, co říkají, v některých promluvách lze nalézt prvky uvolněnosti a spontánnosti.

Dalším slohotvorným činitelem je užitá forma mluveného komunikátu. Má dvojí podobu, jedná se buď monologickou, nebo dialogickou komunikaci. Lze zpozorovat rozdíly u komunikátů adresovaných malému a většímu kolektivu adresátů. Vliv má také to, zda je prostředí pro mluvčí známé či neznámé.

Mluvený komunikát je formulován jednodušeji, převládá v něm prostší větná skladba. Jedná se o projev nepřipravený. Je bezprostředně spojený s konkrétní situací, ve které komunikace probíhá. Je řazen asociačně. Nabízí různorodé možnosti pro navazování kontaktů s adresátem. Lze mluvit o kontaktu přímém, nezprostředkovaném. Mluvenou řeč doprovází neverbální komunikace gestikulace a mimika. V dialogu může gesto nahradit i jazykové vyjádření (přikývnutí jako souhlas, kroucení hlavou naznačuje nesouhlas, atd.). Mluvený komunikát využívá rozmanitých zvukových prostředků jako je například frázování (členění vět a celé promluvy na kratší úseky), intonace (střídání výšky hlasu v průběhu promluvy, označuje konec věty, pomáhá rozpoznat druh věty, vyjadřuje postoj a emocionální zaujetí mluvčího), větný přízvuk (vyznačuje jádro výpovědi, které bývá ve větší míře umístěn na konci výpovědi), síla hlasu (poukazuje na citové zaujetí mluvčího) a tempo řeči (opět ukazuje citové zaujetí mluvčího). (ČECHOVÁ a kol., 2011, 410–411) Výrazové prostředky jsou především hovorové, nespisovné, pronikají sem výrazy obecně české či slangové. Objevuje se ve větší míře užívání zájmen, kontaktových a parazitních výrazů. Syntaktická stavba je uvolněná, myšlenky, mnohdy i nedořečené, jsou řazené asociačně.

Všechny projevy jsou nepřipravené (i ty mé, snažila jsem se zachycovat spontánní situace). V některých případech jsem vyznačovala v nahrávkách i gestikulaci, pokud to mělo přímý vliv na význam výpovědi. Například „**M:** *Umíš spívat?*, **V:** *(odpověď ne kroucení hlavou)*“ (n02 erko), „**V:** *Eš'ťe mi řeknete holki gdiš máte*

takovíhle vlasi, rozčesáváte to každéj den?, M: (Kroucení hlavou).“ (n06 erko). Další faktory jako intonaci (střídání výšky hlasu apod.), větný přízvuk, sílu hlasu či tempo řeči jsem v nahrávkách nezaznamenávala. Pokusím se je stručně charakterizovat. Přízvuk má v romském etnolektu dvojí podobu. První vychází ze vzoru romského jazyka a je tedy umístěn na předposlední slabice. Druhá podoba vychází z češtiny a přízvuk je umístěn na první slabice slova. Přízvuk v češtině je silový a dynamický, v romštině se dá mluvit také o silovém přízvuku. Etnolekt češtiny tedy silový přízvuk zachovává. Přízvuk bývá méně rozlišitelný, pokud se jedná o změnu kvantity vokálů, tedy z krátkých vokálů na dlouhé. Nejvýraznější přízvuk lze zaslechnout v celých větách. Ve větě je přízvuk umístěn na předposlední slabice posledního fonetického celku.

Intonace se označuje jako ustálený model kombinace síly a výšky hlasu, signalizující řečové celky. Označuje ukončenost či neukončenost výpovědi nebo jejího úseku. (GREPL, 2008, 49) Protože etnolekt má pouze mluvenou podobu intonace je zde velmi podstatná. V etnolektu lze intonaci snáze a ve větší míře rozeznat, protože intonačně napodobuje romštinu, která má výraznější melodii oproti češtině. Bývá také využívána jako nástroj expresivní funkce.

Výrazové prostředky jsou uvedeny v rozborech nahrávek (viz další kapitoly). Syntaktická stavba nebyla součástí mého výzkumu, ale mohu ji shrnout jako uvolněnou, promluvy jsou mnohdy nedořečené ať už z vůle mluvčího, nebo kvůli přerušení jiné osoby.

Mezi slohotvorné činitele patří také míra připravenosti komunikace. Komunikáty se rozdělují na předem připravené a nepřipravené. Projevy připravené jsou promyšlenější, uspořádanější, bývají předem většinou písemně připraveny například v bodech nebo v tezích. Nepřipravenost komunikátů se odráží ve spontánnosti a bezprostřednosti projevu, častém opakování slov, větším množstvím ukazovacích zájmen, jazykových chyb. Bezprostřední projevy jsou často v nespisovné formě. (CHLOUPEK a kol., 1990, 70) Nahrávky obsahují pouze projevy nepřipravené a spontánní. Obsahují velké množství parazitních neboli vycpávkových slov a nespisovných výrazů.

Předposledním slohotvorným činitelem je užitý kód jazykové komunikace. V mluvené komunikaci je základním kódem verbální jazyk, který je tvořen systémem znaků, realizovaných zvukovými znaky. V komunikaci se využívá všech útvarů českého jazyka. „Má-li komunikant možnost sám volit vhodné výrazové prostředky

z jednotlivých útvarů národního jazyka a volba je jím jako subjektem výrazně ovlivněna, pak lze volbu kódu řadit mezi slohotvorné činitele subjektivní. Ale v praxi je komunikant k volbě kódu veskrze přinucen objektem, a proto zřetel kódu bývá řazen k činitelům objektivním.“ (CHLOUPEK a kol., 1990, 71) V nahrávkách se mísí obecná čeština s prvky romského etnolektu a hovorovými výrazy (konkrétní příklady v následujících kapitolách).

Téma komunikátu je posledním slohotvorným činitelem, ovlivňujícím výsledný styl komunikátu. Pozice tématu jako slohotvorného činitele je rozporuplná. „Např. K. Hausenblas ve stati K základním pojmům jazykové stylistiky (1955) téma za slohotvorného činitele nepovažuje.“ (CHLOUPEK a kol., 1990, 72) Naopak podle M. Čechové (1988) by nemělo být téma opomíjeno, protože současná stylistika se zabývá výstavbou celého textu, jehož součástí je neodmyslitelně i téma, proto by mělo být bráno jako slohotvorný faktor. Téma vyplývá z dialogické situace, která může mluvčího přinutit vypovídat o určité skutečnosti. „Každé téma promluvy je spjato s konkrétní oblastí lidské činnosti a myšlení, témata jsou různě společensky závažná a vedou původce promluvy (komunikanta) právě jen k určitému charakteru komunikace.“ (ČECHOVÁ a kol., 2008, 72) Téma má vliv na volbu komunikačního kódu a vlastnosti komunikátu.

Témata vyskytující se v nahrávkách jsou: vystoupení na Romském dni (n01 a n02 město), zdravotní problémy, práce, prázdniny (n03 a n04 město), škola, práce, kamarádi (n05, n06, n07 město), romský jazyk (n08 město), zájmy a osobní informace (n01 erko), seznamování (n02 erko), karty (n03 erko), stolní fotbal (n04, n07 erko), společenská hra (n05, n09 erko), vaření, škola, práce (n06 erko), domácí úkol (n08 erko). Témata se mnohdy prolínají. Komunikační kód se odráží v tématech mluvčích, například společenské hry (stolní fotbal, kostky, Člověče, nezlob se!) se vyznačují vyšší mírou expresivnosti, v tématech o práci se vyskytují výrazy pracovního slangu.

1.2. Subjektivní slohotvorné činitele

Kromě objektivních slohotvorných činitelů ovlivňují jazykový projev i subjektivní slohotvorní činitelé. Ty jsou spojeny s osobou komunikanta. Individuální styl mluvčího závisí na jeho úrovni vzdělání a rozumové vyspělosti, na vyjadřovacích schopnostech a logického myšlení. Vliv mají také životní zkušenosti, kulturní a

společenský rozhled, osobní sklony, záliby, zvyklosti. Na jazykovém projevu se odráží i schopnosti metajazykového myšlení a jazyková uvědomělost komunikanta, jeho povahové a mentální vlastnosti, momentální fyzický a psychický stav, jeho nálada a připravenosti ke komunikaci. S tím úzce souvisí i znalost tématu jazykové komunikace a vztah k obsahu. Individuální styl mluvčího se odráží i na jeho věku a pohlaví. Podstatný je i vztah k adresátovi. „Při podrobnější analýze osobnosti člověka a jeho sociálního chování lze k těmto subjektivním činitelům přidat celou řadu činitelů dalších. Všechny působí ve vzájemné symbióze a často jeden činitel podmiňuje působení činitele dalšího.“ (CHLOUPEK a kol., 1990, 73)

Například ve vyjadřovacích schopnostech mluvčího se projevují znalosti jazykové tím, že některé výrazy či jazykové prostředky používá s oblibou a ve větší míře, zde se projevuje například vliv četby, lidové frazeologie atd. Určité komunikační rysy mohou poukazovat na sociální prostředí, ve kterém se komunikant pohybuje. Nyní bych postupně shrnula informace o zkoumaných mluvčích.

V nahrávce n01 město jsou mluvčími převážně dívky ve věku deset až patnáct let a chlapec ve věku zhruba osm až deset let, děti jsou rozrušené, částečně i zklamané z pokaženého vystoupení. Neměla jsem možnost se s těmito dětmi více seznámit. Charakterizuje je láska k tanci, ochota podporovat Romský den (dobrovolná akce ale i snaha přiblížit Neromům romskou kulturu prostřednictvím tance). V jejich vyjadřování se vyskytují pouze prvky z obecné češtiny bez etnolektních rysů.

Mluvčí v nahrávce n02 město jsou opět dívky ve věku deset až patnáct let a chlapec ve věku kolem dvanácti let. Dívky se snaží čelit problému, který se týká vystoupení na Romském dni. Na svoji kulturu jsou částečně pyšné, zvláště pak v otázce tance. V promluvách se objevují prvky obecné češtiny.

Komunikant z nahrávky n03 a n04 město je devatenáctiletá dívka. Má dokončené základní vzdělání, pracuje jako servírka, její předchozí zaměstnání bylo crew trenér v Mc Donaldu. Žije v Jihlavě od narození, pochází z velké rodiny (dvě starší sestry nevlastní, dvě starší sestry vlastní, mladší bratr, velké množství bratranců a sestřenic, s většinou z nich má blízký vztah). Co se tedy týče sociálního prostředí, komunikantka se vyskytuje ve větší komunitě Romů, kteří patří v Jihlavě k těm bezproblémovým. V jazyce komunikantky se objevuje velké množství slov vycpávkových, prvky obecné češtiny. Prvky etnolektu jsem v jejím proslovu neobjevila.

V nahrávkách n05, n06, n07 město jsou dva mluvčí, označila jsem je jako mluvčí A (romský chlapec, ve věku devatenáct let), a mluvčí B (neromský chlapec žijící

v romské sociálně vyloučené oblasti, osmnáct let). Mluvčí A je vyučený a pracuje „na černo“ jako zedník. Mluvčí B stále studuje na odborném učilišti. V jazykovém proslovu mluvčího A se vyskytují jak prvky obecné češtiny, tak i prvky etnolektu (pouze po lexikální stránce). Romské výrazy používá ve správném významu v menší míře než mluvčí B, jehož etnolektní výrazy se dají považovat z větší části za slova vycpávková. Samozřejmě některé výrazy odpovídají původnímu významu a jsou užita správně (*degeš*, *džungalák* apod). Rozdíl využití romských výrazů vidím v tom, že mluvčí A slýchává romštinu u prarodičů (převážně prý pokud se jedná o pomluvy), mluvčí B slýchává pouze etnolektní verzi mladých Romů v sociálně vyloučené oblasti.

Účastnice nahrávky n08 město jsou tři romské dívky, sestřenice, ve věku dvanáct až šestnáct let. U jedné z nich matka Romka, otce označila za Polocikána. Dívky se považují za Češky, za romský původ se stydí. Snaží se tedy mluvit bez etnolektních rysů, vyhýbají se romským výrazům. Přiznaly, že ve výjimečných situacích romský výraz do promluvy zařadí, mnohdy ho však neumějí ani správně vyslovit. Už jen z krátkého rozhovoru, lze soudit, že svůj původ a jazyk ze svého života vytlačují, ale na romskou kulturu jsou hrdé, zvláště pak na taneční cítění.

Nahrávka n01 erko je představením mluvčích, kteří se následně objevují i v dalších nahrávkách. Nejvýraznější je komunikantka Nikola, která se často vyskytuje v doprovodu Sofie, Tomáše a Kristýny, děti jsou pokrevně spřízněné. Nikole je jedenáct let, má velmi dobrý prospěch, pro svou vyšší váhu je ne vždy přijímaná dobře, přesto se však nestydí, je komunikativní, přátelská, rázná, mezi mladšími dětmi působí jako vůdčí osobnost. Erko navštěvuje tři roky, oblíbila si všechny nabízené aktivity, zvláště pak tanec. Sofie je osmiletá dívka, mezi jejíž záliby prý patří úkoly a vaření, pěkně se realizuje ve výtvarné dílně či v tanci. Tomášovi je sedm let, navštěvuje Erko už od svých pěti. Kristýna je velmi tichá, postává v pozadí, přesto přátelská, do Erka chodí již třetím rokem, tráví zde čas hlavně ve výtvarné dílně či kuchyňce. Mezi další účastníky patří Zdeněk (navštěvuje Erko tři roky, tráví zde čas hraním fotbalu, tancováním, „brejkováním“ a plní si zde úkoly do školy), Kevin (sportovně nadaný, hraje fotbal, hokej, věnuje se „brejkování“, parkuru, je hyperaktivní, neposedný, rád se předvádí), Martin (neustále se předvádí, snaží se na sebe strhávat pozornost), Gábina (sedm let, z rodiny je nejmladší, starší sourozenci navštěvovali Erko o pár let dříve, sama zde tráví volný čas již čtvrtým rokem, setkávala sem se s ní téměř při každé mé návštěvě, zajímá se o vaření, tanec, úkoly, malování), Dominika (setkala jsem se s ní pouze při pořizování této nahrávky, jako své koníčky uvedla tanec a malování), Veronika

(dvanáct let, centrum navštěvuje od malička, zvláště pak, aby se mohla věnovat tanci), Gabriela (v Erku tráví volný čas tancováním, chodí sem už od školky), Samanta (zájem pouze o tanec). Dívky Dominika, Veronika, Gabriela a Samanta jsou všechny podobného věku, vídávala jsem je v centru vždy pospolu.

V nahrávce n02 se objevuje výše zmíněný Martin, a Kevin, dalšími mluvčími jsou pak Petr a Tonda. V nahrávce jsme je od sebe nerozlišovala, kluci jsou zhruba stejně staří (sedm až devět let). V jejich promluvách se vyskytují obecně české rysy s romskými výrazy. Komunikanti v nahrávce n03 erko jsou Nikola, Tomáš, Kristýna a Sofie. V nahrávce zachyceny pouze obecně české rysy. V nahrávce n04 erko je nespočet dětí, zachycuje několik komunikačních situací, které se částečně překrývají (společenská místnost, hra s vychovatelem, kluci u fotbálku). Pro velký počet dětí jsem mluvčí nerozlišovala, jedná se o děti ve věku sedm až dvanáct let, v jejich mluvě se nachází obecně české prvky, romská slova, vulgarismy. Nahrávka n05 erko zachycuje klidné odpoledne, v Erku bylo málo dětí, mezi mluvčími jsou opět Nikola, Tomáš, Sofie. V nahrávce n06 erko se věnují vaření, navíc jsou zde i další, neznámí mluvčí, dívka ve věku devíti let, malý klučina do šesti let. Rozhovor z nahrávky n07 erko zachycuje chlapce ve věku sedm až deset let. V jejich slovní zásobě se odráží jak obecná čeština tak romský etnolekt. Promluvy obsahují vysokou míru vulgarismů. Nahrávka n08 zachycuje situace na chodbě, ve které se vychovatelé snaží pomoci s domácím úkolem, mezi mluvčími i výše zmíněná Nikola a Sofie. V nahrávce n09 jsem odlišila pouze neromského chlapce Petra, ostatní romští kluci ve věku deset až čtrnáct let. Opět je zde vidět jak Petr využívá slova romského původu ve vyšší míře než ostatní chlapci. Chlapci se uchylují k využívání romských slov pouze v expresivních promluvách, Petr je využívá i jako slova vycpávková. Charakteristiku vychovatelů jsem z popisu vynechala.

III. Praktická část

1. Popis etnolektu

1.1. Fonetické a fonologické odchylky

Bořkovcová (2006) uvádí jevy jako je krácení dlouhých samohlásek, většina vokálů je vyslovována krátce. Tento jev se na Smíchově nejvýrazněji projevoval v přízvučných penultimách¹⁴, u kterých docházelo krácení na polodélky. To se shoduje s rozšířením kvantity vokálů v obou původních jazycích (*mama, tata*). Na Smíchově byl tento jev odhalen převážně u starší generace, u mladších generací se projevuje pouze při důrazném intonování (*babo, mamó*), nebo v expresivních a konativních výpovědích. Ve zkoumané oblasti jsem tento jev nezachytila.

U starších generací smíchovských mluvčích se občas projevovalo nahrazování diftongu *ou* monoftongem *u*. Zde je patrný vliv slovenštiny, ve které neproběhla diftongizace *ou* < *ú*. Tento jev se objevuje i v češtině, ale pouze u moravských dialektů. (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 58) Pro Jihlavu není tento znak příznačný.

Další zaznamenaný jev je epentenze hlásky *j*, v případě, že je umístěna před vokály *a, u, ou* a po vokálu *e* (*Andreja*). (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 58) Za celou dobu nahrávání jsem se nesetkala se slovem, ve kterém by se epentenze mohla projevit.

Vliv slovenštiny se projevil u používání *e* místo českého *ě* (*pet, mela*). Bořkovcová (2006) tento jev zachytila pouze u nejstarší generace a v malé míře. U jihlavských mluvčích nebyl zachycen vůbec. Například slovo pět se vyslovuje spisovně: „**Pjet** raz dva tři čtíři pjet, sofino utíkej.“ (n05 erko), „Pučte mi **pjet** korun.“ (n09 erko).

Bořkovcová (2006) popsala změny jako bilabiání *w* místo *f* (vliv zemplínského nářečí), které je součástí diftongu *ow* (*řbitow*). Rozšířený byl nejvíce u nejstarší generace, od dalších generací byl používán jen výjimečně. V mluvě mladistvých v Jihlavě není tato změna zastoupena vůbec.

Romština oproti češtině nemá *ř*, proto se v etnolektu mohou objevovat snahy hlásku nahradit hláskami jinými (*ž, r*) Na Smíchově pouze u první generace a jen nepatrně. U jednoho z jihlavských mluvčích jsem zachytila problém s vyslovováním *ř* ve větě: „*Tetó, teto řžekni at' to ned'elá.*“ (n04 erko). Výslovnost mohla být způsobena jednak vadou řeči, či právě snahou o nahrazení hlásky. Pro romský jazyk jsou typické

¹⁴ Pevný přízvuk na předposlední slabice.

aspirované hlásky: *kh*, *ph*, *th* a *čh*. Aspirované *kh* se objevilo u jednoho z mluvčích v Jihlavě. „*On k^he cá, on si d'elá srandu.*“ (n02 erko)

Další Bořkovcovou zaznamenané změny jsou: *tl>kl* (*klustý*), *ps>pc* (*prakce, nenapcal*), před souhláskou *ř* na začátku slova mizí *h* (řbitov, řeben) i v obecné češtině, ale v etnolektu ve vyšší míře, *chř>kř* (*křipka*), asimilace sykavky jen u vybraných slov (*šušenky, Šaša*), jen ve zvláštních případech se objevuje metateze *k-p> p-k* (*pokřiva, kopoř*) původ má v šarišském nářečí, zjednodušování ve skupinách (*ustláno>uslano, odstranili>ostanili*). V Jihlavě v některých případech dochází ke zjednodušování, ale pouze sporadicky u slov *Šest>šes, jíst>jís*: „*Oo šés šés osum.*“ (n05 erko, Tomáš), ale také: „*Šest a tři devjet, nasad'íme si?*“ (n05 erko, Nikola). Ostatní jevy se v Jihlavě nevyskytují. Skupina hlásek *ps* se používá „*F kapsi.*“ (n09 erko), nebo „*Prohledej mu kapsi marijane.*“ (n09 erko). Jméno Alexandra, zkráceně Saša, se vyslovuje česky „*Ale m^he říkaj Sašo.*“ (z nepoužitelné nahrávky).

1.2. Lexikální specifika

Etnolektní slovní zásoba se skládá převážně z lexikálních přejímek původních jazyků. Bořkovcová (2006) rozdělila lexikální přejímky do několika skupin. Pojmenovávací jednotky přejaté z romštiny, ve kterých uvádí například rozkazy a oslovení (*de¹⁵! dej mi to!, ma ker! nedělej to!, oča! pozor!, šun! poslyš! poslouchej!, phen! povídej! řekni mi/nám, map hen! neříkej!, ma vaker! nepovídej!, te merav– at' zemru, čhaje/čhaje – holka*). Dále se zmiňuje o vlastnostech (*bokhalo–hladový, dubky–asociální lidé/rodiny, mato–opilý, šukar–krásný*), o částech těla (*bala–vlasy, bul–zadek, čuča–prsa*), o pojmenováních příbuzenských vztahů (*bori–snacha, daj–matka*), o označeních pro jednotlivé skupiny (*gadžo–Nerom*), o výrazech společensky nevhodných (*džuva–vši, kamukery–naoko*), o slovech uvozujících citaci (*phenav–povídám/říkám*). Další skupinou jsou pojmenovávací jednotky přejaté ze slovenštiny. Na Smíchově jich bylo zaznamenáno málo, a nejčastěji se jednalo o spojky (*bo, abo, aj, lebo*), přídavná jména (*hamižnej, lenivej*). Bořkovcová (2006) se domnívá, že i slovo *Cigán* a slova odvozená *Cigánka, cigánskej* pocházejí také ze slovenštiny.

Pro velké množství lexikálních jevů jsem je rozdělila do následujících skupin: oslovení, označení lidí, podstatná jména, rozkazy, slovesa. Ve svých nahrávkách jsem

¹⁵ Uvádím příklady z Bořkovcové (2006), které jsem ve svých textech většinou nenašla.)

zaznamenala ty samé výrazy, jaké byly použity i na Smíchově. Uvádím je s příklady ze svých nahrávek a z přímého pozorování.

Podstatná jména

Čorka (krádež)

V RČS se slovo krádež překládá jako *čori*, uvádí také další slova příbuzná: *čor* (zloděj), *čorel* (ukrást, okrást), *čoro* (nuzák, ubožák, ubohý, nuzný). (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 71)

SNČ vysvětluje slovo *čorka* z odkazem na kriminální slang, ve kterém je významem krádež, loupež, nebo také jako argotové označení pro zlodějku. Další slova podobná *čor* (kriminální slang s významem zloděj, ve světském argotu označuje zkušeného zloděje), *čórák*, *čórař* (zloděj, kriminální a dříve profesní slang), *čóres* (zloděj, argot), *čorkař* (zloděj, kriminální slang), *čorkes* (zloděj), *čórnutý* (ukradený, kradený, nebo ve světském slangu zavřený/uvězněný). (HUGO, 2009, 95–96)

Ukázky: „Zdraví tě robík, jak je **čorko**?“ (n07 město, mluvčí B), „Ste dobří **čorki**.“ (n07 město, mluvčí V)

Chálka (jídlo)

Chálka označovala ve světském slangu jídlo, dnes se využívá ve vězeňském slangu či v brněnské mluvě. (HUGO, 2009, 171) Podle oslovených jihlavských Romů, se používá nejčastěji ve spojení: *dáme chálku, zajdem na chálku*.

Ukázky: „hej to byla luxusní **chálka**“ (nepoužitelná nahrávka), „zajdem na *chálec*, víš co, *pokecáme*, a *dem*.“ (nepoužitelná nahrávka).

Love (peníze)

V RČS se nachází slovo *love* s českým překladem jako peníze. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 171) SNČ zaznamenává ekvivalent pro peníze v brněnském slangu ale ve variantě *lóvy*. Další zmínku uvádí Puchmajer (1821) *lovej* jako bohatý, Podzimek (1937) jen u hesla *bárovny* (*bárovny lóve* ve smyslu *velký peníze*), jako první ve významu peníze má Nováček (1929) romsky *lóve* peníze. (HUGO, 2009, 236)

Ukázky: „*Jo taghle, ale on ti ešće ale dává love normálne na ruku.*“ (n05 město, mluvčí B) „*Abich ešće dostával love.*“ (n05 město, mluvčí A), „*Aňi love nedostávám.*“ (n06 město, mluvčí B), „*ňikam nejdu, nemam love*“ (nepoužitelná nahrávka).

Bengo (policista)

Původní romský výraz *beng*, je překládán jako čert, ďábel, nebo také uličník, darebák, zlý člověk. Slovo podobné *bengales* znamená ďábelsky, zuřivě, hrozivě, výhružně, krutě. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 43–44)

SNČ navazuje na romský výraz *beng* a zařazuje ho do světského slangu, přeneseně pak získal označení pro četníka. Novodobý tvar *benga* v kriminálním slangu označuje policisty. (HUGO, 2009, 61)

Ukázky: „*No a za chvílku tam bili benga, viť...*“ (nepoužitelná nahrávka), „*víš jag bi toho zneužívali benga a tag*“ (nepoužitelná nahrávka), „*sem právjje mislel že třeba benga tě múžou nahrávat viť, v auťe.*“ (nepoužitelná nahrávka).

Čokl

V romštině je výraz pro psa *džukel/ džuklo*, později bylo převzaté do světského slangu jako *džukel*. Později se začalo používat jako *čokl*. *Čokl* je hanlivé označení pro psa. (HUGO, 2009, 95)

Ukázky: „*Ten čokl nahoře snat nezavře hubu*“ (příklad jsem zaslechla v paneláku na chodbě, když se bavily zřejmě dcera s matkou).

Bal

V nahrávkách zazněla věta „*Na (balajdaka) ne? To čelíčko.*“ (n05 město, mluvčí B). Díky nesprávnému odposlechu jsem se nemohla dopracovat k významu, za pomoci romského komunikanta jsme odhalili, že se jednalo o přirovnání „*vlasý jak chlupy*“. Mluvčí tedy zřejmě pronesl „*bala jak zdara*“. *Bal* v romštině znamená doslovně vlas, *dzar* je přeložen tedy jako chlup. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 37, 98) Podle SNČ se slovo *bal* objevuje i ve světském slangu se stejným významem, je používán i ve vězeňském slangu. (HUGO, 2009, 54) Výraz *dzar* jsem dohledala pouze v RČS.

Kar, Káro (čůrák)

RČS překládá slovo *kar* jako *pyj*. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 145) Ve SNČ se uvádí, že pochází ze světského slangu, jedná se o mužské přirození, užívá se v současné vězeňské mluvě (Podzimek 1937), jde o velmi silný vulgarismus. (HUGO, 2009, 189) Slovo jsem zaregistrovala pouze jednou v rozhovoru mladých chlapců.

Oslovení

More

Romsko-český a česko-romský kapesní slovník (dále jen RČS) uvádí, jako překlad slova *člověče!* Dále se zmiňuje o tom, že se jedná o familiární výraz oslovení vrstevníka nebo mladšího muže. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 181) V Jihlavě si mluví pod pojmem *more* vybavují doslovně *chlape*, často ho však využívají jako vycpávkové slovo.

Ukázky: „**More**, co mám říkat já.“ (n05 město, mluvčí B), „Protože to je ostuda **more** nebo já nevím“ (n05 město, mluvčí B), „Jen jezd'ete vi mrtki až vás zatknou **more** (tsuke)“ (n05 město, mluvčí B), „To maj všichni **more** taghle normálně ti na papír napiše trojku.“ (n05 město, mluvčí B), „Jo **more** eště máme školu.“ (n05 město, mluvčí B), „**More** já sem řekl“ (n05 město, mluvčí B), „Tu pokutku vit' **more** ne.“ (n05 město, mluvčí B), „**More** tag se do toho zažereš vit'“ (n05 město, mluvčí B), „Ale **more**, počkej mi sme se bavili o něčem jiním“ (n06 město, mluvčí B), „Co mluviš **more**?“ (n06 město, mluvčí B), „že po cestě někoho zmlátil **more**“ (n06 město, mluvčí B), „přidu **more** a přišli“ (n06 město, mluvčí B), „Ale **more**, přišel sem do třídi o minutu pozdějc než voňi dva“ (n06 město, mluvčí B), „Úplně píčovinu **more**“ (n06 město, mluvčí B), „a **more** ona dali mi takoví kapki“ (n06 město, mluvčí B), „**More** tadi to je to poznáš od malička diliňáka víš jak“ (n06 město, mluvčí B), „nebo prostě diliňáka **more**“ (n06 město, mluvčí B), „Úplně mňe to jebe tadi to **more**“ (n06 město, mluvčí B), „Zakomplexování **more** mrtki“ (n06 město, mluvčí B), „Ve škole to vid'im úplně **more**“ (n06 město, mluvčí B), „Však **more** on chodil, za ňákou“ (n06 město, mluvčí B), „**More** tag ja uš sem taki tag v píci, ti vole.“ (n06 město, mluvčí A), „No **more** já sem nejvíc dostal třišta.“ (n06 město, mluvčí A), „**More** je to tag. Napadne te píčovina **more**“ (n07 město, mluvčí B), „Vit' to musí normálně **more**“ (n07 město, mluvčí B), „ale některí lidi **more**“ (n07 město, mluvčí B), „**More** oňi jakože sou trošku chitřejší jakože udelali“ (n07 město,

mluvčí B), „*Si ud'elali firmu a jezdíš more*“ (n07 město, mluvčí B), „*Musíš to ud'elat tag abi si dostával love more*“ (n07 město, mluvčí B), „*Taghle to je more.*“ (n07 město, mluvčí B), „*Vúbec more*“ (n07 město, mluvčí B), „*More nech ho brejkovat, tam sou holki sami.*“ (n02 erko), „*No more já sem tadi bil dřív jag von.*“ (n04 erko), „*More...*“ (n06 erko), „*More! Holka ti dala gól.*“ (n07 erko), „*More nech jí hrát.*“ (n07 erko), „*More seš černej jag bota.*“ (n07 erko), „*More nezdržuj.*“ (n07 erko), „*More drž hubu.*“ (n07 erko), „*Ubrusem, to je ubrus more.*“ (n09 erko, Petr), „*More tadi mám osumset.*“ (n09 erko), „*Nemám more.*“ (n09 erko, Petr), „*Ti more po kom to máš, po kom seš tag debilní.*“ (n09 erko, Petr).

Označení lidí

Degeš/degešák

V RČS (2001) je uveden výraz *degeša*. Přeložen je jako *chátra, sebranka, degešiš* jako *špinavý, nepořádný člověk*, který se živí nečistým masem (koňským, psím, zdechlinami). (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 82–83) Ve Slovníku nespisovné češtiny (dále jen SNČ) je na toto slovo pohled z několika úhlů. V kriminálním slangu se jedná o *hlupáka, opovrhovaného člověka*, někoho, kdo má špatnou hygienu a páchne. Další slova příbuzná jsou *degeš* jako *špinavý*, ale v sociálním smyslu, jedná se o Roma, který nedodržuje romské tradice, jedná se o silnou nadávku. (HUGO, 2009, 102)

Užití s významem špinavá, pohoršující událost: „*Degeš párti.*“ (n05 město, mluvčí B), mluvčí mluví s odkazem na systém, společnost: „*A to mňe úplňe, to je úplňe degeš prost'e.*“ (n06 město, mluvčí B), ve smyslu silné nadávky: „*Dik chlupatí záda uš to máš džuo. Ti degešáku.*“ (n07 erko).

Dilina

V RČS jsou uvedena slova *dilino* a *diliňalo*. Slovo *dilino* může být užito jako substantivum (*hlupák, blázen*) nebo adjektivum (*hloupý, bláznivý*), *diliňali* se pak překládá jako *přihloupělý*. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 90) SNČ uvádí výraz *dylina*, je to označení pro hloupou ženu, v běžné mluvě se používá *dyliňák* jako výraz pro muže. Starý argot využíval původní romské slovo *dilino* (hlupák, blázen), novější argot *dylina* (hlupák, blázen). (HUGO, 2009, 117) Na uvedených

příkladech je vidět posun v pravopise. Původní výraz se píše s měkkým *i* (*dilina*), naopak výraz přejatý do obecného slangu (*dylina*) je počestěn.

Ukázky: „*More tadi to je to poznáš od malička **diliňáka** viš jak, nebo prostě diliňáka more*“ (n06 město, mluvčí B), „*Āekteři lidi bi nemňeli bejt aňi, jak sou diliňáckř*“ (n06 město, mluvčí B), „*to si řekl dokonce ti ne? **Diliňáku.***“ (nepoužitelná nahrávka)

Z přímého pozorování můžu soudit, že používání výrazu *dilina* (označující hloupou ženu), nebo *diliňák* (hloupý muž, spíše člověk všeobecně) se vyskytuje spíše u Neromských mluvčích. Výraz *dilino* (v původním znění hloupý) užívají Romští příslušníci sporadicky.

Džungalo

V RČS se objevuje *džungalo*, překládající se jako *hnusný, ošklivý*. V romštině se jedná o tabuové slovo označující *hada/d'ábla*. Další slova podobná jsou *džungales* (*ošklivě, sprostě*), *džung* (*hnus*) a *džungale roma* značí nečisté Romy (Romy s nízkým sociálním statutem). (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 103) SNČ uvádí ze světského argotu *džungalovný*, dá se přeložit jako zlý, špatný, v romštině by mělo znamenat zlý, hnusný, špinavý. (HUGO, 2009, 118)

Ukázky: „*Každej řsude ňákej tšigán, viš jak ne. Buť je prostě **džungalák**, pičo, nebo prostě normální tšigán viš jak.*“ (nepoužitelná nahrávka)

Na základě přímého pozorování je výraz *džungalo/ džungalák* použit jen ve spojení s Romem, nezaslechla jsem žádné narážky ve spojení s Gadžem.

Džuvo

Podle SNČ má *džuvo* tři významy: ve věženském slangu se takto označuje posluhovač či poskok, nebo také vězeň, který stojí na okraji společnost. Za dalším významem se skrývá člověk, který se nemyje. Oberpfalcer (1935) uvádí význam ve smyslu udavače. V slangu současné mládeže se jedná o označení pro blechu, tento význam navazuje na romský překlad slova *džuv-veš*. (HUGO, 2009, 118)

Ukázky: „*Dik chlupatř záda uš to máš džuvo*“ (n07 erko) Odkaz na původní romský význam.

Příslušnosti

Gadžo

Gadžo je označení pro *Neroma*¹⁶, původně neromský vesničan, sedlák, „v některých oblastech se toto označení užívá pro kohokoli, kdo není Rom, jindy pouze pro neromské sedláky, nebo pro měšťany a příslušníky inteligence, která byla výlučně neromská. *Gadžo* je běžně užívané i mezi východoslovenskými vesničany, a je známé na Slovensku vůbec.“ (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 109)

SNČ rozlišuje slovo *Gadžo* jako světský výraz pro člověka, nepatřícího do komunity světských lidí, původně usedlý člověk/sedlák. „Vzhledem k typickému způsobu obživy světských značení také pro diváka (*Gádžové* koukají a neceltěj: diváci se dívají a neplatí).“ (HUGO, 2009, 144) Jako romský výraz označuje příslušníka okolního většinového obyvatelstva (Podzimek, 1937) Doslovně se tedy jedná o cizince, *Neroma*, sedláka. „Minoritní etnika zejména stojící v určitém opovržení od většinové společnosti, mají pro příslušníky této společnosti zvláštní termín, který se zcela nekryje s jinak běžným termínem cizinec, podobně jako u židů *goj*, také u Romů *Gádžo* je v Čechách označení pro Čecha, v Německu pro Němce *Gatscho*, apod.“ (Hugo, 2009, 144) Výraz pro ženu, která nepatří do komunity světských lidí, usedlá žena/selka, je *Gádže*, *Gádži*, *Gádžinka*. Označení *Gádže* je myšleno Romy jako hanlivý až hrubý výraz, mnohdy i jako nadávka pro *Neromy*.

Cikán/Cigán

Česká varianta *Cikán* je označení pro romské příslušníky. Pokud jsou okolnosti vyhrocenější, mnohdy *Neromští* mluvčí používají výraz *cigoš* (xenofobně *cikán*). V největší míře je používán tvar *Cigán*. Bořkovcová vidí původ slova *Cigán* ve slovenštině, spolu se slovy odvozenými *Cigánka*, *cigánskej*. (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 64) V Jihlavě je využívána tato forma. Romští příslušníci překvapivě velmi důrazně rozdělují etnikum na *cigány* a *polocigány* (jeden z rodičů Rom, druhý *Nerom*), například „*Můj tatka je polocigán, a jako nemluví vůbec.*“ (n08 město) Pokud mluví uvolněně, používají označení *cigán/cigánský* častěji než označení *Rom*, které zaznělo, pouze pokud si mluvčí dává pozor, na to jak mluví.

¹⁶ Označení pro *Neromku*, neromskou vesničanku/selku je *Gadžo*.

Ukázky: „*Hej ti máš ráda tsigáni?*“ (n02 erko), „*Ti máš rád tsigáni?*“ (n02 erko). „*Hlavně ne tsigánku.*“ (n08 erko), „*Každej fšude nákej tsigán víš jak ne. Buť je prostě džungalák píčo nebo prostě normální tsigán víš jak.*“ (nepoužitelná nahrávka). Postřehla jsem, že romské děti využívají slovo *cigán* jako nadávku mezi sebou, jakoby to bylo něco špatného.

V nejvyšší míře se vyskytovalo slovo v adjektivním tvaru, například: „*Mi tancujem tsigánckou.*“ (n02 město), „*Já nebudu tancovat tsigánckou bez nich, chápeš?*“ (n02 město), nebo jako adverbium: „*a naše rodina taghle tsigánski moc ne, nebo třeba mezi sebou rodiče jo, ale jinak mi ne oňi z d'etma nemluví tsigánski.*“ (n08 město)

Slovesa

Dik! (koukej!)

Rozkaz *Dik!* je uvořené ze slovesa *dikhel vidět, dívat se, hledět (dikh le! Podívej)* (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 88)

Ukázky: „*(Sem ho ukradl) já ne? Dik ale tohle to.*“ (n07 město, mluvčí A), „*Dik dělej ale.*“ (n07 erko), „*Dik chluPATÍ záda už to máš džuo.*“ (n07 erko), „*Potřebuje ešče zelení dik.*“ (n09 erko), „*Koukej se jag uđelám salto.*“ „*Dik zdeňku.*“ (n01 erko). Poslední příklad je zajímavý v jeho celém znění. Mluvčí použil dvakrát rozkaz *koukej*, adresát se ani jednou neotočil, až při použití tvaru *dik*, adresát zareagoval. Těžko říct, z jaké části reagoval na romský výraz a do jaké míry na své jméno.

Ker (udělej to) k[ch]érovat - dělat

RČS obsahuje také sloveso *kerel dělat (so kereha co se dá dělat, co naplat)*. (HÜBSCHMANNOVÁ, ŠEBKOVÁ, ŽIGOVÁ, 2001, 148) SNČ předkládá sloveso *kérovat* ze světského slangu ve významu *dělat, pracovat (Co kéruješ? Co děláš?)*, dá se použít také ve významu *spěchat a umět*. Sloveso *ker* připomíná výraz *kérka* z vězeňského slangu (*kérovany – tetovaný kéres – kérka*). Spojitost mezi slovesem *ker* a slovem *kérka* jsem nedohledala. Verbu *ker* se také objevuje v brněnském slangu ve významu *mluvit, přemlouvát, ukecávat (nekéruj a naval love)*, nebo ve významu *kárat někoho*. (HUGO, 2009, 193)

Sloveso *ker* jsem nezaznamenala během nahrávek, ale při dotazování se romští mluvčí několikrát zmínili, že sloveso využívají ve frázi „*So kere?*“ „*Co děláš?*“, nebo ve tvaru *nekéruj* ve smyslu *nedělej* (nedělej drahoty, nebo nepředváděj se).

Chálovat (jíst)

Romský tvar pro slovo jíst je *chal*, prvně bylo převzato do světského slangu ve tvaru *chálovat*, později si ho oblíbila současná mládež ve svém slangu. (HUGO, 2009, 171)

„*Dem se nachálovat k vjetnamcúm.*“ (zachyceno přímým pozorováním)

Spojky

Bo/Aj

Mezi nejčastější slovenské přejímky patří spojky. Bořkovcová (2006) napsala: „Užívání spojek je určitě posíleno i skutečností, že bývají přejaté i do romštiny. Možné také je, že byly přejaté přes romštinu.“ (BOŘKOVCOVÁ, 2006, 64) Na Smíchově jsou nejfrekventovanější spojky *bo*, *abo*, *aj*, *lebo*. V Jihlavě se využívá spojka *bo*, ale velmi nedůsledně. Spojka *aj* se využívá ve tvaru *ají*.

Ukázky: „*trošku zabržd'enej bo není zabržděnej jak se shulí, že jo*“ (n05 město, mluvčí B), ale i „*Protože to je ostuda more nebo já nevim, mňe je to úplne jedno viš jak.*“ (n05 město, mluvčí B). „*Jag cigareti tag ají toto.*“ (n06 město, mluvčí A).

2. Znaky obecné češtiny

Jihlava neboli jihlavský jazykový ostrov, se rozprostírá na pomezí Čech a Moravy. Do roku 1945 představovali velkou část obyvatelstva Němci. Jihlava spolu s okolními vesnicemi tvořily tzv. německý jazykový ostrov.

Spontánní zkoumané promluvy mají smíšený charakter, dochází k míchání kódů různých jazykových útvarů do obecné češtiny, často jde i o etnolektní rysy. V jihlavské mluvě má dominantní postavení právě obecná čeština, a to i v moravské části. Občas sem zasahují některé prvky z českomoravského dialektu. Některé jevy obecné češtiny mají v promluvách vysokou frekvenci, uvádím jen některé z nich: diftongizaci *ý(i)-ej*, o úženi *é-í*, protetické *v-*, zánik hiátového *j*, krácení dlouhých samohlásek, v instrumentálu plurálu koncovka *-ma*, v 3. osobě plurálu koncovka *-aj/-ej*, koncovka *-ejc* u druhého stupně příslovcích. Dále jsem se věnovala lexikální stránce promluv. Parazitním slovům, nespisovným výrazům a vulgarismům.

Na následujících stránkách uvádím rysy v konkrétních příkladech. Přehled znaků obecné češtiny a české nářeční skupiny jsem čerpala z převážně *Encyklopedického slovníku* (2002), dále pak z *Vývoje českého jazyka a dialektologie* od F. Cuřína (1964), z *Českých nářečních textů* od A. Lamprechta (1976), z *Nástinu české dialektologie* od J. Běliče (1972) a z *Vybraných kapitol z fonetiky a fonologie* od B. Junkové (1991).

2.1. Hláskoslovné znaky

1. *Ej* za spisovné *í* (psaného obvykle *ý*)

Ukázky: „*úplně každej ti vole gdo mñe zná*“ (n03 město), „*tagže zejra musím jít k zubařce*“ (n03 město), „*cejtim že ho mám*“ (n3 město), „*ehm bejvalí káčko*“ (n03 město), „*a von ten kolega bil takovej že*“ (n03 město), „*strašně zlej člověk*“ (n03 město), „*a von právje to je jakobi dobrej čišňík z pjetihvjezdíčkoví restaurace*“ (n03 město), „*pak sem než sem mñela minulej tejden*“ (n03 město), „*ale že tvrdej si budou platit sami*“ (n04 město), „*jen já a krrřa sme bili na plnej úvazek trenéři*“ (n04 město), „*a do džointa to musí bejt nejvjetší bomba*“ (n04 město), „*já nevím jakej je*“ (n05 město), „*trošku zabržd'enej bo není zabržd'enej*“ (n05 město), „*brejle pičo*“ (n05 město), „*sem nahlášenej na pracáku*“ (n05 město), „*Každej mñesíc*“

budeš dostávat“ (n05 město), „Ti seš **blbej**“ (n05 město), „Já sem bil v **morafskejch** **buđejovicích** viť do vosmi“ (n06 město), „(víš jag) **takovej** ten studenej“ (n06 město), „sem tam chodil do lesíka jako **malej**“ (n06 město), „Že tam může **bejt** ne.“ (n06 město), „že at si koupí **novej** deňik“ (n06 město), „mňe kdibi bilo o dvacet **vejš** tag tadi to“ (n06 město), „ale chvilku nad tím **přemejšlíš**“ (n07 město), „to je to že musíš **bejt** chitřejší“ (n07 město), „**Každej** má svoji kostku.“ (n05 erko), „Née nebuť **vichcanej**“ (n05 erko), „Můžu to **umejt**?“ (n06 erko), „Nebil, **d'etskej**?“ (n06 erko), „More seš **černej** jag bota“ (n07 erko), „Nech jí **bejt**.“ (n07 erko), „Moc **krásnej**“ (n07 erko), „Počekj **takovej** to.ten.“ (n08 erko), „Po **strejdovi**.“ (n09 erko).

2. *í* namísto staršího *é*

Ukázky: „tag je takoví **blbí**“ (n03 město), „ti vole za dvacetpjet korun **malí** pivo“ (n03 město), „Já si dám **malího** loupkoviče“ (n03 město), „ehm **bejvalí** káčko“ (n03 město), „on je pro **každího** hrozňe arogantňí“ (n03 město), „no a von právje to je jakobi dobrej čišňík z **pjet'ihvjezd'ičkoví** restaurace“, (n03 město), „no a že bi si dala **nealkoholickí** mochíto“ (n03 město), „oňi si tam sedli k **velkímu** stolu“ (n03 město), „místo edgara **starího**“ (n03 město), „tag nás tu najde podle toho **hrozňího** stanu“ (n03 město), „a **takovídhle** ti delikatesi ne“ (n04 město), „jenom jedna trafika ve **celím** mňest'é“ (n04 město), „jako ve **stejním** auťe“ (n05 město), „Toho **starího**?“ (n05 město), „**Drahí** narozki.“ (n05 město), „**jakís** tam mňel počasí?“ (n06 město), „počekj mi sme se bavili o něčem **jiním**“ (n06 město), „**Takoví** brko.“ (n06 město), „Je to dobře **ubalení** ne?“ (n06 město), „To je furt **stejní**.“ (n06 město), „Mám **uplí** rifle“ (n06 město), „Je to v tom **zajmaví**, že je to **starí** víš jak“ (n07 město), „je to úplně **stejní**“ (n07 město), „toho psa jako **malího** ne“ (n07 město), „Mi sme **tmaví**“ (n08 město), „Mi sme moc **slušní** na to“ (n08 město), „tag nás poprosili at nevím si něco **romskího**...“ (n08 město), „No mi sme spíš **takoví**“ (n08 město), „tam sou holki **samí**“ (n02 erko), „On si vzal **červení**“ (n04 erko), „Nemusíš d'elat **velkího** frajera“ (n04 erko), „Tag já musím mít **modří** jo“ (n05 erko), „Tomáši má- můžeš mít **žlutí**“ (n05 erko), „Ne já chci mít **černí**“ (n05 erko), „**Ěstovini**. **Zapečení**.“ (n06 erko), „I **d'etckí** meni?“ (n06 erko), „ti můžeš **zamíct**“ (n06 erko), „Ti máš **zlatí** prstínki?“ (n06 erko), „**Pjekní** (košťě)“ (n07 erko), „Třeba i hertse **ňákího**“ (n08 erko), „To je taki **možní**“ (n09 erko), „Potřebuje ešťe **zelení** dik.“ (n09 erko).

3. protetické v před o

Ukázky: „Kam to **voňi** dali?“ (n01 město), „tag doufám že mňa to jedno pivo **vožere** ti vole“ (n03 město), „Ale **vona** mňa kolegiňa v práci“ (n03 město), „a že jed'ini jestli mám **votevření**“ (n03 město), „protože mi roste moudrák tagže **von von**“ (n03 město), „protože **voňi** ho neznaj víš co“ (n03 město), „a **von vod** tí dobi brečí že mňa chce na stritu“ (n03 město), „tag sme jim to tam bili **voznámit**“ (n04 město), „já krr'ľa a pepík sme všechno **vodsrávali**“ (n04 město), „A **vona** minule právj e kámoška mňela právj e slimki“ (n04 město), „a **vono** to jako de cej'it dost“ (n04 město), „Ale **von** pros' e nech'el jít jako“ (n05 město), „Jaj ale **von** je víš jak“ (n05 město), „Jako **von** už jako **von** už to ví ale.“ (n05 město), „Tag **von** uš neňi mluška ne?“ (n06 město), „Co **von** d'elá.“ (n06 město), „Já sem bil v morafskejch bud'ejovicích viť do **vosmi**.“ (n06 město), „Ale tohle je **vono** třeba zrovna“ (n06 město), „To nebila **vod** náz z rod'ini to.“ (n06 město), „**vona** to zas taková píčovina neňi“ (n07 město), „To bude **vostuda**.“ (n01 erko), „Tag **votoč**.“ (n03 erko), „No more já sem tadi bil dřív jag **von**.“ (n04 erko), „**Vod** začátku.“ (n07 erko), „**Vona** dala gól zas?“ (n07 erko), „**Vona** potrebuje ňákou slavnou **vosobnosť**“ (n08 erko)

4. Zánik hiátového j

Ukázky: „Já si **du** taki zapálit.“ (n02 město), „mistik se to **menuje**“ (n03 město), „**přidu** za bar“ (n03 město), „vrátili sme se spátki a že si **púdem** lehnout“ (n03 město), „Já si dám **ešť'e** jedno.“ (n04 město), „a **ešť'e** pepík já krr'ľa a pepík sme fšecho vodsrávali“ (n04 město), „**Ešť'e** musím zajít na poštu“ (n05 město), „a on já **du** nahoru jenom si pro piť“ (n05 město), „nebo jak se **menuje**“ (n05 město), „Abich **ešť'e** dostával love.“ (n05 město), „**přidu** more a přišli“ (n06 město), „**deš** podnikat na zedníka třeba“ (n07 město), „**Ešť'e** natáhnú.“ (n07 město), „No tag asi **pudem** domú.“ (n08 město), „Já se **pudu** visprchovat.“ (n08 město), „Mám **ešť'e** tři.“ (n08 město), „Já se **menuju** nikola“ (n01 erko), „A **deme** tancovat.“ (n01 erko), „**Du** dělat salta“ (n02 erko), „Já sem **ešť'e** nedostala.“ (n03 erko), „Míšo **púdeme** do vítvarki?“ (n05 erko), „**Ešť'e** je jedno místo volní.“ (n05 erko), „Mám **ešť'e** jednu tag co meleš.“ (n05 erko), „Já tam **pudu**.“ (n06 erko), „Protože **ešť'e** neňi...“ (n06 erko), „Si kopňi **ešť'e** víc“ (n07 erko), „a **estli** má ňákí sourozence“ (n08 erko), „Jak se **menuje** ten stí ordinace?“ (n08 erko), „No a **ešť'e** pjet.“ (n09 erko), „Potrebuje **ešť'e** zelení dik.“ (n09 erko).

5. Krácení dlouhých samohlásek

Ukázky: „*Já nevim já nemam náladu.*“ (n01 město), „*Vim já.*“ (n01 město), „*Oňi s nama netancujou.*“ (n02 město), „*Já vůbec nevim co chci ti jo.*“ (n03 město), „*poprví v mim živoře vim co to je bolest zubú*“ (n03 město), „*Řikám si já ji vodňekat znám*“ (n03 město), „*ale vono to tag vůbec neňi*“ (n03 město), „*a uš to vim*“ (n03 město), „*ti jo já se zvednu obsloužim*“ (n03 město), „*teřka to mňel ferďák ještě z ňekim*“ (n03 město), „*to jim musim vičíst*“ (n03 město), (n03 město), „*hele mislim si že i to*“ (n03 město), „*nevim, motorpal a bilo tam prostě, nevim djestě lidí nebo dvjestěpadesát.*“ (n04 město), „*Ešťe jako nevim jak to dopadne celí ale ale v pohođe jako.*“ (n05 město), „*Mislim si že ten víučák bude jako, ne?*“ (n05 město), „*Nemam ani čas*“ (n05 město), „*Nebo ti rozhoduje pičo*“ (n06 město), „*a od tí dobi mňe nemá rád, nevim*“ (n06 město), „*No zahulim si ešťe ne.*“ (n07 město), „*Aňi romski neumim.*“ (n08 město), „*Já taki neumim, né já to posloucham doma.*“ (n08 město), „*Já nevim, ona šla za mámou.*“ (n05 erko), „*No nevim, co s tím má.*“ (n06 erko), „*Já se ře nebojim košťe.*“ (n07 erko), „*Tadi ten, uš mu fakt nepučujte.*“ (n09 erko).

2.2. Tvaroslovné znaky

1. v instrumentálu plurálu koncovka *-ma*

Ukázky: „*A právjje proto sme teřka z kámošema jeli*“ (n03 město), „*ale jinak mi ne oňi z d'etma nemluví tsigánski*“ (n08 město), „*Já se budu střídát s kostkama*“ (n05 erko).

2. v 3. osobě plurálu koncovka *-aj/-ej*

Ukázky: „*protože voňi ho neznej víš co*“ (n03 město), „*tam se pořádaj*“ (n03 město), „*prostě že to vůbec že mu ten pokoj bezemňe nedaj ti vole*“ (n03 město), „*tadi dole v citiparku maj*“ (n03 město), „*Tadi je maj?*“ (n04 město), „*To maj všichni more taghle normálňe*“ (n05 město), „*Přitom si to jenom namlouvaj ne?*“ (n06 město), „*fšichňi dostávaj litr*“ (n06 město), „*Ned'elaj ti chuťe?*“ (n06 erko).

3. Přípona *-ejc* v komparativu příslovcí

Ukázky: „*Tag tam ubježel co nejrichlejc*“ (n03 město), „*přišel sem do třídi o minutu pozd'ejc než voňi dva*“ (n06 město).

2.3. Lexikální rozbor

Parazitní slova

Parazitní slova neboli slova vycpávková, se používají v běžné hovorové mluvě, jsou však pro význam vět či sdělení informací zbytečná. Slouží k vyplnění času, ve kterém si mluvčí není něčím jistý, nebo potřebuje čas na zformulování toho, co chce říct. Neustálé opakování parazitních slov může působit špatným dojmem. Vycpávková slova se mohou používat vědomě či nevědomě, kdy se stávají zlovykem. Mezi nejpoužívanější slova patří například: *abych tak řekl, čili, jako, prostě jako, jakoby, jakože, normálně, právě, právě že, prostě, takže, víš jak, vlastně, v podstatě, vole, přece, jen, ale, klidně, prostě, vlastně, pěkně, taky, teda, copak*. Nyní bych uvedla několik příkladů parazitních slov z nahrávek. Oproti předcházejícímu rozboru jsem musela pozměnit strukturu pro lepší přehlednost. Z jednotlivých nahrávek uvádím použitá vycpávková slova.

N01 město: „*Tag já se tomu smňeju*.“, „*Tagže máš to jedno*.“, „*To je trubka já ji, já ji normálně zabiju*.“, „*Stejňe sme to skazili čéče*.“, „*A jaktože jaktože tu není kamil?*“

N02 město: „*Ti vole no mi netancujem*.“, „*Jako zblázňili ste se tet?*“, „*Ale tag jako co, tag ste normální?*“, „*Tag jim to bjež říc!*“, „*Tagže mi netancujem*.“, „*Tag hiphop zatancujte*.“

N03 město: „*Já vůbec nevím co chci ti jo*.“, „*Říkám si že bich si dala pivo ti vole, ale gdiš sem zrovna tadi*.“, „*tag je takoví blbí*.“, „*Hlavňe sem mňela dva ibalgini, tag doufám že mňe to jedno pivo vožere ti vole*.“, „*Ti jo mňe chitli zubi. A to je síla ti vole*.“, „*on bil jakobi hodňe psychicki (mimo) psychouš*“, „*mňel roztrojenou osobnost a todlencto*“, „*neňi protože voňi ho neznaj víš co*“, „*co já už tam d'elám prost'e přez rok*“, „*tagže tagže sem říkala*“, „*a hele já tam mám svatej klit na kozlovňe*“, „*Tagže taki*“

todlencto jako já bich to na ten strít sice mñela tři minuti do práce“ , „Tagže tam bila jakobi i přímo voda a todlencto“

N04 město: *„motorpal a bilo tam prost’e, nevim djeste lidi nebo dvjestepadesát.“ , „jakobi rauti ve stilu, ehk tatarák z lososa“ , „teřka mi sme tam jakobi tohle ehk“ , „Hele voři na něho mluvili ne“ , „Ostatní bila jana vlastně mařti“ , „A vona minule právje kámořka mñela právje slimki“*

N05 město: *„Eřte jako nevim“ , „ale v pohod’e jako“ , „Tvoje stará neumi stríhat už sem ři to říkal ale“ , „No nič moc.“ , „mñe je to úplně jedno viř jak“ , „Jo normálně si jede v tom pasatu, brejle pičo, normálně si tam jede sám ne.“ , „sem nahlářenej na pracáku a mám jakože dohodu ne, prost’e o tom na tři tisíc.“ , „Ale viř co.“ , „Ale to je jakože to.“ , „No uđeláš prost’e pičovinu a.“*

N06 město: *„Tag von uř neři mlufka ne?“ , „Ale dneska se uđelalo heski, ti vole.“ , „Já sem bil v morafskejch buđejovicích vit’ do vosmi.“ , „Ale tohle je vono třeba zrovna, tohle je zrovna třeba vono“ , „No né, bil sme jako za dveřma tag no tag já sem (...) nechtěl sem se s ři hádat“ , „řikám de vám to, viř jak“*

N07 město: *„Je to v tom zajmaví že je to starí viř jak“ , „tag to tam dali.“ , „Uđelali tag jakože“ , „Prost’e jenom najít to (...).“*

N08 město: *„Ó to mi moc se k řim jako nehlásíme tag jako.“ , „Můj tařka je polocigán, a jako nemluví vůbec.“ , „Prost’e mi taghle ta generace“ , „Hip hop a taghle všechno co nás baví.“ , „Jé dneska je úplně heski.“ , „No mi sme spíš takoví, že prost’e, mi prost’e si sednem, něco si vimislíme, a pak s toho uđeláme tanec tagže.“*

N01 erko: *„A kolik let sem sem třeba chođíme.“ , „Tag tři roki.“ , „Tag já sem Veronika“ , „No já už sem říkala.“*

N02 erko: *„Tam je potřítač tag a tadinsto a tadinto je“*

N03 erko: *„Tag votoč.“*

N04 erko: „*No a tag ho nech.*“, „*No, já mu to řeknu.*“, „*No more já sem tadi bil dřív jag von.*“

N05 erko: „*A uš se tam zpívá tagže nemůžeme.*“, „*Jó tomáši (...) tag ti si neumíš sem dát židli.*“, „*Hm ne jo no tag to je jedno.*“

N06 erko: „*Mně se líbí dredi a tag.*“, „*Ona má dneska to cvičení od štiř.*“, „*A gdi tam seš třeba?*“, „*Brala sis třeba něco domů nebo tag?*“, „*To sou jako ti d'eckí meni jakože pro...?*“

N07 erko: „*Tag já ti dám dva.*“, „*Dik dělej ale.*“, „*Né prost'e. Budeme se taghle střídat.*“

N08 erko: „*Vit' já sem slavná!*“, „*Třeba i hertse nákiho*“, „*Počkej takovej to.*“, „*Ne třeba...Ne třeba máme*“

N09 erko: „*Tag na mne řveš.*“, „*Tag nemluf jo.*“

Nespisovné výrazy

Nahrávky jsem rozebrala postupně, jednu po druhé, nespisovné výrazy uvádím a vysvětluji na základě *Slovníku nespisovné češtiny*.

N01 město: „*To je trubka.*“ (*hlupák*), „*Já sem úúplně řvala.*“ (*hanlivě brečet*), „*Stejně sme to skazili čěče.*“ (*člověče, oslovení*), „*Má tu starou.*“ (*manželka, dlouhodobá přítelkyně*), „*Ale pískali prej lidí.*“ (*Spisovná podoba je slovo prý, uvozuje nepřímé sdělení či vyprávění, původní význam je od slova praviti, tedy praví, které postupně přešlo v praj>prej. Tvar prej byl spisovný do 18. století, ve kterém byl uměle vytvořen na dnešní prý.*)

N03 město: „*Ládovat se práškama akorát*“ (*cpát se*), „*jakobi naše brigoška mi říkala*“ (*brigádnice*), „*že ti vole mi nasadí pjeknou pálku finanční*“ (*vysoká peněžní částka k zaplacení*), „*slaboučká, to je hustí, to je jag klasická slimká*“ (*nespecifické hodnocení*)

něčeho výrazného, neobvyklého, překvapujícího), „*a říkám si, jo pecka, ráno se vzbudím a už nebudu kouřit vůbec, a furt nic no*“ (slovo *pecka* je označení pro silnou ránu, zde myšleno metaforicky, výraz *furt* je nespisovná varieta slova *stále*, jedná se o germanismus), „*on bil jakobi hodně psychicki (mimo) psychouš*“ (osoba s psychickou úchylkou), „*má plnou hubu keců*“ (vulgárně *ústa*, *kecy* zbytečné hloupé nebo nepravdivé řeči), „*von je vikopne kvůli mně*“ (propustit z práce, vyhodit), „*víš co jako to sou blbost'i kteří se naučíš ale*“ (nesmysly, hlouposti), „*já sem jim tam udělala rezervačku v pátek*“ (*rezervace*), „*voňi tam chlastali ti jo*“ (pít velké množství tekutit obvykle alkohol), „*třeba sme si dali flašku*“ (láhev), „*a šli třeba na soul, to bila pecka*“ (ve smyslu to byla paráda), „*tag richta samozřejmne do sedmi do rána pro vismažení hlavi že jo*“ (*rychta* neboli *technoparty*, *vysmažený>smažit>*být pod vlivem drog), „*ksicht si opláchnem*“ (*obličej*), „*von je úplně vi- vi- vigumovanej f tomhle ne*“ (neschopný si vzpomenout nebo něco pochopit, pro nízkou inteligenci), „*a hele kralovali tam jako*“ (*mít se jako král*)

N04 město: „*te' bich kecala jestli to bila tesla nebo motorpal*“ (*kecat>kecy>*zbytečné hloupé nebo nepravdivé řeči), „*Ale tech čtřicet litrů tam bilo asi za tři hodini*“ (*čtyřicet tisíc korun*), „*no tag voňi začali jakobi všichni panákovat*“ (*panákovat>panák>*kališek kořalky), „*A te' mi sme se sekli štiři na tom baru*“ (*zaseknout se*), „*hele vzal si kasírku*“ (*číšnická peněženka*), „*Tag sem na to čumňela jag blázen*“ (být překvapený), „*a eš'e pepík já krr'ta a pepík sme fšechno vodsrávali*“ (*odpykat*), „*do džointa to musí bejt nejvjětší bomba*“ (*mimořádný skvělý, džoint* marihuanová cigareta), „*Áa vona mi celou dobu kouřila ciga ne*“ (*cigareta*)

N05 město: „*Tagže makáš něgde?*“ (*makat>makačka>*práce), „*Kopu jak šulín*“ (z brněnského slangu, vulgární nadávka, mužské přirození), „*Tet'ka chytli náki tři tůpki*“ (výraz *tet'ka* obměna pro slovo *teď*, *týpek* neboli muž, chlapec, neutrální, někdy hanlivé), „*jinak chcípnu ti vole*“ (vulgárně *umírat*) „*Řekňi starí, ne?*“ (manželka, trvalá přítelkyně), „*hej kámo no prost'e nevím*“ (zkrácené oslovení *kamaráde*), „*trošku zabržd'enej bo není zabržd'enej*“ (hloupý, natvrdlý), „*jak se shulí že jo?*“ (zhulený, zdrogovaný, intoxikovaný drogou, zejména marihuanou), „*sem nahlášenej na pracáku*“ (pracovní úřad), „*More tag se do toho zažereš vit*“ (nadšený do nějaké činnosti), „*No uděláš prost'e píčovinu*“ (vulgárně něco hloupého, nebo co přineslo komplikace, nesmysl)

N06 město: „*Tag von uš neňi mlufka ne?*“ (práskač), „*Ale tag aspoň že se dá uš kalit venku.*“ (pít alkohol, opíjet se), „*Blbečku, že mu něgdo dal klíče*“ (hanlivě hloupý či naivní muž), „*Bi si zkapal*“ (argoticky zemřít), „*Takoví brko*“ (cigareta obsahující marihuanu), „*von takoví nervi mňel že po cestě někoho zmlátil more*“ (stresy), „*ona něco na mňe hlásila*“ (v brněnském slangu říkat, hláška>trefný útok), „*Píčovina prostě*“ (vulgárně něco hloupého nebo co přineslo komplikace, nesmysl), „*abich si trošku šplhl viš jag*“ (udělat něco co ocení učitel), „*ona dali mi takoví kapki*“ (dostat vynadáno), „*vona mňe třeba lapne*“ (chytne), „*Ona je taková mrtka*“ (nadávka, hanlivé označení čehokoliv), „*Úplně mňe to jebe tadi to more*“ (hrabe mi), „*Nepodělali ste mi ho*“ (podělat>podělavka>podraz, žert, podvod, zde ve smyslu ukrást)

N07 město: „*Si udělali firmu a jezďiš more*“ (jedeš>jet>mít úspěch), „*Škubáku. Škubáku, vindej to!*“ (oškubat>obehrát, ošidit o peníze), „*Jag je richlí prsti.*“ (krádež), „*Tet' sem s tím sekl zrovna*“ (zanechat, přestat s něčím), „*Černocho si dá.*“ (poslední natáhnutí z marihuanové cigarety, jiná varianta černoušek, dále také dát si černocho>dát si obamu)

N02 erko: „*On khecá, on si d'elá srandu.*“ (kecat>kecy>zbytečné hloupé nebo nepravdivé řeči)

N03 erko: „*Šašku*“ (hanlivě směšný člověk, vrněn. Vulgár. Mužské přirození, kdysy populární nadávka se stejným výnamem), „*Ned'elej, ned'elej honzo*“ (dělat se, přetvařovat se, snažit se vyvolat dojem), „*Nemusíš d'elat velkího frajera*“ (obdivovaný muž, muž který něco dokázal), „*Tadi to uš je jamajka*“ (ve smyslu pohoda), „*Mrtki*“ (hanlivé označení čehokoliv)

N05 erko: „*Née nebut' vichcanej, hraju*“ (vychytralý, mazaný), „*Mám ještě jednu tag co meleš*“ (mlít žvanit bezobsažně)

N06 erko: „*Kecá.*“ (kecat>kecy>zbytečné hloupé nebo nepravdivé řeči)

N07 erko: „*Buzerante*“ (vulgárně homosexuál, nebo neoblíbený člověk, který často něčím obtěžuje), „*To je na hovno, todle*“ (k ničemu), „*Co meleš? Košťe.*“ (ve

vězeňském slangu nemajetný vězen, konající drobné úklidové práce, neboli podřadný vězeň), „**Do háje**“ (zaklení), „*A jestli tohle nedodrží tag mu rozbiju hubu víš*“ (vulgárně ústa), „*More drž hubu*“ (mlč), „*Protože je to košťák*“ (*košťák*>*koště*>ve vězeňském slangu nemajetný vězen, konající drobné úklidové práce, neboli podřadný vězeň), „*Já sem tadi tetka král víš*.“ (ve vězeňském slangu označení pro nadřazeného vězně)

N08 erko: „*Náhodou to je borec*.“ (obdivné hodnocení, schopný úspěšný muž vyjádření používá vychovatelka, mládež spíše označení *boreček/borka*)

Vulgarismy

Nejčastější nadávkou bylo označení slovem *zmrda*, podle SNČ se jedná o vulgarismus, neboli obecnou nadávku. (HUGO, 2009, 488) Ukázky: „*A tis mislel ti zmrde*.“ (n06 město, mluvčí B), „*Co ti zmrde*.“ (n04 erko), „*Zmrde*.“ (n04 erko), „*Ti zmrde*.“ (n04 erko), „*Vi zmrdi*.“ (n04 erko), „*Ti zmrde jeden*.“ (n07 erko).

Dalším častým výrazem byl vulgarismus *piča*, SNČ uvádí, že se jedná o vulgárně ženské přirození, hanlivě žena, *na piču* neboli k ničemu, *v piči* ve smyslu ztracené či prohrané, *do piči* jako zaklení). (HUGO, 2009, 308) v nahrávkách však plní i funkci vycpávkového slova. Pro lepší viditelnost při srovnávání jsem zařadila tento výraz až pod vulgarismy. První ukázky jsou tedy ve smyslu vulgárním, druhé ukázky v parazitní funkci. Zde nahrazuje ve většině případů dříve používané „*ty vole*“. Ukázky 1: „*Do piče*.“ (n05 město, mluvčí A), „*To je f piči*.“ (n06 město, mluvčí B). Ukázky 2: „*Se musím ostříhat ne pičo*.“ (n05 město, mluvčí A), „*Ti pičo*.“ (n05 město, mluvčí B), „*Ti pičo taki jak sem to oslavil ne?*“ (n05 město, mluvčí B), „*To je, ti pičo, nebudu mluvit*.“ (n06 město, mluvčí A), „*Nebo ti rozhoduje pičo*“ (n06 město, mluvčí B), „*Tohle mne sere pičo*.“ (n06 město, mluvčí B), „*Ti pičo*.“ (n07 město, mluvčí A).

Nejsilnějším vulgarismem je pak výraz *mrtka* (nadávka, hanlivé označení čehokoliv). (HUGO, 2009, 256) Ačkoliv byla nadávka zaznamenána pouze u mluvčího B, na základě přímého pozorování, mohu konstatovat, že se jedná o zcela běžnou nadávku u mládeže. Ukázky: „*Jen jezďte vi mrtki až vás zatknou more (tsuke)*.“ (n05 město, mluvčí B), „*Ona je taková mrtka jak se může do takovíhle, systému, do společnosti dostane takovejhle člověk*.“ (n06 město, mluvčí B), „*Zakomplexování more mrtki*“ (n06 město, mluvčí B).

Vulgarismus *šulín* označuje mužské přirození. (HUGO, 2009, 417) Ukázky:
„*Kopu jak šulín.*“ (n05 město, mluvčí A).

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala analýzou mluvy romské mládeže v Jihlavě. Jihlava je jazykový ostrov, se zvláštní jazykovou situací, nářečí zde ustupuje obecné češtině. Pro svoji práci jsem musela nejprve pořídit nahrávky romské mládeže, které jsem následně přepsala. Všechny rozhovory byly nepřipravené, snažila jsme se zachycovat každodenní situace. Nahrávky byly pořizovány v dlouhém časovém intervalu, díky němuž mluvčí nevěděli, kdy přesně k nahrávání dojde. Velký podíl mělo na výzkumu i přímé pozorování, například v centru pro děti jsem strávila nespočet dní, aby si na mě děti zvykly. Docházela jsem do Erka i v delších intervalech, díky tomu se při mých návštěvách složení dětí proměňovalo. S některými dětmi jsem se naopak setkávala při každé návštěvě (Nikola a její kamarádi). Ostatní nahrávky byly pořizovány příležitostně.

Před tím než jsem se pustila do rozboru nahrávek, blíže jsem se seznámila s romskými tradicemi, historií, kulturou. Komunikanti, a nejen oni, ale i zejména romská sociální pracovníce a další vstřícní lidé romského původu mi objasnili mnoho otázek týkající se romské problematiky. Usnadnili mi pochopit jejich rozdílnou mentalitu a pohled na běžné věci. Dále jsem si musela osvojit teorii mluvených projevů, základní prvky českého, slovenského a romského jazyka. Při výzkumu romského etnolektu vycházím zejména z Bořkovicové (2006).

Pro velký obsah informací jsem hodnotila v etnolektu pouze fonetické a fonologické odchylky, dále pak lexikální rozdíly. Na základě výsledků výše uvedeného rozboru jsem zjistila, že etnolektní fonetické a fonologické odchylky se v Jihlavě neobjevují vůbec, nebo jen ve vzácných případech a sporadicky (nahrazování *ř* jinou hláskou, aspirované *kh*, zjednodušování slov). Etnolekt se projevuje spíše po lexikální stránce.

Pokud zhodnotím výzkum z hlediska romských a neromských komunikantů lze usoudit, že neromským chybí cit pro správné využití romských slov. Pokud mladí Romové vstřebávají jazyk od svých rodičů a prarodičů, neromská mládež přejímá právě už přejatý jazyk mladých Romů. Z větší části využívají tato slova jako vycpávková, jedná se především o slovo *more*. U slova *degeš* dochází k posunutí významu. Také jsem odhalila špatnou výslovnost například u přirovnání *bal jak dzara* (vlas jak chlup), mluvčího jsem znovu dohledala, u slova *dzar* nevyslovuje počáteční *d*, tedy jako *zara*.

Romští mluvčí využívají romský etnolekt po lexikální stránce uváženěji, mnohdy i v menší míře, ale ve správném významu.

Nepřehlédnutelný rozdíl nám ukazují výsledky srovnání mluvy dívek a chlapců. Na základě podkladů i přímého dotazování mohu konstatovat, že romská slova v běžné mluvě používají cíleně jen chlapci. V běžných situacích v menší míře, v expresivních výpovědích se míra užití značně navyšuje. Dívky se romským slovům často vyhýbají, působí pro ně všechny nepříjemně. Tento jev můžeme pozorovat u všech komunikantek, bez ohledu na věk. Mnohdy slova neumění správně vyslovit, komolí je.

Naopak pokud porovnáme mladší a starší chlapce je zde opět viditelný rozdíl. Starší chlapci mají větší slovní zásobu, proto je pro ně příznačné i četnější využívání romských slov v promluvách.

V přehledu slov lze vidět, která slova zůstala pouze v romském etnolektu. Jde o rozkaz *dik*, a substantivum *dzara*. U velké části slov se dá polemizovat, zda mají původní význam v romském jazyce, nebo zda pochází původně ze světského slangu. Jedná se o tato slova: *ker*, *džungalo*, *chal*, *čorka*, *bengo*, *čokl*, *kar*. Některá slova se uchytila ve slangu vězeňském či kriminálním: *čorka*, *benga*, *degeš* (ale s posunutým významem), *džuvo*. Slang mládeže si oblíbil výrazy jako *džuvo*, *chálovat* a *chálka*, *love*, *dylina*. Mnohá z nich přechází v dnešní době do roviny obecné češtiny. Prvky slovenštiny jako původního jazyka lze odhalit u slova *cigán* a u některých spojek (*bo*, *aj*).

Etnolekt se mísí v Jihlavě zejména s obecnou češtinou. V obecné češtině jsem z velkého množství jevů vybrala pouze jen část charakterizujících znaků a z lexika jen parazitní, nespisovné a vulgární výrazy. Nejvýraznějším znakem byla diftongizace *y(i)-ej*, úženi *é-í*, vládní protetického *v-*, zánik hiátového *j*, krácení dlouhých samohlásek, v instrumentálu plurálu se objevovala často koncovka *-ma*, v 3. osobě plurálu pak koncovka *-aj/-ej*, u druhého stupně příslovcích se vyskytovala koncovka *-ejc*.

V nahrávkách jsem objevila i rysy moravské, tyto rysy jsem nerozebírala, uvedu některé z nich tedy ve stručnosti zde. Pomocné sloveso *být* v 1. os. sg. ind. prez. (*jsem*) se několikrát vyskytlo ve tvaru *já su*¹⁷ („*Já su Martin*“, „*Já su Kevin*“). Dalším

¹⁷ „Sekundární podoba *su* byla vytvořena analogicky podle pravidelných sloves typu *nesu*. Tvar *sem* byl zaznamenán v celých Čechách. Podoba *su* zachycena téměř na celé Moravě.“ (BALHAR, 2002, 604)

moravským jevem bylo užití slovesa *chtít* ve tvaru *chcou*¹⁸: „*Zdeno, bjež tam, oňi kluci nechcou tancovat.*“ (n02 město), „*Nechcou tancovat, bjež tam.*“ (n02 město), „*a voňi že chcou i moji vobčanku*“ (n03 město), „*To si je chcou fšichňi ud'elat.*“ (n06 erko). Také se zde vyskytly formy minulého času s formantem *-l* typické pro moravská nářečí (obecně český rys je naopak jeho zanikání). (BALHAR, 2005, 344) „*Michal si oblíkl mikinu*“ (n03 město), „*Co říkal táta gdižs mu to řekl?*“ (n05 město), „*More já sem řekl, on mi psal, on mi řekl, že ať řeknu, že on o tom nevjed'el, že tam ani nebil.*“ (n05 město).

Své téma práce jsem si vybrala na základě svých životních zkušeností, protože jsem se od už dětství dennodenně s romským etnolektem stýkávala. Toto téma mě vždy fascinovalo. Doufám, že jsem svým výzkumem alespoň částečně nastínila problematiku současné mluvy mladých Romů.

¹⁸ Podoba *chcou* je analogickým novotvarem podle produktivních typů na *ou* (*nesou*). V Jihlavě by se podle Českého jazykového atlasu měly převážně vyskytovat tvary *chtěj*, *chtěji* (došlo ke zkrácení koncového *i>i* (*chtěji*) jinde k jeho zániku (*chtěj*). Varianta *chcou* je typická v jižních Čechách a takřka na celé Moravě. (BALHAR, 2002, 456–460)

Použitá literatura a internetové zdroje

- BACHMANNOVÁ, Jarmila a Valentin SUKSOV. *Jak se to řekne jinde: česká příslovi a jejich jinojazyčné protějšky*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2007, 381 s. Universum (Knižní klub).
- BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia, 2002.
- BALHAR, Jan. *Český jazykový atlas 5*. Praha: Academia, 2005.
- BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha, 1972.
- BĚLIČ, Jaromír. *Slovenština*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Vyd. 2., upr. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012.
- BOŘKOVCOVÁ, Máša. *Romský etnolekt češtiny: případová studie*. Vyd. 1., dotisk. Praha: Signeta, 2006.
- CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: SPN, 1964. *Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství)*.
- ČECHOVÁ, Marie a František DANEŠ. *Komplexní jazykové rozbory*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992.
- ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011.
- ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1. vyd. Praha: Leda, 2009.
- DAVIDOVÁ, Dana. *Mluvená čeština na Moravě*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy?: Tilia, 1997.
- DAVIDOVÁ, Eva. : 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. 2., přeprac. vyd., 1. vyd. v edici Interface, 1. vyd. Univerzita Palackého. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 273 s.
- GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.] Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

- HÁJKOVÁ, Eva. Rétorika pro pedagogy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada).
- HOLUB, Zbyněk a Marie JANEČKOVÁ. Úvod do české dialektologie. 1. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU Č. Budějovice, 1993.
- HOLUB, Zbyněk. Dialektologická praktika: (úvod do praktické dialektologie). 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996.
- HRUŠKOVÁ. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozšířené a upravené vydání. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, a. s., 2011.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. Můžeme se domluvit. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, Hana ŠEBKOVÁ a Anna ŽIGOVÁ. Romsko-český a česko-romský kapesní slovník. 2. nezm. vyd. Praha: Fortuna, 2001. Kapesní slovníky (Fortuna).
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. "Po Židoch cigáni": svědectví Romů ze Slovenska 1939-1945. Vyd. 1. Praha: Triáda, 2005.
- HUGO, Jan et al. Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov. 3., rozšířené vyd. Praha: Maxdorf, c2009, 501 p. Acta Universitatis Purkynianae.
- CHLOUPEK, Jan. Stylistika češtiny. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Učebnice pro vysoké školy.
- JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ (eds.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.
- JUNKOVÁ, Bohumila. Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie: Pro posluchače pedagog.fak. 1.vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1991.
- KALEJA, Martin. Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012
- KAMIŠ, Karel. Čeština a romština v českých zemích: překonávání komunikačních bariér v multietnické společnosti. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1999.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

LAMPRECHT, Arnošt a Věra MICHÁLKOVÁ. České nářeční texty: vysokoškolská učebnice pro filozofické a pedagogické fakulty. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. Vysokoškolské učebnice a příručky.

MANUŠ, Erika. 1998. Jdeme dlouhou cestou: Odkud jsme? Kdo jsme? Kam jdeme?. Praha: Arbor vitae, 279 p.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. Romové v českých zemích v letech 1945-1989. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 12.

ŘÍČAN, Pavel. 1998. S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny. Současná situace. Kořeny problémů. Naděje společné budoucnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 143 s.

SGALL, Petr. Čeština bez příkras. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1992.

SUK, Jaroslav. Několik slangových slovníků. Praha: Inverze, 1993.

ŠEBKOVÁ, Hana, Edita ŽLNAYOVÁ a Anna ŽIGOVÁ. Romaňi čhib: překonávání komunikačních bariér v multietnické společnosti. Vyd. 1., dotisk. Praha: Fortuna, 2001.

VYBÍRAL, Jiří. Jihlava pod hákovým křížem. 3., upr. vyd. Jihlava: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009.

WYATT, Chad Evans. Roma rising: Romské obrození. Vyd. 1. Praha: Argo, 2005.

Sborníky a kroniky

Jekhetanutňa čhibaha--: sborník ze semináře o romském jazyce Luhačovice 12.-14. června 2003. Editor Zbyněk Andrš. Brno: Společenství Romů na Moravě, 2003.

K diferenciaci současného mluveného jazyka: [sborník prací z mezinárodní vědecké konference : (Ostrava, září 1994)] Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1994. Učební texty filozofické fakulty Ostravské univerzity.

Kronika tak řečeného Dalimila, vyd. Svoboda, Praha 1977, s. 145

Elektronické zdroje

Čardáš. *Rombase* [online] Praha, 2003 [cit. 2015-11-25] Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/cgi-bin/art.cgi?src=data/music/genres/csardas.cs.xml>

ČESKÝ ROZHLAS / CZECH RADIO. Český rozhlas: Czech Radio [online] 1997-2015. Praha [cit. 2015-05-02] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>

Český rozhlas. [online] 1997-2016 [cit. 2015-07-08] Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/711520>

Český rozhlas. [online] 1997-2016 [cit. 2015-07-08] Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/romstina-by-se-mohla-vyucovat-na-zakladnich-skolach-shoduji-se-politici--1334021

Dějiny v pohodě [online] Copyright: ©2013 [cit. 2016-02-02] Dostupné z: <http://dejinyvpohode.cz/Articles/1255-2-Svaz+Cikanu-Romu.aspx>

Echo Media a.s. © ČTK. [online] Praha, 2015 [cit. 2015-07-08] Dostupné z: [http://echo24.cz/a/iG2bx/romstina-na-skolach-nesmysl-radeji-vic-anglictiny-rikaji-romove Holocaust.cz](http://echo24.cz/a/iG2bx/romstina-na-skolach-nesmysl-radeji-vic-anglictiny-rikaji-romove-Holocaust.cz) [online] © 2016 [cit. 2016-20-03] Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/>

HORÁLEK, Karel. Příbuzenství češtiny a slovenštiny. *Naše řeč* [online] 1968, 2011, 51(4) [cit. 2015-12-29] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5396>

Charita Česká republika: Jihlava [online] © 2016 [cit. 2016-01-13] Dostupné z: <http://jihlava.charita.cz/NZDM/erko/clanky-o-deni-v-erku/v-dko-jihlava-se-tancovalo-ve-velkem/>

Charita Česká republika: Jihlava [online] © 2016 [cit. 2016-01-13] Dostupné z: <http://jihlava.charita.cz/NZDM/erko/clanky-o-deni-v-erku/v-jihlavskem-dome-kultury-tancovaly-desitky-romu/>

Christnet.cz [online] 2000–2016. [cit. 2015-10-14] Dostupné z: http://www.christnet.cz/clanky/2188/fyzicke_znaky_a_jazyk_romu.url

Idnes.cz © MAFRA, a. s., [online] Praha, 1999–2016 [cit. 2015-07-08] Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ministryne-kopicova-chce-do-beznych-skol-vice-romu-a-postizenych-deti-1ep-/domaci.aspx?c=A100315_162410_studium_taj

Inminorita.sk [online] ©2013 [cit. 2016-20-03] Dostupné z: <http://www.romaholocaust.sk/sk/historia/98-zaistovaci-tabor-v-dubnici-nad-vahom>

iprislovi.cz. © 2009-2014 [cit. 2013-12-04] Dostupný z: <http://www.iprislovi.cz/romska-prislovi/>

iRoma.cz. © 21.03.2012 [cit. 2013-12-04] Dostupný z: <http://iroma.cz/magazin/kultura/32-romska-prislovi/>

Karlova univerzita [online] © 2016 [cit. 2016-01-23] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/akreditace/studium/11210/1001426/?lang=cs>

Karlova univerzita v Praze. Cuni [online] Praha, 2015, 17. 12. 2015 17:13:08 [cit. 2016-01-07] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/akreditace/studium/11210/1001426/?lang=cs>

LAUDIN, Radek. Po zboření ghetta v Mirošově teď romové žijí v Jihlavě. Idnes.cz [online] 2014, 12. listopadu 2014 [cit. 2015-10-04] Dostupné z: http://jihlava.idnes.cz/romy-z-ghetta-v-mirosove-prestehovaly-urady-do-jihlavy-pi5-jihlava-zpravy.aspx?c=A141112_2115491_jihlava-zpravy_mkk

Muzeum romské kultury [online] ©2015 [cit. 2015-12-22] Dostupné z: <http://www.rommuz.cz/>

Obrys-Kmen. © 2001-2014 [cit. 2013-12-04] Dostupný z: <http://www.obrys-kmen.cz/index.php?rok=2012&cis=36&tisk=02>

Romano džaniben [online] [cit. 2016-01-23] Dostupné z: <http://www.dzaniben.cz/>

ROMANO HANGOS [online] 1999 [cit. 2016-01-20] Dostupné z: (http://mujweb.cz/rhangos/1-05_zpravy.htm)

ROMEA [online] © 2004 - 2010 [cit. 2015-04-02] Dostupné z: <http://skola.romea.cz/cs/historie/romove-v-komunistickem-rezimu/>

Romové v České republice: PhDr. Milena Hübschmannová – romistka. Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2016 [cit. 2016-01-24] Dostupné z: <http://www.romove.cz/cz/clanek/18805>

Romové v České republice: Historie a původ Romů. Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2016 [cit. 2016-01-20] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>

Romové v České republice: Organizace zabývající se romskou menšinou. Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2016 [cit. 2016-02-02] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365>

Romové v České republice: PhDr. Milena Hübschmannová - romistka. Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2015 [cit. 2015-01-07] Dostupné z: <http://www.romove.cz/cz/clanek/18805>

Romové v České republice: Romská kultura. Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2015 [cit. 2015-11-14] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18586>

Romové v České republice: Romské vysílání "O Roma vakeren" - "Romové hovoří". Český rozhlas / Czech Radio [online] Praha, 1997-2016 [cit. 2016-01-20] Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/20009>

ROUDNÝ, Miroslav. Rozdílnosti české a slovenské slovní zásoby. *Naše řeč* [online] 1976, 2011, 59(2) [cit. 2015-12-29] Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5905>

- ROUS, Jiří. Fyzické znaky a jazyk Romů: Romové - vhlad do problému a možnosti evangelizace 4. *Christnet* [online] 2002, 2000 - 2015 [cit. 2015-10-08] Dostupné z: http://www.christnet.cz/clanky/2188/fyzicke_znaky_a_jazyk_romu.url
- RYCHLÍK, František. Polské muzeum zkoumá život a minulost Romů. *Romano hantos* [online] [cit. 2016-01-23] Dostupné z: http://mujweb.cz/rhantos/1-05_zpravy.htm
- Slovakie.eu [online] ©2015 [cit. 2015-12-20] Dostupné z: <http://slovakie.eu/sk/intro/language/general>
- Slovakie.eu [online] ©2015 [cit. 2015-12-20] Dostupné z: <http://slovakie.eu/sk/intro/language/dialects>
- Slovo 21 [online] Copyright: ©2016 [cit. 2016-02-02] Dostupné z: http://www.slovo21.cz/index.php/extensions?option=com_content&view=article&id=295
- Slovo 21 [online] Copyright: ©2016 [cit. 2016-02-02] Dostupné z: <http://www.slovo21.cz/index.php/extensions/s5-flex-menu>
- Šedová, s.r.o. [online] Copyright: ©2012 [cit. 2016-01-25] Dostupné z: <http://sedova-consulting.cz/index.php/sdru-rom-na-mor>
- Úřad vlády České republiky [online] Praha, 2013 [cit. 2015-11-16] Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/III_Zprava_pripominky_1_11_2013.pdf
- Wikicitáty.org. © 15. 1. 2014 [cit. 2013-12-04] Dostupný z: http://cs.wikiquote.org/wiki/Romsk%C3%A1_p%C5%99%C3%ADslov%C3%AD

Přílohy

Zápis ukázek

Ukázky jsou zapsány foneticky. Grafém *V* (jako Veronika) označuje mě, jako nahrávajícího. Grafém *VI/V2/V3* představuje vychovatele v Erku. Grafém *M* značí nerozpoznaného mluvčího. Rozpoznatelní mluvčí jsou označeni počátečním písmenem svého jména. Jiná písmena, která jsou totožná s některým z předchozích, jsou doplněna o následující písmena ve jménu mluvčího (*Ma*: Martin, *Mar*: Marie *Ve*: Veronika). V závorkách je uveden nesrozumitelný výraz, buď předpokládaný, nebo označení (...) úplné nesrozumitelnosti. Nedokončené slovo je označeno pomlčkou. Neukončená, přerušovaná výpověď V závorkách je popřípadě uveden doprovodný děj například (smích), (ironie), aj. Zásady pro transkripci jsem využívala podle norem Arnoše Lamprechta (*České nářeční texty*, 1976).

N01 město

M: Kam to voňi dali?

M: Já nevim, já nemam náladu.

M: Já taki ne.

M: Proč ste (samí)?

M: (ironický smích) Tag já se tomu smňeju.

M: Ona to nenahrávala.

M: Tag ale nejste na Ámen khelas, chápeš?

M: Co?

M: Nejste na Ámen khelas.

M: Tagže máš to jedno.

M: To je trubka.

M: To je trubka já ji, já ji normálňe zabiju.

M: Já sem úplňe řvala.

M: Stejňe sme to skazili čéče.

M: A jaktože, jaktože tu neňi kamil?

M: (...)

M: Má tu starou.

M: Nahrávali ste to něgdo?

M: Vim já.

M: (...)

M: A gde je?

M: Šla přič, nakoupit.

M: Já sem bil celou dobu (...).

M: Ale pískali prej lid'i.

N02 město

M: Jaj.

M: Ti vole no mi netancujem.

M: Oňi nás nechali.

M: Jako zblázňili ste se tet'?

M: Oňi nás nechali.

M: Tag jenom.

M: Ale tag jako co, tag ste normální?

M: Tag jim to bjež říc!

M: Oňi s nama, vi s nama netancujou prost'e.

M: Oňi s nama netancujou.

M: Tagže mi netancujem.

M: Tag hiphop zatancujte.

M: Mi tancujem tsigánckou.

M: Já nebudu tancovat tsigánckou bez ňich, chápeš?

M: Zdeno, bjež tam, oňi kluci nechcou tancovat.

M: Já si du taki zapálit.

M: Nechcou tancovat, bjež tam.

M: (dohadování)

M: Zavolej Pát'u!

M: Zavolej Pát'u!

M: Pát'o, volá t'e Zdena, Zdena.

M: (dohadování)

M: Kláro!

N03 město

Mar: Já vůbec nevím, co chci ti jo.

V: Dobří den.

Mar: Dobří den.

Servírka: Dobří den.

Mar: Říkám si že bych si dala pivo ti vole, ale gdiš sem zrovna tadi, (uchichnutí) tag je taková blbá. Hlavně sem mňela dva ibalgini, tag doufám že mňe to jedno pivo vožere ti vole. Svjetlí točení ležák, co to je za jo to je trojka, ti vole za dvacetpjet korun malí pivo. (uchichnutí)

V: Já sem doufala že tadi budou mít něco jako prostě frisko nebo samrsbíčko nebo něco takového.

Mar: To bych si dala klidně taki no.

V: Šardoné (...) fakt že nemaj.

Mar: Tag to vidím fakt na to frisko no. Asi si dám loupkoviče, ale ratši malího.

V: Hm.

Mar: Ti jo mňe chitli zubi. A to je síla ti vole, poprví v mim živoře vim, co to je bolest zubú .

V: Ládovat se práškama akorát.

Mar: Ale vona mňe kolegiňe v práci, jakobi naše brigoška mi říkala že jí taki o víkendu chitli zubi, a že jedíni jestli mám votevření, jakože mám, protože mi roste moudrák tagže von von, já mám venku jen špičku, protože to nemá kam virúst a von mi tlačí ti...

Servírka: Vibrali ste?

Mar: Já si dám malího loupkoviče.

V: A já vás poprosím šardoné decku a decku neperliví vodi prosím.

Servírka: Jo no.

V: Stačí z vodov- z kohoutku nebo.

Servírka: Můžu to rovnou namíchat?

V: Jasně.

Mar: A von jag nemá kam virúst tag mňe to tlačí dopředu, a křiví se mi hrozně tihle zubi ne, úplně každej ti vole gdo mňe zná, mi říká proč máš tag křiví zubi, já to mám z toho fakt že jo, a tagže zejra musím jít k zubaře, no už sem se rozhodla.

V: Já sem tam kvúli tomudle šla že se mi maličko začali křivit, a vona no ňigdo nemá dokonalí zubi já vám to trhat nebudu, protože já sem je chtěla vitrhout ne, a vona to bude dobrí prostě časem.

Mar: Ti vole to doufám že mi neřekne. Já hlavne počítám s tím že až k ní puđu že ti vole mi nasadí pjeknou pátku finanční, tagže to je síla no, ale zase jakobi vona mne musí vitrhout ti zubi před moudrákem, protože ten moudráček von má jenom špičku venku, tag jag ho může trhat?

V: Já si mislim že jo.

Mar: No to máma taki říkala že jo né to mi neříkej jenomže zařím nebolí jako ňák extra, cejtím že ho mám jakobi, ale jako neří to extrém zatím, jéžiši tag to bude pecka no.

Mar: Ahoj.

M: Říkám si já ji vodňekat' znám (...) já sem tě vůbec nepoznala (smích).

Mar: Ti jo. Jé to je dobrí, slaboučká to je hustí, to jag klasický slimki.

V: Hmm.

Mar: Tag tohle bich do tebe veru fakt neřekla.

V: No jako furt si zvikám no.

Mar: Já mám víkivi jakože třeba dva dni mi nechutná kouřit že si zapálím jedno dvje cíga za den, a říkám si, jo pecka ráno se vzbudím a už nebudu kouřit vůbec, a furt ňic no.

V: A co ti teřka d'eláš?

Mar: Eeh momentálně sem servírka, a už budu a už zůstanu servírka.

V: A d'eláš gde?

Mar: V Kristalu. Na Kozlovně. Jakobi teřka sem mňela možnos,t protože jakobi ten majitel co má Kozlovnu tag von má jakobi i Fajn, Jupík, ehm bejvalí Káčko, teřka to je (Gír), Gambrinus (fjúčrs stajl), potom potom ehm Strít na mňest'e a Kozlovnu, to má jakobi jeden majitel.

V: Hmm.

Mar: No, a von mne právě říkal jestli, já sem mňela kolegu a von ten kolega bil takovej že, on bil jakobi hodně psychicki (mimo) psychouš, mňel roztrojenou osobnost a todlencto, no a mi sme se hrozne padli do oka, a hrozne sme si rozumňeli, a von si mne jakobi připustil k řelu, a von je takovej že von si ňikoho nepřipustí k řelu víš co, on je pro kařdího hrozne arogantňí a strašne zlej člověk, ale vono to tag vůbec neří, protože voňi ho neznaj víš co, no a von právě to je jakobi dobrej číšník z pjet'ihvjezdřičkoví

restaurace, a von necht'el d'elat na Kozlovně že jo, tag tam se mnou bil asi púl roku, a potom ho dali na Strít, a von vod tí dobi brečí že mñe chce na Strítu. No a tag mñe vedeñí přemlouvalo abich si to aspoñ skusila, že s Filípkem mají takovouhle hlavu, že nevjedí, co mají d'elat, ne? Hele bila sem tam párkrát pomoct na objedech a říkam tí vole, že se mi tam docela líbí ne? Pak sem než sem mñela minulej tejden uš sem tam mñela nastoupit, tag sem říkala vedoucímu, že bich nerada abich jakobi přestoupila a von za mñe sehnal náhradu a já zas za dva mñesíce řekla, že se mi tam nelíbí, co budou d'elat ne, a von Maruško zrovna vi si s tím ned'elejte problémi, to zmñeñíme, budete cht'ít zpátky, budete zpátky, jenomže von takovou, má plnou hubu kecú, ale vono to tag vůbec neñí a já uš ho znám víš co já uš tam d'elám prost'e přez rok a uš to vim, tagže tagže sem říkala, no jo vlastně královna si řekne že se jí tam nelíbí a ti vole chudáci lidí kterí tam budou von je vikopne kvúli mñe, to nejde přece, tag sem mu říkala že bich si to cht'ela skusit jakobi na celej den nebo aspoñ navečer, jakí to tam je jakobi přes den protože na těch objedech ñic nepoznáš, no tag sem si to tam zkusila jeden večer ti vole, holka já sem mñela takovouhle hlavu. Jakobi víš co to je jakobi (...) to uš je to uš je (...) restaurace kam uš jakobi kolem těch lidí musíš uš lítat a úplně přáníčko, a oñi takoví víš co třeba tam přišla ženská z bříškem, no a že bi si dala nealkoholický mochíto, já sem añi nevjed'ela že takoví máme víš co, říkam no, určit'e, jasñe, stoprocentně, přídu za bar, Filipe máme nealkoholický mochíto, víš co jako to sou blboš'í kterí se naučíš ale, ale třeba mi tam přišel přišli kámoški schodou okolnost'í já sem tam bila voñi tam přišli prost'e na pivo, a já sem se tam nemohla s ñima añi pokecat víš co protože seš prost'e v restauraci tam si nemúžeš kecat, a hlavñe kouřit musíš choďít dozádu, a hele já tam mám svatej klit na kozlovně, je mi tam máme svůj stoleček, já si tam sednu, já si tam zapálím, ti jo já se zvednu obsloužím, víš co.

V: Mamina tam taki d'elala (...) to je jako jedna z nej- já nevím jestli to má furt ten samej ale vim že to bila nejlepší hospoda dřív.

Mar: Na Kozlovně? nemá von to má dva nebo tři roki, teřka to mñel Ferd'ák ješ'e z ñekim.

V: Hm no.

Mar: Má to ñegdo jinej, on to má právje novje no, já sem nastupovala ñák rok potom co von to mñel, tagže jako hele ale sem zpokojená, já to zaklepu ale já sem zpokojená.

Mar: Tagže taki todlencto jako já bich to na ten strít sice mñela tři minuti do práce protože bidlím ve mñest'e, ale ale na druhou stranu tam to mám deset minut, to zas neñí tag hrozñí jo, ale jakobi třeba gdiš sem tam d'elala ze začátku tag to bila paráda protože

(...) mne tam chodili vsichni kamoši, oni si tam sedli k velkému stolu, já sem jim tam udělala rezervačku v pátek, voňi tam chlastali ti jo, třeba sme si dali flašku, jo sem jim tam vychladila po zavíračce sme se tam sedli, dopili flašku, a šli třeba na Soul, to bila pecka, už za mnou dlouho nebili, to jim musim vičíst.

V: A je něco tadi jako v Jihlavje? Kromně Soulu nebo jenom Soul?

Mar: Hele já...

V: Kromně diskotéki, diskotéki neberu jo ale...

Mar: Soul, jo a Mistik, místo Edgara starího, to už neňi aňi studensbar, aňi nič takovího, to už je viložeňe klup, tam se pořadaj, to je něco jakobi mini Ultima.

V: Tag to je super.

Mar: No, jo, Mistik se to menuje, jo ten je dobrej. Hele bila sem tam jednou a docela se mi tam líbilo. Oňi, to bilo v období gdi gdi to otevřeli, tagže se tam lidři teprve učili chodit.

V: Tagže richti a tag jakože dramce.

Mar: Ale, hele mislim si že i to, že bi to jakobi taki šel. A právje proto sme teťka z kamošema jeli, sme bili teťka na Slovencku na tí Aprej- na Aprejzing festivalu ti vole to bila taková pecka. Sem nič takovího nigdi nezažila. Kvůli tomu sem si nechávala ti nechti že jo. To bili viložeňe regé festival. Tam bilo pjet nebo šest stejdzí a na každí jeli něco jiního, převážňe dramembejs a regé. No a taki tam bili richtički a tohlencto, tag richta samozřejmňe do sedmi do rána pro vismažení hlavi že jo, (smích) tagže sem si vole do sedmi do rána slišela tu tu tururudu, ale jakože užila sem si to tam, na to hele že nám uplaval stan druhou noc, uplaval (...) chápeš? Sme prostě po první noci, mi sme prvňe chtěli hotel protože on tam je jakobi kousek vod toho hotel a to je nebil aňi moc nebo jako bil drahej já nevím třicet euro třicettři.

V: Za noc?

Mar: Jo to je docela mastní, ale mi sme si právježe říkali, že von jakobi Michal prvňe chtel do hotelu protože von je takovej a koupelna a tohlencto, říkam, ježiši ti vole budeme na festáku, uklidňi se, tam budou určíte umívarkí ksicht si opláchnem, to vidržíme no a tag že jo, a to bilo to bilo na svatejch pískách přímo f tom kepmu, víš? Tagže tam bila jakobi i přímo voda a todlencto, hezkí to tam bilo. A von a von nakonec sem ho teda přemluvila, že sme si postavili stani. Jenomže na nás zbil takoví místo že to bilo jakobi do kopce, mírně jakobi to nebilo žádní hrozní, a mi sme mňeli jakobi stan s tou malou předsíňkou, tagže ta přetsíňka bila úplňe (ehele) ten stan vipadal hrozně na pohled, říkam ti vole gdibi mňel něgdo přijít a najít nás, tag nás tu najde podle toho

hrozného stanu, jo tag fajn spali sme prvňi noc pecka, a tag mi sme tam měli nafukovací madračku že jo sme si spali fakt jag králové f tom stanu. Potom druhej den protože jelikož michal vůbec nespal, protože mi lezla nožička, tag mi dal svůj spacák, von je úplně vi- vi- vigumovanej f tomhle ne, tagže se v noci probudil a já sem mňela venku nohu a abi mi nebila zima tag mi jí schoval, víš co, protože mi sme jeli jedňim autem kámoški a voňi šli pařit na jinou stejdz, a mi taki na jinou stejdz no a pak sme nemňeli klíče vod aute tagže já sem nemňela v čem spát že jo.

V: Hm.

Mar: Tag sem si sundala rifle kteří bili vod bahna, sem v nich nemohla spát že jo, tag sem si je sundala, hele ale mňe fakt zima nebila, mňe bilo dobře. No tag sme spali a druhou druhej den sem šli na jídlo do mňesta a na objet a todlencto a vrátili sme se spátki a že si púdem lehnout protože on bil hrozňe dobrej program ňegdi do štíř do rána tag abisme to vidrželi, tagže si pudeme lehnout. Šli sme si lehnout začalo pršet ne, po objedě, prostě kolem jední odpoledne kapka dvje kapki, prej Maruško víš že prší, říkám vim, no hele za chvilku takovej děšť ti vole, taková bouřka, najednou ležim a prší na mňe, přez ten stan prostě, říkám ti krávo co budeme d'elat, ne za chvilku mi za chvilku taghle šup kolem mňe řeka ne ti vole v tom stanu, říkám co budem fakt d'elat, tag sme šli ke kámoške do toho stanu protože voni mňeli jakobi, přesto plentu jim tam nepršelo, ale nám jo protože jakobi jejich stan to vidržel. A tag jo tag sme šli k tí kámoške, tag Michal si oblíkl mikinu a utíkal do toho hotelu, protože nebil jedínej stan náš kterej uplaval že jo tagže fšichňi pobježí do hotelu. Tag tam ubježel co nejrichlejc ale chitli sme úplně poslední pokoj v celim hotelu jo, úplně poslední tag ho tag ho hnetka zaplat'il a voňi že chcou i mojí vobčanku že ne, prostě že to vůbec že mu ten pokoj bezemňe nedaj ti vole, nakonec hele mluvil tag dlouho že mu ho dali, jo dal jim vo tři eura prej víc, tag mu ho dali. A tagže sme druhou noc spali na hotelu. Šagi tam bil. To bila pecka ti jo. To se mi moc líbilo, no aš na tu vodu no. Sme choďili tam bilo taghle bahna ti vole, sem tam třikrát stratila botu chápeš f tom bahňe. Sem šla a najednou bota ňigde, říkám áá, to bila sranda.

Mar: Tam přšelo f tahu neustále, voť t'ech vod tí jední vododpoledne asi asi do púlnoci. Tam jenom přšelo, ale i v t'ech i v t'ech stanech, prostě jakobi v t'ech stejdzí stanovích, i tam bilo i tam bilo bahno víš co, protože to tam ti lid'i nanosili.

V: No jasňe.

Mar: A ti bili samozřejmňe nahraní nejtrapňejší akce a fšichňi bili tam kvúli dešťi že jo. No ale potom přišel Šagi vo púl jedenáctí a na hlavní stejdz, to bilo jakobi bila obrofská,

tag tam fšichni stáli. Hele já sem vipila nevim pár panákú votki, protože mi sme si přivezli, tadi dole v citiparku maj za třístapnácť litrovou finskou votku, tag sem si koupila dvje, že že tohlencto že jo protože sem počítala s tím že tam bude mít za pade pivo že jo, tam zbankrotuju první den co tam budu d'elat, tag říkám, tag to vůbec, si koupim dvje votki a pili snama fšichni, já finská votka samozřejmě pili fšichni. Tag fajn, tag sme pili tu votku, tagže sme vipili pár vodek a potom sem nám došla tagže si tagže pudu pro pifka ne. Ale pivo stálo nevim na nase naše asi kolem čtyřicetí korun no ale štirka, nebil to půlitr, á a hejnekena, jenomže já sem jich vipila šest a měe nič nebil. Oñi bili hrozne řed'ení.

V: No jasně.

(Nahrávka pokračuje dále.)

N04 město

Mar: Hele jednou sme tam mñeli, jednou sme tam mñeli teslovou, teť bich kecala jestli to bila Tesla nebo Motorpal, nevim, Motorpal a bilo tam prost'e, nevim djest'e lid'í nebo dvjest'epadesát. Jakobi sme mñeli, to bila uzavřená společnost, že sme mñeli viložeñe zavřenou hospodu pro ñe ne. A bilo nás tam šest jakobi, a museli sme mít všichni košilki a todlencto strašne na úrovni ne, jakobi rauti ve stilu, ehñ tatarák z lososa a takovídhle ti delikatesi ne. Jakobi na úrovni to bilo a teťka mi sme tam jakobi tohle ehñ, teťka nás tam bilo šest a voñi začali chlastat, voñi pili zadarmo chápeš? Tag si představ gdiž lid'í pijou zadarmo ti vole. Von tam bil von tam dal lupen a říkal mi sme tam mñeli takovejhle obří lupen a všechno sme čárkovali co sme donášeli a říkal až tam bude čtyřicet tisíc, ať to stopnem. Ale těch čtyřicet litrú tam bilo asi za tři hod'ini, tag sme jim to tam bili voznámit a von že to zvyšuje na šedesát, ale že tvrdej si budou plat'it sami. Pi-pivo víno a nealko bilo v ceñe. A tvrdí že si budou plat'it sami a no tag voñi začali jakobi všichni panákovat.

Servírka: Máte práñi?

Mar: Já si dám eš'e jedno.

Servírka: Ehm.

Mar: Teťka začali panákovat , áa fronta až do prdele na ti panáki. A teť mi sme se sekli štiři na tom baru. A teť von tam přijel vedoucí se pod'ívat. A voñi ho tam nepust'ili že to je uzavřená společnost ne. (smích) Mi sme tam umírali smíchi za tím barem, jako no a přijel tam ze sináčkem, ten jeho sináček hnetka jakobi hnetka za bar mil nám ti panáki

že jo abisme richle todlencto no a ten vedoucí že nám taki bude pomáhat ze sklem. Hele voňi na něho mluvili ne, haló pane pane dáme si dáme si malibu, pane dáme si tulamórku , pane, a von teřka to ne fajn tag jim to teda asi po desetí gdiř mu to řeklo deset hostú tag jim to teda nalil, Maruško, dal mi peňíze, můžete mi vrát'it, a pak zjist'il že to taghle nejde, hele vzal si kasírku a normálne valil.

(uchichnutí) Tag sem na to čumněla jag blázen.

V: (vystříženo)

Mar: No jasne no to bilo už i za mně že cht'eli trenéri stáli a jako, protože řech trenérú bilo fakt moc. Vit' já sem pot sebou mněla osum lid'í viř co a to je strařne moc. Bila sem stálá a taki a taki sme si sřeřzovili vit', mi sme to, jen já a Krrř'a sme bili na plnej úvazek treněři. Jenom já a Krrř'a. Ostatní bila Jana vlastne Mařti to bili všichňi brigádníci co tam bili třikrát do mñesíce jako. Tagže vsechno sem vodsra- a eř'e Pepík, já Krrř'a a Pepík sme vsechno vodsrávali, sralo nás to.

V: Já mám čokoládoví. (cigaretu)

Mar: Kecáš ti vole to je řeřká bomba.

V: a Voňi tabáki skoro ñigde nemaj, řeba v Bud'ejkách je maj jenom jedna trafika ve celím mñeř'e.

Mar: Tadi je maj?

Ve: Já nevim, jo hele, narazila sem na ñe ale vjetřinou spíš ma- mívaj originál a k tomu jednu příchut', že nemaj jako na víbjer.

Mar: To je hustí, a do džointa to musí bejt nejvjetří bomba, ti jo to musím říct Mířovi.

V: Je to fakt paráda.

Mar: A vona minule právje kámořka mñela právje slimki .Áa vona mi celou dobu kouřila cíga ne a potom si bila koupit slimki, a cht'ela mi to ñák vrát'it, říkám že to nechci ti slimki ne, a mířa prej d'elej vem si to do džointa, tag sem si teda jedno vzala, a vono to jako de cejt'it dost.

N05 město

V: A co vi studujete?

A: Sem už dávno dostudoval.

V: Tagže makáš ñegde?

A: Kopu jak řulín.

V: A co tadi v jihlavje, ñákí novinki, d'eje se tu ñeco zajímavího?

A: Tetka chytli někdy tři típky a a čtyřikrát, jako ve stejném autě.
V: Jo to sem četla.
A: Jinak nic.
B: Tadi nejsou žádné novinky, tady je to furt stejný.
V: Hm.
B: Fakt ale.
V: A co ti děláš vůbec?
B: Školu si dodělávám.
V: Jo?
B: Eště jako nevím jak to dopadne celí ale ale v pohodě jako. Myslím si že ten víučák bude jako, ne? Doufám že jo, jinak chcípnu ti vole.
V: Tag gdiž už si s tím taki..přesně gdiž už tam trávíš ten čas tag aspoň něco z toho .
B: No právě právě.
A: (...) hlavu.
B: Heej.
A: Se musím ostříhat ne pičo.
B: Řekni starí, ne?
A: Nemam ani čas.
B: More co mám říkat já.
A: Viť tě stříhala moje stará.
B: Na (balajdaka) ne? To čelíčko.
B: Tvoje stará neumí stříhat už sem tě to říkal ale.
A: ...co bis chtěl.
B: No nic moc.
A: Umí stříhat, tag ti si nemůžeš říct vole, ostříhala tě dobře.
B: Jo jako.
A: Nepomlouvej jí nebo jí to řeknu.
A: Do piče.
B: Ti pičo.
V: A ti seš taki z Kosova?
A: Jo už odmalička.
V: Gde bidlíš? Tadi něgde?
A: Bidlel sem ...tadi v tom Ůčku...
B: A já sem říkal Románkovi ne? Toho taki musíš znát.

V: No beztag ale.

B: Ale von prost'e necht'el jít jako, hej kámo no prost'e nevím že jo tag co já ho budu...

V: Tadi uvidíš že je to v pohod'e, a ešt'e mi do zejtra někoho sežeňte.

A: ...

B: Protože to je ostuda more nebo já nevím, mňe je to úplňe jedno víš jak.

A: Víš co víš co včera ud'elal? Sem s nim šel včera zahulit.

B: Co ud'elal?

A: Sem u něj před barákem, a on já du nahoru jenom si pro piťí ,a pak jen na zvonku, hele já už nejdu.

B: Jaj ale von je víš jak, já nevím jakej je, trošku zabržd'enej bo neňí zabržd'enej jak se shulí že jo?

A: Neňí, neňí.

B: No ale prost'e trošku jinde.

A: (...)

B: (...)

B: Jen jezďete vi mrtki až vás zatknou more (tsuke).

B: To bil Džeri.

A: Nevím ale.

B: To bil Džeri teťka.

A: Ale víš koho sem vid'el v morafských buďejovicích včera normálňe toho Krampła, nebo jak se menuje, normálňe v pasatu si jede.

B: Gdo?

A: Krampol, nebo jak se menuje.

B: Gdo?

A: Co?

B: No gdo to je?

A: Ten stí televize nebo co to je.

B: Jo Krampol.

A: Jo.

B: Toho starího?

A: Jo.

B: Tadi toho.

A: Jo normálňe si jede v tom pasatu, brejle pičo, normálňe si tam jede sám ne.

B: Si bil v práci v těch Buďejovicích? A dobrí?

B: Co říkal táta gdižs mu to řekl?

A: Jako von už jako von už to ví ale.

B: Máma to ví?

A: Jako neví že sem to bil já ale.

B: No to je jasní.

A: (...)

A: Eště musím zajít na poštu.

B: Já musím taki vibrat poštu.

A: Já to mám teřka móc peckoví, sem nahlášeněj na pracáku a mám jakože dohodu ne, prostě o tom na tři tisícice.

B: Každěj mñesíc budeš dostávat, nebo tobje už to přiřlo?

A: Ne blbče.

B: Co mluviř?

A: Mám dohodu, jakože u toho, u toho jak pracuju, u toho... jako na tři tisícice, a mám to nahlásit na pracáku.

B: Jo taghle ,ale on ři eřťe ale dává love normálñe na ruku.

A: Jo.

B: To maj všichni more taghle normálñe, ři na papír napiře trojku.

A: Si eřťe zařádám o ti ne.

B: No o to nejñiří, dej mu.

A: Abich eřťe dostával love.

B: Minimum.

A: No vřak jo.

B: Dostaneř tři a púl.

B: Eřťe je řas.

A: Ti seř blbej.

B: Debile.

B: Co meleř ti...

A: Ti bis mñel.

B: Jo more eřťe máme řkolu.

B: Tu pokutku viř more ne.

A: Jakou?

B: Viř jakou.

A: Viř co mi psal vřera že...

A: ...Jakože ti taki řekneš že to...

B: More já sem řekl, on mi psal, on mi řekl, že at' řeknu, že on o tom nevjed'el, že tam ani nebil.

B: Hej kámo to bi bila ale krádež nebo ne.

(...)

A: Co

B: Však on to nemusí udávat, na co to bude udávat.

A: Tag ti si řekl že on řekl že...

B: Krádež to neří .on to vjed'el. eš'e tam sed'el.

A: To je v píči oňi se t'e budou ptát na...

A: Dost! Neřeš to, s tebou něco řešit.

B: Asi ne no.

A: S tebou něco řešit.

B: Jako ztebou?

A: Ti pičo.

B: Nebo ztebou?

A: Pak to rozebíráš hodinu.

B: More tag se do toho zažereš viť, jo pičovina, úplne neřešit.

A: Kam ti si choďila na základňi?

V: Sem na...

A: Jarňi?

V: Na Jarňi a pak na Demlofku.

V: Kam ti si choďil?

A: Tadi na Jarňi a pak se to přesunulo na náki viší stupne na Rošickou.

V: A kolikátej si ročník?

A: Devadesádsedum.

V: A ti seš vůbec kolikátej?

A: Devadesádosum, ne?

V: Jo?

B: No.

A: Jo.

A: Teťka nedávno mu bilo osumnáct.

B: Ti pičo taki jak sem to oslavil ne?

A: Mne je devatenáct ne ti vole jak sem to oslavil já?

B: Degeš párti.
B: Ti krávo! Normálne se stíd'ím.
B: (...)
V: Osumnácki máš jenom jednou víš co.
A: To jo no.
B: Ale víš co.
V: Visvjetli mi to.
B: Ale to je jakože to.
A: Drahí narozki.
B: No ud'eláš prost'e píčovinu a.
A: Deš.
B: A deš prost'e.

N06 město

A: Kili hej, s Kilim sem d'elal.
B: Né.
A: Jo.
B: Tag von uš neší mlufka ne?
A: Co von d'elá. To je, ti píčo, nebudu mluvit.
A: Ale dneska se ud'elalo heski, ti vole. Včera taki párkrát zasvít'ilo.
B: To jo no. (Uš abi bilo.)
A: (...)
B: Tss. Svjetlo krásne paks chumelilo včera ne?
A: Však jo.
B: Včera bil sních.
V: Včera chumelilo. Nebilo moc hezki.
A: Já sem bil v Morafskejch Bud'ejovicích vit' do vosmi. Tag mňe to je...
B: A jaks to, jakís tam mňel počasí?
A: Já? Chvilku jakože svít'ilo, pak najednou fakt stíň, (víš jag) takovej ten studenej. Pak jako začalo sňežit trošku. Takoví to trošku víš jak sních trošku.
(smích)
B: Ale tohle je vono třeba zrovna, tohle je zrovna třeba vono. Chápeš? Tohleto je vono.
A: (...)

B: Tohle to je úplně vril.

A: (Sem úplná) rosnička.

B: No.

V: Ale tag aspoň že se dá už kalit venku.

A: To jo. Za chvilku budem stanovat, ne? Postavíme z listí a z klacki.

B: No gdiš to tag vezmeš tag, víš jak sme choďili tam jak je tetka ta Kaskáda ne?

A: Hm.

B: Tag sme tam choďili na čarodejnice a to, sem tam choďil do lesíka jako malej.

V: A fungujou eš'ťe třeba tadi ti zahradi vzádu nebo už je to zrušení?

B: Tam už je to tam už vůbec nic neňí.

A: Tam rostou třešne.

B: Tam bila zahrada, no viť brácha tam mňel zahradu.

V: No jasňe.

B: Gdisi, Gde von to vzal? Tu zahradu? To nebila vod náz z rod'ini to.

A: To nebila jeho.

V: Né to řekl že ňikoho neňí ta zahrada že tam prost'ě budem choďit.

(smích)

A: A víš co mňe řekl tvúj brácha?

B: Tag gdo je vjetší (...) než můj brácha.

A: Že ňegdo mu dal klíče a (...)

V: Jo ňegdo mu dal klíče a proto sme museli přelízat plot.

B: Ti?

A: Ne.

B: Gdo?

A: Blbečku, že mu ňegdo dal klíče.

B: Jo taghle.

A: Že tam může bejt ne.

B: Ale vřak von už tam (váží ti základi) ti trupki (...) nebo co to tam mňel, úplně přístřešek tadi to.

A: Bidlel tam jag pes.

B: Jo.

A: Se psem.

B: Jako mislíš tu chatu?

A: No jasní.

B: Ale more, počkej mi sme se bavili o něčem jiním.

A: O čem?

V: Tadi bejvali eš'ě tadi taghle zahradi.

B: Ti zahradi tadi vzadu víš? A tis mislel ti zmrde. Tag za to bis ho vzal. Za to bi si ho vzal. Bi si zkapal pičo. Pučte mi zapalovač. Takoví brko.

A: Je to dobře ubalení ne?

V: Hm.

A: Ale tvůj brácha balí lepší.

B: No.

A: Tvůj brácha je profesionál balič.

B: Hm.

A: Jag cigareti tag ají toto.

B: Ale profesionál viť.

B: To je normální. To je furt stejní. To je furt stejní, to je jízda na kole.

A: Dost lidí si to mislí, že gdiš přestanou tag sou víc. Přitom si to jenom namlouvaj ne? Je to tag. More tag ja uš sem taki tag v píči, ti vole. Ale píčo-

B: Co mluviš more?

A: Co je?

(smích)

B: To je f píči. Co mluviš more?

A: (...)

(Smích)

A: Mám uplí rifle, mňe uš to tadi sere.

B: Jag mi sme šli jednou v lét'e hej a von takoví nervi mňel že po cest'e někoho zmlát'il more. Jen za to že mňel uplí rifle. Takoví nervi mňel. Já si to moc dobře pamatuju. Šel se normálně převlíct. (smích) Dneska du do školi, přídu more a přišli, Lukin a Popi přišli o minutu dříf.

A: Tag co píčo.

B: Ne to uš bilo před tím. Ale more, přišel sem do třídi o minutu pozdějc než voňi dva, a voňi tam normálně bili, a mňe vihodila, Jelínková. Říkám si d'eláte srandu, já se potřebuju učít mňe za mňesíc tadi končí škola a já to musím ňák dohnat.

A: Šel si domú?

B: No né, bil sme jako za dveřma tag no tag já sem (...) necht'el sem se s ňí hádat, no já sem jí řekl dru- před tím jsem jí řekl že, ona něco na mňe hlásila, že uš na mňe prost'e

nemůže mít ti mínuska že už že to tam neříká kam psát ne. Píčovina prostě. Normálně píčovina. No a Lukin jí řekl, že ať si koupí nový deňík.

(smích)

B: Úplně píčovinu more. A vona jakobi ne že že on jí musí koupit nový deňík. A von jako já nemůžu jí to že vi si myslíte že sem chudá tadi to, že se špatně oblékám, ne já si myslím že ste hezká, mě kdibi bilo o dvacet vejš tag tadi to (...) jako trošku sem to přehnal asi že se to neříká, říkám de vám to, víš jak, že ste hezká a tadi to, abich si trošku šplhl víš jag, a more ona dali mi takové kapki, tadi za tohle, úplně zakomplexovaná ňáká, víš jaká on, vona mě třeba lapne, tadi s toho mám úplně deprese. (...) tadi na tu učitelku. Moc mě to sere. Moc ale. Ona je taková mrtka jak se může do takovíhle, systému, do společnostě dostane takovejhle člověk. More tadi to je to poznáš od malička diliňáka víš jak, nebo prostě diliňáka more, to poznáš prostě, je to tag, a von se ti dostane a pag učí třeba, a nebo je tvůj šéf, nebo ti dělá mistra, chápeš? Nebo ti rozhoduje pičo, gdo ti vplatí tadi to. A to mě úplně, to je úplně degeš prostě. Dicki. Úplně mě to jebe tadi to more. Někteří lidi bi nemněli bejt aňi, jak sou diliňáčká, víš co to je. Tohle mě sere pičo. Zakomplexování more mrtki. Ve škole to vidím úplně more, mě mistr mě nemá rád vod prvního pohledu co sem, aňi sem ho nepozdravil no a už vjedel jako že to prostě nepude. Aňi sem nepozdravil.

A: To vidí (...).

B: Ale já sem se k němu choval dobře. Však more on chodil, za ňákou (vynecané jméno) ale nebila to moje to moje rodina ne, no a od tí dobi nemá rád, nevím. Tag zakomplexovanej. Aňi love nedostávám. Chodím na praxi, fšichňi dostávaj litr, patnáct, dvanáct a já pade, kilo, ale sem tam furt. Tag víš co to je.

A: No more já sem nejvíc dostal třista.

B: Tag ti ňic neděláš.

V: Kam si chodil na praxi?

A: Na stavebku na zedníka, ti stou maturitou trojku třeba. Já třista. A bilo normálně sem l jakože kolik na hodinu padesátník, padesátník nebo korunu padesát, nevím. Padesátník.

B: Hm.

A: No prostě (...)

B: (No jasní)

A: Máš zapalovač?

V: Ehm. Nepodělali ste mi ho?

B: Ti jo.

V: Modrej zapalovač. To víš že jo.

N07 město

B: Je to v tom zajímaví, že je to starí víš jak, a je to tam dlouho, a je k tomu náká povjest a tadi to, a něgdo to vjed'el, a hodně lid'í to zná, tag to tam dali.

A: To je jasní.

B: Ale musíš chod'it z něčím novím. Nad něčím se zamislíš a, vezmeš nákou mišlenku, a přeňíš to, ne?

A: Co to meleš?

B: More je to tag. Napadne t'e píčovina more, ale chvilku nad t'ím přemejšlíš a vona to zas taková píčovina neňí. Vit' to musí normálne more, jaktože některí lid'í...

A: Píčovina vole.

B: Jaktože některí lid'í, já teť nemislím píčovini, já sem to jenom řekl, ale některí lid'í more, jaktože některí lidi t'e viplácej a jag je to možní? More oňi jakože sou trošku chitřejší jakože ud'elali...

A: Oňi nejsou chitří.

B: Ud'elali tag jakože...

A: Ti blbečku.

B: Si ud'elali firmu a jezďíš more, to je to že musíš bejt chitřejší

A: To máš prost'e to...

B: Musíš to ud'elat tag abi si dostával love more, abi t'í chod'ili bez práce ti vole, abi sis jenom zařizoval.

A: Něgdo má třeba ten nápad, jo?

B: A tag to je prost'e. Taghle to je more.

A: (...) je to úplne stejní.

B: Máš jenom čekat na víplatu.

A: Něgdo má ten nápad a prost'e to ud'elá a pag má love.

B: To je jasní. To je jasní, neřikám nič.

A: To je jag gdiš začneš, ud'eláš si vole ten...

B: Zahul si.

A: (...) deš podnikat na zedňíka třeba a (...) co, hnetka máš love víš co.

B: No vit' jo.

A: Prostě jenom najít to (...).

B: Škubáku. Škubáku vindej to! (smích)

V: Modrej.

B: Mi nemáme zapalovač.

A: (Sem ho ukradl) já ne? Dik ale tohle to.

B: Tag to jo. (smích)

A: Já ho l ne.

V: Ste dobrí čorki.

A: Ti krásu. A to je, úplně, prostě, zvik.

B: Zdraví tě robík, jak je čorko? Jag je richlí prstí.

A: (Ekele ekele). Zarepuj.

B: Vůbec more. Teť sem s tím sekl zrovna. (smích) Fakt more dneska sem nad tím úplně přemejšlel, ňikam to nevede.

A: Jo dřívej se na co šťeká.

(štěkot psa)

B: Jestli si pamatuješ Káťu, toho psa jako malího ne?

A: Pičo nevím jaká bi to bila bitka vole, s takovim psem.

B: Hele to je, to je, se ťi prostě zakousne, čau. Ale cítí to vit', tadi to. Ten pes de po ňom ne. (...)

A: Ti pitbuli sou úplně učiní kámo (...), víš jak. Uš se taghle narod'ili.

B: Ešťe natáhnu.

A: Dotáhňi to.

B: No zahulim si ešťe ne. Co je?

A: Nenecháš to přece. Černocha si dá.

B: Co bi ne.

A: Ti pičo.

N08 město

M: Ó to mi moc se k ňim jako nehlásíme tag jako.

M: Nebo jako sme trošku mi sme takoví jinačí.

M: Mi sme tmaví ale chováme se tag jakože aňi nemluvíme romski, nic prostě, mi to neumíme aňi.

V: To je dobře to právě taki potřebuju víš co.

M: Mi sme moc slušní na to.

M: No právjje .

M: Až moc.

M: Protože mi, mi kteří (zakoktání) jako k t' em co se neumí chovat moc nemáme.

M: To vůbec.

M: Aňi romski neumim.

V: A doma mluví třeba romski?

M: Ne.

M: U jo.

M: Můj taťka je polocigán, a jako nemluví vůbec.

M: Gdiž rodiče mluví, tag mluví, a za co s stid'íš, ti to neumiš třeba já taki to neumim...

M: Já taki neumim, né já to posloucham doma.

V: A mluví rodiče mezi sebou nebo?

M: Jo ňegdi gdiž na to třeba mají...

M: ...to vůbec neovládám.

M: No jako já třeba taki ne, ale máma táta fakt jo.

V: Mezi sebou jenom.

M: Hm (souhlas).

V: A mluví i třeba na d'et'i nebo...?

M: Ne to ne jenom česki..

M: Na nás ne.

M: Prost' e mi taghle ta generace naše, mi sme všichni tři sestřeňice, a naše rod'ina taghle tsigánski moc ne, nebo třeba mezi sebou rodiče jo, ale jinak mi ne oňi z d'etma nemluví tsigánski.

M: Možná mezi sebou si ňeco řeknou.

M: Jako brácha se ségrou, jako můj její mamka s mím taťkou, to jo ale jinak ne mi ne.

M: Mi to neovládáme.

M: A aňi nebudem.

M: Né no.

M: Mi sme jiná generace.

M: Mluvíme tšeski sme tšeši.

M: Jéžiš.

V: A na co teťka nacvičujete?

M: Teťka d'eláme romskí tanec, protože budem vistupovat na Parkánu .

M: Je to romský den, tag nás poprosili at' nevim si něco romského...

M: A pak na letňáku a ná Amen khelas.

M: Na amen khelas v kjetnu...

M: Hip hop a taghle všechno co nás baví.

V: A ten romskej den je gdí?

M: To nevim ale mislím že příští týden.

M: Jo příští týden.

M: V pondělí bi to lo bít.

V: Příští týden ... to bich možná přijela se podívat .

M: Jo tag f pohod'e.

M: Sem taková namišlená, že jo ?

M: Jo.

M: Jé dneska je úplně heski.

V: A šlo vám to nebo už to máte nacvičení?

M: No tag jako mi nevíme jestli nám to šlo.

M: No mi sme spíš takoví, že prost'e, mi prost'e si sednem, něco si vimislíme, a pak s toho ud'eláme tanec tagže.

M: Asi to ňák de.

M: Jo de nám to.

M: Mi dokážeme třeba za jednu hod'inu vimislet hodně tanců, třeba i romských českých všelijakých hiphop, nás to baví tag d'eláme fšechno.

M: Ehm (přítakání).

M: Dneska je moc hezki

M: Jo (uchichnutí).

V: Co budete dneska d'elat, máte volno, pátek?

M: No tag asi pudem domú.

M: Já se pudu visprchovat.

M: Potom pudem asi ven ňekam se projít.

M: Nevíme.

M: Možná pudem ňekam večer.

M: ňekam no.

M: Je pátek.

V: A do školi chod'íte tadi ňegde v Jihlavje?

M: Na Karolínu Svjetlou.

M: Já na Kříšku, já chodím ještě na základku.

M: Já chodím do práce.

V: A gde pracuješ?

M: V hotelu.

V: Máte eště hodně sourozenců mezi sebou?

M: Mám eště tři.

V: Ti máš tři

M: Já štiři.

M: A tereza taki tři.

M: Tři.

M: No vždit' říkám tři.

M: Já mám štiři.

M: Ti máš starší už dospjeli.

M: Dva už dospjeli a dva mladší.

V: Kam te'kom míříte?

M: Te' asi dom.

N01 erko

V1: Tag sedej, tag já bich vám ráda někoho přetstavila, nebo se vám přetstaví, sama vám řekne co bi tadi s váma cht'ela d'elat, vodkat' je, a jag se menuje, a vi se přetstavíte, jag ste zviklí jo, jag se přetstavíte Nikolko, nejdřív řeknete méno.

N: Méno.

V1: Co vždicki říkáte?

N: Co nás baví.

V1: Co vás baví venku.

N: Kolik nám je let.

V1: Ano.

N: A kolik let sem sem třeba chodíme.

V1: Jo dobře, tag a poslouchejte.

V: Tag já sem tag já sem Verča, sem tadi z Jihlavi ,ale studuju v Českéjch Buďejovicích, a budu sem za váma vobčas chod'it, jednou dvakrát do síce, se pod'ivat a právě doufám že třeba si budem rozut, a že to tu bude fajn.

V1: No Zdeňku.

M: Zdeňku (...).

V1: Tag řekni jag se menuješ.

Z: Zdeňek.

V1: Tag jag sem chodíš dlouho?

Z: Tag tři roki.

M: Dva roki.

V1: A co ťe tadi baví?

M: Počkej.

Z: Úkoli.

M: Úkoli vařeňi (ironické opakování).

V1: No a viť to je dobře

V1: A dáváme pozor.

Z: Fodbal.

V: Fodbal.

Z: Brejkováňi.

V: Ehm.

A: baví (...)

Z: Tancovat.

V: Ehm.

Z: To je fšechno.

V: Tag dobře Kevine.

K: Já se menuju Kevin, tu baví fodbal brejkováňi.

M: Brejkováňi.

K: Hokej

M: Hokej.

Z: A uš ňic.

M: A uš ňic.

V2: (...)příště vihraje dukla.

M: Gdepak.

M: Ne.

M: To bude vostuda.

M: (...)

V1: Ale ťiše, ťiše.

M1: (...) baví baví, tadi vařeňi tancováňi a virábjeňi a chodím sem dva roki.

V1: Tag.

N: Já se menuju Nikola, je mi jedenáct let baví tadi tancování, no skoro všechno a chodím sem už tři roki.

V1: Každě den.

T: Já sem Tomáš, baví tadi.

V1: Kevine, otoč se.

T: Úkoli.

M: Nedívej se na ní.

N: Kolik ti je let?

T: (...) a je mi se dum let a chodím tadi dvjra roki.

V1: Každě den.

S: Já sem Sofije.

M: Dva roki (ironie).

S: Je mi osum let.

K: (řev)

V: Kevine ale přestaň.

S: (...) úkoli vaření všechno.

V1: Ehm.

G: Já se menuju Gábina, baví tadi vaření tancování úkoli malování .

M: Počkej, já něco chcu.

G: A už ňic a chodím tadi čtiri roki.

D: Já sem.

G: A je mi sedum let.

K: Koukej se jag uđelám salto.

K: Hej.

D: Já sem Dominika.

K: Koukej se jag uđelám salto.

V1: Kevine ale neruš.

D: Baví tadi tancovat.

V1: No.

K: Baví d'elat salta.

K: Dik Zdeňku.

D: Malovat.

V1: Malovat.

V1: Poť si sednout Kevine, poť si sednout sem, sedeť, tag Veroniko.

Ve: Tag já sem Veronika, je mi dvanáct let, chodím uš tadi od malička, uš od (...) baví tu tancovat.

M: taki.

Ve: Já tancuju uš od malička.

V1: Uš sem moc nechodíš, uš máš jiní zájmi viť tag kluki.

M: Já uš si aňi nepamatuju kolik let tadi chodím.

M: (řev)

V1: Tag tiše.

M: Ticho.

V1: Ššš.

N: Sofino.

Ga: Já se menuju Gabrijela...

V1: Ale ti mluvíš na Verču, tam mluvíš.

Ga: Já se menuju Gabrijela, chodím tadi uš tag od školki a taki tadi baví tancovat-

V1: Neruš ne, ale neboucheť, tiše.

Sa: Já se menuju Samanta.

V1: Ticho.

Sa: A baví tancovat a uš nič.

M: Nechaj toho.

M: A to je fšechno.

V1: Ale Zdeňku.

M: Ještě ti.

M: No já uš sem říkala.

V1: Tag.

M: A deme tancovat.

M: Jo já ťi zatancuju.

V1: Tag gdo bude tancovat dneska?

Většina: Já, já, já.

N02 erko

M: Tam je potšítač tag a tadinsto a tadinto je.

M: Vítvarka.

M: -ka

V: (... jo já sem včera koukala...) tag co líbí se vám tu kluci?

M: Jo.

M: To nedáš (druhý klučina přeskakuje zábradlí)

M: Ne.

M: Umiš spívat?

V: (odpověď ne kroucení hlavou)

V: (po)-zor at' nezapadneš, dobrí?

M: Jo jóó.

M: Já ud'elám (...).

M: Jó .

M: To bilo (...).

M: Du dělat salta.

V: Ti se menuješ jak?

M: Tonda.

V: Já sem Verča ahoj.

M: Já su Martin.

M: Já su Kevin.

M: Já sem Petr.

V: Verča čau.

M: On je (...).

M: Poť.

M: More nech ho brejkovat, tam sou holki samí.

M: Jes.

V: Tagže gdiž tam tancujou holki, tak vi tam nechod'íte, až gdiž tam nejsou, stid'íte se?

M: Diž tam nejsou tak du.

M: Hm.

M: Mi tam ud'eláme salta.

M: (...)

M: On khecá, on si d'elá srandu.

M: Hej ti máš ráda tsigáni?

V: Já bidlím na kosovje.

M: Na horním?

V: Hm.

M: A znáš toho (...)?

V: Asi podle ména ne.

M: A (...)?

V: Já si ti ména já sem tam dlouho nebila.

M: Ti máš rád tsigáni?

M: (...)

M: Nemám.

M: Ti máš ráda tsigáni?

V: Nemám nic proti nim.

N03 erko

V1: (...) večer. Gde ses toulala večer?

N: Gde?

V1: No něgde na s'e určit'e. Si la fialoví, to, gambi.

N: Ne to je od (krávo) vodički.

V1: Joo jestli.

M: Ooo čučo.

N: (smích)

M: Já umím d'elat bublinu.

M: (...)

M: Ne taghle ne

M: (...)

M: Tag jo.

M: Ajaj.

N: Tomáši, okamžit'e to sem dej

T: Už s toho bolí pusa

M: A bolí (...)

N: Ned'ívej se na ti karti! Ned'ívejte se na ti karti!

M: Mrdám t'e. (popěvek)

N: Kikino hlídejte si svoje karti

V: Rozdali ste fšechni?

N: Jo.

V: Tag mi pújč púlku já t'i pomúžu.

N: Jo.

M: Tag votoč.

N: Taghle taghle..

M: A nedalas jí nák to moje.

N: Tomáši!

M: Tolig karet.

T: Tolig karet.

N: Tomáši, vindej si to!

V: Ne! Tam tam tam.

M: Ja sem ešće nedostala.

M: Já tadi bila.

V pozadí běží písnička, kterou v místnosti poslouchají děti ve věku 6-12 let (text písně se odráží v jejich každodenním slovníku).

N04 erko

V1: Vem si kostku, kostku a hraj.

M: Já chci taki.

M: Co to d'eláš?

V1: Šest.

V1: Jedna dva tři, počkej, ještě zůstaň, za chvílku.

M: Já už pustím.

V1: Šest, no a ještě jednou.

M: Ale d'elej, (poráče).

M: Potčkej.

V1: Slez z toho vokna prosím t'e.

M: A bil tam.

M: Já sem jí dal na zadek. (posmívání)

V1: Mart'ine, sles z toho vokna, přide (...)

V1: Viš že na tom vokně nemáš co d'elat, dolú!

M: Čágo belo.

Ma: A bolí nohi.

V: Tag si sedňi na židli.

Ma: Ne, ta je moc malinká.

M: Tet' zase.
V: Tadi máš velkou.
Ma: Malinká.
M: Kámo, ne ne.
Ma: Já si chci sednout na okno.
M: Dobjehňi tam. (Dobjehňi tam, tobje to říkám).
M: On si vzal červení. (...)
Ma: Nech .
M: Gdiž protáčí tag d'elá (...) Tag já budu taki protáčet poř.
M: Protáčeť. On taki protáčí.
V1: Fero kurňa.
M: (Protáčí).
M: No a.
M: No a tag ho nech.
M: Šašku.
M: Neňi šašek.
M: Jeho táta ťe může udat.
M: (...)
M: Honzo, Honzo, Honzo gde si vzal tu kšiltofku?
H: Nestareť se.
M: Ale ta je toho...
H: Mart'ínka.
M: Jo.
H: No, a co.
M: Co?
H: No.
M: No, já mu to řeknu.
M: Ned'eleť, ned'eleť Honzo.
H: Co? No.
M: Hele ti to držíš.
M: Jamajka.
M: Au.
M: Nech.
M: Tetó, teto řžekni ať to ned'elá.

V: Kaziš mu to.
M: Dej mi kostku.
V2: Tag mu to nekaž.
Ma: Nemusíš d'elat velkého frajera.
M: (...)
M: Zmrde (...)
M: Co ti zmrde.
M: Joo dostanete.
V: Tag to neprotáčeť
M: O fatsku. O fatsku.
M: Tag jo gdiž dám góla tag máte fatsku.
M: Tadi to už je jamajka.
V1: Tadi to je sklňenka, von má skleňení oko.
M: Neprotáčeťte to se nesmí.
M: (...) jamajka.
M: Smí.
M: Ne, mi protáčíme.
M: Nesmí.
M: Heť protáčíme.
V: Neprotáčeťte.
M: Já neprotáčím.
M: No taghle múžeš, ale nesmíš jakobi.
M: Taghle jo.
V: No tadi ta bila dobrá.
M: Zmrde.
M: Zmrde.
V1: Neperte se d'ecka.
V: Pojt' za nama.
M: Co?
V: Pojt' za nama. Co tadi tag sám?
M: (...)
M: No more já sem tadi bil dřív jag von. Teto.
M: Co zkoušíš. Bjež prič.
V: Tag se prostřídejte. A neházej to po zemi.

M: Tis vzals míč.
M: Mrtki.
M: Co? Nech to.
M: On protáčí.
M: (Protáčeňi).
M: Bude se protáčet
M: Jo, tag teťka.
M: Teťka.
V1: Neperte se.
M: A dávejte, a dávejte (...).
M: Ned'elej Márt'í.
M: Jamajka jede.
M: Áá po třet'í.
M: Ti zmrde.
V: Nechcete jít spíš ratši na chvíli do tělocvični?
M: Cože?
V: Do tělocvični d'í.
M: Pozor.
V: Děte do tělocvični at' si neublížíte.
M: Ale tam to neńí, tam to nejde (parkur).
M: Míša bi nám ňic neřekla.
M: Vi zmrđi.
M: Mí sme stari parkurist'í.

N05 erko

N: Míšo púdeme do vítvarki? Nebo bude dneska vítvarka?
V1: Noo asi asi ne (...). Dneska nemám vúbec ňic nachistáno.
N: Aha.
V1: Ti máš ňeco Verčo?
V: Nemám.
N: A ti Verčo?
M: (...)
M: Bisme mohli d'elat ti záložki(...).

S: Tag já musím mít modří jo .

N: A už se tam zpívá tagže nemůžeme.

V1: No viť už se tam spívá tagže to dneska vítvarka neňi prost'e hotovo.

S: Tomáši má- můžeš mít žlutí.

T: Ne já chci modří.

V1: Já si tu ještě potřebuju (...).

N: Modrá fúuj.

V1: (...)

N: Ale musíme se otočit, Tomáš musí jít sem, sem musí Tomáš.

T: Kam?

N: A (Luči) tadi.

V: No jag tadi neňi počítač tag je tadi hroznej klit.

T: Ale já chci bít tadi.

N: Ale pot' si sednout sem.

N: Každěj má svo-

S: (...) úplně u sebe.

V1: Gde máte (...) nebo co?

N: Ne ona nechce jít do chariti.

V1: Proč? Co se stalo?

N: Sofino pot' si sednout sem.

N: Zeptejte se Míši ne?

V2: Tag pojte sem já t'e pust'ím Tomáši a nekřič.

N: Jó Tomáši (...) tag ti si neumíš sem dát židli.

N: Každěj má svojí kostku.

S: Já mám svojí, Tomáši tam máš.

V1: Niki proč nechce?

N: Já nevim, ona šla za mámou.

V1: Něco se jí tadi stalo?

N: Ne ona šla za mámou do na no (...).

S: Hej gdo začíná ?

N: Ne gdo hraješ taki? Ešťe je jedno místo volní.

N: Jo tag pot' hrát.

S: Já mám černí.

N: Tomáši modří.

T: Ne já chci mít černí.
N: Ne budeš mít modří tadi a dám ti jednu vibrat.
N: Verča bude hrát se mnou, že jo?
V2: Jo vona bi to sama nezvládla.
N: Ne gdo se bude střídat s Verčou s kostkou?
M: Já.
N: Já se budu střídat s kostkama.
S: Já ne já chci mít svojí.
N: Tag ale začínám.
T: Tag já.
N: Néé nebuť vichcanej, hraju.
T: Ten gdo há-
N: Nahot' jednu.
V: Hmm ratši asi ne.
N: Hm ne jo no tag to je jedno.
S: Pjet.
N: Na vem si kostku.
T: Oo šés šés osum.
V: Koukám že sme dostali tu nejmizernejší kostku. (smích)
N: Já hraju
T: Aha jag to.
N: Šést tři.
M: Šés jedna.
M: Já prohrávám šes.
N: Jedenáct.
S: Jedenáct ó múžu si nasadit.
V: Múžeš.
S: Nasad'ím a pjet.
M: Múžu.
N: Ne verča.
M: (hlahol)
M: Koho je červená?
M: Raz dva tři čtíři.
M: Ale jenom jednou máte hrát.

N: No mi hrajem mi dvje.
M: Jo.
N: Hraj!
T: A jag to vi tři?
N: Ne já hraju s verčou a verča hraje sama nevidíš.
M: Aha.
S: Verča nemá aňi nasazeno.
Ve: Ti si (...).
V: A co ti jag se máš dobrí?
S: Jo.
N: Pjet raz dva tři čtiři pjet, sofino ut'ikej.
S: Pjet rad dva tři čtiři pjet.
M: (posmívání)
T: Mám eš'ě jednu tag co meleš.
V: Ti hodíš šestu vit'? Tag na.
N: Hraj!
M: Né! (křik)
M: Eš'ě pár kol (...).
N: Co d'eláte? Vi ste fakt postižení.
M: (co chceš ...)
N: (tři posun)
T: Jedná.
N: Jedná.
M: Haha.
V: Óo pjekňe na poprví.
N: Šest, sedum.
M: (smích)
T: Já ťe zabiju!
N: Šest a tři devjet, nasadíme si?
V: Nasadíme si risknem to.
N: A tři posunem ratši tuhle?
V: Jo.
(Nahrávka pokračuje.)

N06 erko

V: Se du za vama pođívat jag vaříte.

M: Je, jé.

V: Co vúbec vaříte dobrího?

N: Ťestovini. Zapečení.

M: Múžu to umejt?

M: Jo.

M: Dobří ne.

V1: Jo a já t'i pomúžu, to tadi ud'elat.

M: Ti si (...).

N: se to tag líbí.

V: Co?

N: se líbí dredi a tag. Denise se začali líbit.

V1: Úplně se zbláznila. Eš'e tadi neňí?

N: Ona má dneska to cvičení od štiř.

M: (...)

N: Překáška

M: Jaká?

N: Od štiř.

M: Od tří.

M: Od štiř má Denisa ti skouški. Já tam pudu.

N: A co třeba gdiž se musíme, (gdi) se najíme? A budeme pak (...)

M: A nebo to tam nedáme.

M: Co d'eláte?

N: Ťestovini.

M: A máte k tomu nákou omáčku nebo tag zapečení.

N: Zapečení.

N: Sofi, kam zase ut'íkáš?

V1: De to?

V: Co ti? Bilas ve škole?

S: Proč?

V: Jen tag.

V: A dobrí? Co ste d'elali ve škole?

S: Učili.

V: A něco zajímavího nebo?

S: Češtinu sme li, psali sme. Četli sme. Přesadili sme se.

V: Máš lepší místo nebo horší?

S: Horší.

V: Seš moc vepředu, vit'?

S: Ne, já sem sed'ela vepředu, sem sed'ela s Tomášem, a učitelka nás přesadila a (zakašláni) budu sed'et s klukem.

N: Sofino.

S: Ale neňi to horší než to...

M: Nechto nebo bude pršet.

V: Proč bi lo pršet gdiš (...)?

N: Se tag říká.

M: Ti máš, ti máš dredí? Nebo, to sis ud'elala z vlastních?

V: (...)

M: A proč?

V: Protože to nechci sundávat kvůli práci.

N: Jag to?

V: Protože ne všem se to líbí.

M: To si je chcou fšichňi ud'elat.

(smích)

M: A gde d'eláš?

V: Na stálo d'elám v Megdonaldu a vobčas d'elám hostesku právje a...

M: V Megdonaldu d'eláš?

N: V Megdonaldu? Hm. A gdi tam seš třeba?

V: Já d'elám v Buďejovicích. Tadi sem d'elala dřív, tag dva, dva roki spátki.

N: Tag to jo.

M: Neďelá tam ta (...co má černí...)?

N: Jo, mlatší Nikola.

M: Neďelaj t'i chut'e? V Megdonaldu? Ne?

V: Chutná t'i tam?

M: Hm.

N: Brala sis třeba něco domú nebo tag?

M: Cože zadarmo?

V: No mi máme jako odni, že gdiš dobře pracuješ, tag si můžeš dát zmrzku nebo číze.

N: Fšechno si tam můžeš dát?

V: Fšechno ne, jako že vždicki máš ňákou odnu za ...

M: I d'etckí meni?

V: Já si dávám zrmzlini.

M: Jo?

V: Hm. To je hodně (...)

S: A chutná ťi čízburgr?

N: A můžeš si dát třeba fšechno třeba úplne za třicet korun jo?

V: No má što ňák omezení jako že odna je do třicet'í korun a pag máš zase...

S: A máš ráda nugetki?

N: To si můžeš třeba dát...

S: Já jo.

M: Zmrzki. Zmrzlini? F kelímku?

N: Máš ratši f tom kelímku nebo mek flari? Mek flari?

V: Oboje, to mek flari je docela velkí tagže stačí jenom ta malá.

M: A dáš si ňegdi hepimíl?

V: Jo, kvůli hračce.

N: Fakt?

V: No jasně, gdiš jsou dobří.

S: To sou jako ti d'eckí meni jakože pro...?

V: Jo.

M: A komus to dala?

V: No to si nepamatuju. Vím že tam bi odšť'avňovač na pomeranč a tag, sem si to nechala na kolejích, abich si mohla d'elat...

M: Ale to nebil ten, hepimíl.

V: Bil.

M: Nebil, d'etskej?

V: Ne to bil hepimíl.

M: Čau.

M: Čau.

M: Sem volala tvímu bratrovi a vono to jako přestalo volat.

M: Jag jako?

M: No nevim, co s tím má.

M: To má asi doma.
V1: Tomáši.
T: No?
V1: Pološ ten telefon, ti můžeš zamíct. Ti st'ema (...) můžeš zamíct.
M: Čekej.
V1: Šup.
T: Tetó.
N: Tomáši!
M: A nebil tadi Honzík?
V1: Jo, něgde jo.
M: Ve vítvarce.
M: Jo?
N: Ve vítvarce asi t'ěško, gdiš ta Míša neňi
V1: Já vás tadi chvilku nechám.
M: Jo.
V1: S tebou.
V: Jo.
N: Mám ud'elat i tohle?
V1: Utřít.
N: Jo? A kam to mám pag dát?
V1: Tam.
S: Já sem ňáká nakažená.
V: Seš nakažená? Nachlazená.
N: Nakažená. (smích)
V: Tag čaj, hodně čaje.
S: Koupíme si něco za t'ech dvacet?
N: Ne ti sou moje.
M: (...)
M: (...) ti už je tam nemáš.
N: Volá t'e Denisa
M: Jo?
N: Denisa tadi bila, bila tadi Denisa. Jd'i za denisou.
S: Odchází, zločinec.
N: Sama si zločinec, Verčo.

V: Já?
S: Jo.
V: Proč?
S: Protože tadi kradeš.
V: Hmm.
S: Já to řeknu.
V: Teda.
N: Kecá.
V: Taghle falešně obviňovat.
M: Ona bi to ňigdi neřekla.
(Zaťukání)
M: Obsazeno.
M: Nejsme doma
M: Uu. Ahoj.
M: Ahoj, heslo.
M: Heslo. Heslo.
M: (...)
M: Taghle před Verčou.
M: More...
V: Eš'te mi řeknete holki gdiš máte takovíhle vlasi, rozčesáváte to každej den?
M: (Kroucení hlavou)
V: Ti si necháš narůst taki taghle dlouhí vlasi?
N: Já je mám taghle pocuť.
M: (...)
N: Ti máš zlatí prstínki?
V: Hm.
N: To je svatebňí, zásnubňí.
V: Ne.
N: Ti jo aňi jeden?
V: To je k narozeňinám a tag.
M: Proč nemáš zásnubňí?
M: Co je to zásnubňí?
N: Protože eš'te neňí...
V: Jo.

N07 erko

V: Tag co gdo vihrává?

M: Já.

M: Ne. Já.

M: Turuč turuč.

V: Nechceš eště jednoho hráče? Chceš hrát vepředu nebo vzadu?

M: Hej této, se tenhle ten prohíhá.

V: No tag musíte najít ten šroubek kterej tam bil a utáhnout to.

M: To je jedno.

M: Je to nula nula. Vod začátku.

M: (...)

M: Ne! Ne!

M: More! Holka ťi dala gól.

V: Sem to říkala že to zvládnem i s ťím.

M: Ti si dala gól?

V: No.

M: Tag já ťi dám dva.

V: Jo? Tag se ukaš.

M: Komu si dal gól?

M: Vona dala gól zas?

M: Ti? Tag ti taghle d'eláš.

V: Tag múžu?

M: Jo.

M: Tag d'elejte.

M: Nec. Nech.

V: No (...) dobře. Deš hrát?

M: Co?

V: Deš hrát? No vit' si ho tam dáváš sám. Jo vi ste se už prohod'ili.

M: Pust.

V: Pojd'.

M: More nech jí hrát.

V: Ne ne, jen hrajte já vám budu d'elat rozhotšího.

M: More seš černej jag bota. Buzerante.

M: To je na hovno, todle.

V: Co s tím d'eláš?

M: Dávám si to dozadu.

M: Počkej gde sem bil?

M: Já chci dostat.

V1: Vono to tam zadržává, je to tam přetažení až moc, s tím stejně nic neud'eláš.

M: Dik dělej ale.

M: (...)

M: Já teťka ud'elám tag. Tag. Nebudu ratši mluvit sprost'e.

M: Já se do toho míče prost'e netrefím.

M: Nekopej do .

M: Gdo do tebe kope? Co meleš? Košť'e.

M: Si kopňi ešť'e víc, blbečku.

M: Až do tebe kopnu, gdibich do tebe kopl tag se zazd'íš do tí zd'i.

M: Ti zmrde jeden.

M: Hej dáš mi góla a de teta.

M: Do háje. Vi ste tadi nová?

V: (kroucení hlavou) Já sem budu chod'it jen jednou za štrnáct dní.

M: Jó, dal sem góla.

M: Hej teť ji tam pust.

V: Né, ať hraje.

M: Dali sme góla.

V: Nech ho hrát.

M: Jo teťka t'e normálne rozbiju.

M: Hraj.

M: Né prost'e. Budeme se taghle střídat. Jo této mi se vžicki taghle střídáme.

M: A jestli todle nedodrží tag mu rozbiju hubu víš. Že jo?

M: More nezdržuj.

M: More drž hubu.

M: (...)

M: Já se t'e nebojim košť'e.

M: Nejsem košť'e.

M: Seš. Pjekní.

M: Gól.

M: Ne prost'e.

M: Já taghle ne...

V: Proč seš na něj zlej? Tag ať de hrát gdiš já nechci.

M: Protože je to košťák.

M: Hej.

V: Poť hrát.

(hluk)

M: Gól.

V: No nedáváš pozor a lítaj, lítaj ťi tam góli.

M: More.

M: Máš (...)

V: Ďi hrát, nebaví ťe to?

M: Máš tam míč.

V: Nechceš kvůli nebo kvůli sobje?

V: Bude muset hrát sám.

M: Košťata ti vole.

(hluk)

M: Hej já nejsem (...)

M: Nech jí bejt. Nestrkej.

M: Já nejsem (...). Dik chlupatí záda už to máš džuo. Ti degešáku.

V: Poť.

M: Hej ale to neňí jenom tvůj fotbálek.

V: Víš že biste neli protáčet.

M: Cožé?

V: Že se nemá protáčet.

M: A to jako řekl gdo? Já sem tadi teřka král víš.

V: Jo jo jo. Pjekně prt'avej ale král.

M: Že jo. Moc krásnej. Nekoukej se na něj. (Ušovlez.)

N08 erko

V1: A co chce?

V2: Referát na slavnou osobnost.

N: Sabino.

S: (...)

N: Vona potrebuje ňákou slavnou vosobnost.

V1: Tag at' si vona vibere, ne?

N: No.

S: Ne.

V2: Tag koho bis teda?

V3: Koho chceš?

(hluk)

S: Nevím.

V2: Spisovatele, nebo ňekoho takovího, jako fakt slavního, ne?

N: Jan Ámos Komenský.

S: To né!

M: (...)

M: Vit' já sem slavná!

V1: To neňí moc slavní.

(hluk)

S: Teto porat'. Teto, porat' mi!

V1: Tag ňákou zpjevačku, která je, která, která je hodně známá zpjevačka, po celím svjet'e ji znaj.

M: (...)

V1: Nevim proč napadla zrovna to, Britni Spírs.

M: (Ta je blbá).

V2: (...)

M: Jo!

V1: Ta je dobrá. Anebo tsigánku ňákou.

S: Né.

N: Né.

V1: Nebo svjetová musí bejt?

N: Jo, svjetová.

S: Ne, vosobnost.

V1: Herečku.

M: Joo.

(hluk)

N: A koho?
S: Třeba i hertse ňákího
V1: I chlapa?
S: Jo.
N: Hertse a tag.
V1: No já mám jednoho nejoblíbenějšího.
N: Já vím, mistr Bín.
V1: Né, to je Tomáš. Francous.
S: Já ho znám.
N: A jag se menuje.
M: Uhňi.
N: Ten.
V1: Hrál komedije. Kriminálki. Vážní role.
M: (...)
N: Počkej takovej to.ten.
(hluk)
V1: Žán Renó.
S: Ale mi musíme tam.
M: (...)
S: Ale mi musíme tam (křik)
S: Ne mi musíme vimislet ňákou slavnou vosobnost třeba ... která má ňákí sourozence.
(v pozadí druhý rozhovor)
N: Ne počkej.
S: Ne třeba...Ne třeba máme.
S: Ne máme to ... ne mi máme. ne mi máme za úkol...
S: Nikolo, mi máme za úkol, Nikolo,
V1: Jé vona nezná Belbonda. Bože.
V2: Ti si nevid'ela film (Laguna)
N: Ne.
S: Nikolo! Mi musíme vibrat slavnou osobnost .
V1: Džejms bond.
S: Musíme ňákou slavnou osobnost najít a, a estli má ňákí sourozence, abi la sourozence.
N: Abi l sourozence no.

V1: Tag co?
N: Jak se menuje ten stí ordinace?
V1: Z ordinace nákej heleť se nákej.
V1: A co šou Jana Krauze.
V2: Heleť se sourozence náki
V2: Furt lepší jag Džastin Bíbr.
V1: Ale vi ste říkali světovej, no tag já sem vám říkala světoví.
N: Herce i tag.
V1: I českí?
N: No.
S: Hlavně ne tsigánku.
V1: A co herečku, tag nákou tu starší ti bili dobří.
N: Boženu Němcovou.
V2: To je osobnost, sice to neňí herečka, ale to už je to to už je...
N: Spisovatelka.
V1: Hele v klidu hoši. Čau. Petře taki. (...) V klidu Tomáši.
S: Tag. Třeba, nevim.
M: Karel Got.
V1: Náhodou to je borec.

N09 erko

M: Puč mi stofku.
(smích)
M: Já si беру (...)
P: Marijane já to stříhám jen taghle.
M: Ti sázíš.
M: Nedávej tam ti ruce.
P: Marijane.
M: Přestaňte d'elat s t'ím ubrusem.
P: Ubrusem, to je ubrus more. (Ti di do bráče). Ti bít dobrá (šacha). (Dobrá čacha).
(Napodobování)
M: Můžeš tam fsad'it (...).
M: More tadi mám osumset.

P: Kolig tam je? Pjet.

M: To je málo.

P: Počkej tag já si.

M: Štiricetpjet.

P: Pjet, deset.

M: Uš nejsem na miziňe.

P: Patnáct, dvacet, dvacetpjet,

M: Já taki ne.

P: Třicet, štiricet, štiricetpjet.

M: Já tako ne.

P: Pjet, ahoj.

M: No a eš'ťe pjet.

P: Nevíš gde to seženu?

(smích)

M: F kapse.

P: To je taki možní.

M: Prohledje mu kapsi marijane.

P: Nemám more.

M: Má.

P: (Džipsi ...)

M: (...)

M: Beztag si to schovává pot tričko.

M: (Džipsi ...)

M: Ježiš hraj ti debile.

M: Jo hraju ne.

M: Tag na řveš.

(smích)

M: Hej ale.

M: Ten loket, ten loket.

M: Tag nemluf jo.

P: Ti more po kom to máš, po kom seš tag debilní.

M: Po strejdovi.

M: Po tátovi.

M: Nemluf.

M: (...)

M: Na.

M: (...) za to že mluvíš.

M: (...)

M: Eště máte, marijan hází.

M: Ne ti už nehraješ. Už mu nepučujte.

M: Née.

P: Pučte mi pjet korun.

M: Ne.

P: Jenom na jednu sázku. Na jednu sázečku.

M: Gdo fsází?

M: Pá-, peťo fsázíš.

P: Aspoň si vid'elám.

M: Hrajeme o patnáct, nebo o kolik?

M: O dvacet.

P: Gde sou? O kolig hrajete?

M: O dvacet.

P: O dvacet jo?

M: Tadi ten, už mu fakt nepučujte.

P: Vi už mi fakt nepučíte?

M: Potřebuje eště zelení dik.

P: Já to beru spátki, já nebudu fsázet. Tet'ka sem si dal přestáfku.

(smích)

M: (...)

M: Hej taki to prohrajete.